

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ - КАТИН

ИСЕЛЕНИЧКИ ХОРИЗОНТИ

Славе Николовски - Катин во своето дело „Иселенички хоризонти“ нуди едно ново публицистичко-репортерско видување и пренесување на интересни места, простори, средби и разделби од неговите посети на бројни земји во светот. Трагајќи по новото, убавото и возбудливото, авторот пренесува одблиску и на својствен начин дел од културното и национално богатство на земјите што ги посетил. Во исто време го презентира македонскиот дух и вистината како своевидна документација за одбраната на националното, духовното, културното и религиозното битие на Македонецот во светот.

Вера Стојчевска - Антиќ

Книгата “Иселенички хоризонти” претставува збир на сознанија, факти, видувања, забележувања и исказувања пренесени од перото на Славе Катин, кој долги години патувал ширум светот, а во исто време се дружел, престојувал, го следел и го проучувал македонското иселеништво. Пишувачки за патувањата и средбите во светот, Катин зборува и за егзодусот на Македонците раселени на сите континенти и за нивната вековна борба за опстанок и зачувување на националниот идентитет. Затоа, тој ги бара Македонците коишто ја напуштиле дедовската земја со цел да ја искаче и пренесе силната љубов и поврзаност на иселеникот кон Македонија.

Мартин Треневски

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН
ИСЕЛЕНИЧКИ ХОРИЗОНТИ

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН

*ИСЕЛЕНИЧКИ
ХОРИЗОНТИ*

СКОПЈЕ, 1999

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „МАКЕДОНСКА ИСКРА“ – СКОПЈЕ

Едиција: Иселеништво

**СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН
ИСЕЛЕНИЧКИ ХОРИЗОНТИ**

Редакција:

Д-р Петре Георгиевски

Фиданка Танаскова

Д-р Димитар Керамичиев

Рецензенти:

Д-р Вера Стојчевска – Антиќ

М-р Мартин Треневски

Според мисленјето на Министерството за култура на Република Македонија бр.07-773/2 од 03.02.1999 год. за книгата „Иселенички хоризонти“ од Славе Николовски – Катин се плаќа повластена даночна стапка.

МАКЕДОНЦИТЕ ВО СВЕТОТ

Темата „Македонците во светот“ е преокупација на Славе Николовски-Катин во оваа исклучително значајна книга, која ќе остане како трајно сведоштво за егзодусот на македонскиот народ и неговата вековна борба за опстанокот на катализмичките балкански простори. Нејзината историска и културна вредност е во фактот што Славе Катин е еден од најдоследните и најупорните истражувачи на македонската диаспора во крајот на овој век. Фактот што од околу десетина изданија од областа на историографијата (и уште толку од лексикографијата) седум се посветени токму на овој корпус, евидентен ја потврдува оваа констатација.

Во повеќегодишната истражувачко-научна работа на Катин, неговото внимание е фокусирано на сите аспекти релевантни за целосно согласување на причините и последиците кои доведоа до македонската голгота. Но, не на еден стереотипен и вообичаено прагматски начин, типичен за луѓето од историската наука, туку низ пристап кој судбината на овој народ ја осветлува низ призмата на нејзините најдраматични фази низ кои минуваа Македонците во последните 150 години, со сите нивни отпори и страдања, низ битките за докажување и одржување на нивниот национален и духовен идентитет и интегритет.

Наместо со „кабинетска диоптрија“ и декларативно историографска постапка, Славе Катин се служи со непосредна комуникација и опсервација на настаните, лично доживеани низ средбите со нивните актери од бројниот македонски ешалон на сите континенти. Со нив тој остварува лични контакти и разговори низ кои, не само изворно, туку и најемотивно ја отсликува нивната судбина, но и суштината на овој феномен. Поради тоа, како никогаш досега Славе Николовски – Катин ни ги открива македонските иселенички хоризонти во нивната оптимална димензија, која објективно може да придонесе не само за поцелосно откривање на македонската иселеничка галаксија, туку и за обединувањето на Македонците во светот, низ една консеквентна политика каква што може да остави сегашната влада на Република Македонија, која не случајно за оваа цел промовира и посебен ресор.

„Иселеничките хоризонти“ е книга која се чита во еден здив, зашто раскажувачката парадигма на Катин пленува со стилот и начинот на трансформацијата на настаните што се движат како на лента од возбудлив филм кој ќе води од конти-

нент на континент. Како вистински глобротер со чувство за откривање на возбудливите страни на животот, Катин е специфична појава во нашата културна и научна јавност. Светот што ни го открива не е имагинарен, туку реален и непосредно доживеан, во кој авторот е соучесник и сведок, а не само посматрач. Неговите оценки и констатации извираат од живиот контакт и фактографијата со која го соочуваат неговите говорници и затоа треба да се прифатат како релевантни факти на една продлабочена анализа за нашето иселеништво.

Селидбите не се типична појава само за македонскиот народ, но не знаеме дали во светот може да се најде слична етичка формација со толкава присутност, речиси, на сите светски меридијани, со концентрација, во зависност од економските, политичките или културните околности. Но, и со таква организирана и национално структурирана поставеност која го овозможува нејзиното интегрирање во мнозинската нација, со задржување и развивање на етничките особености. Не случајно Македонците во дијаспората, независно од кој дел на татковината го доживеале својот егзодус, релативно брзо успешно се инкорпорирале во новата средина во која уживаат висока доверба и почит.

„Иселеничките хоризонти“ на Славе Николовски – Катин, не доближуваат до низа нови сознанија и состојби поврзани со Македонците во светот, за кои ретко каде можат да се најдат автентични податоци. Тој факт на книгата ѝ дава посебна привлечност и атрактивност што е резултат на раскажувачката способност на авторот, кој во описите на некои ситуации, а особено на панорамските хоризонти, блеснува како вистински мајстор на зборот. Сето тоа придонесува државите, градовите и регионите населени со Македонци на сите континенти, да ги чувствуваат како да ни се на дофат, близки, познати, како и ние самите да сме дел од нив. Се разбира, таквиот впечаток го создава пристапот на Славе Николовски – Катин кон феноменот на иселеништвото, експлициран во неговата вистинска димензија што ја чини магнетизмот на националниот арсенал и духовниот потенцијал на Македонската православна црква како неодминлив стожер на Македонците во дијаспората.

Оттука и сознанието дека приопштувањето на ова дело не прави побогати за уште едно ново и продлабочено видување на земјата и народот на кои им припаѓаме и горди што се чувствуваате Македонци на било кој дел од нашата планета.

Борче Наумовски

ИДЕАЛ
БАЛКАНСКА ВИСТИНА

- *Во Метеора преку Атина*
- *Во Костур на гости*
- *Во пазувите на Пирин*
- *Од Струма до Струмица*
- *Македонска судбина*
- *Македонците во Мала Преспа*
- *Во градот на белината*
- *Од Загреб до Риека*
- *Меѓу Македонците во Словенија*

ВО МЕТЕОРА ПРЕКУ АТИНА

Велат дека највпечатлив миг во Атина е зајдисонцето кога неговата пурпурна боја се одбива од водите на Саронитскиот залив и се губи зад планините кон Пелопонез. Волшебна глетка за која се зборува уште од времето на Посејдон и Атина, заштитниците на градот. А да се биде во Атина денес неодминлива е средбата со старото и со новото; со магијата на залезот и со сè друго што восхитува, создадено од човекот денес или во минатото.

Според легендата, Атина постои во рамнината меѓу планините и морето уште од неолитското време кога феникијанскиот крал Кекропс го нарекол градот Кекропија, од кога кралот Ерехтеј го изградил кралскиот дворец на Акропол и од кога митолошкиот јунак Тезеј ги соединил малите држави на Атина под една управа, како и од времето кога монархијата била заменета со олигархијата.

Денес Атина е економски, политички и културен центар на Грција, во кој со векови, на свој начин, се остварува синтезата на поврзувањето на минатото и сегашноста, на начин како што Грците велат: како што Господ ги научил тоа да го прават. Атина беше главен град на Атика, за постепено да стане арена на политичките делби на старата Елада. Со неа владееле многу кралеви, намесници, војсководци (до донесувањето на Соломоновиот закон) од кои, се чини, најлош бил тиранинот Пизистрат кој владеел цели

50 години, но кој ја направил Атина културен центар со силна економска моќ. Оттогаш државата има карактер и белези на демократска ребулика, кога е роден и терминот демократија.

Ние ја посетивме Атина спроти Новата 1997 година кога, исто така, Грција, имаше карактер на демократска република и кога во име на таа „демократија“ чекавме три часа на граничниот премин Богородица кај Гевгелија, за грките цариници да удрат печат на заедничкиот список на патниците во автобусот, бидејќи грчки печат во тоа време (а и денес) не се удира на патна исправа што го носи името Македонија. Затоа неколкумина од патниците помислија на тиранинот Пизистрат кој, ако се појавеше на прагот од третиот милениум, ќе научеше нови методи и тактики во начинот на однесувањето и во борбата за посрекно утре.

Од хотелот во кој бевме сместени се гледаше Акропол, кој се вишне 230 метри над околниот дел од градот. Тоа е најубавото и најзначајното катче на Атина, кое се градело, дроградувало и рушело. Тоа е периодот од изградбата на „Олтарот на убавината“ од Перикле, до времето на Персијците кога е сè уништено, од времето кога Македонците, на чело со „варваринот“ како Грците го нарекувале Филип Македонски, ја покориле и приклучиле Атина во Коринтскиот сојуз, до Римјаните и Византиската империја, кога градот служел за резиденција на православните бискупии и војводата кој го изградил средновековното кубе што е срушен во минатиот век, па сè до големите разурнувања од Турците во 1827 година.

Сепак, најзначаен е периодот кога урнатините на Партенон, храмот на Атина, божицата на мудроста, по налог на кралот Ото, инаку Германец по крв, и неговите архитекти, во период од стотина години, го добија денешниот изглед, на што се гордеат не само атињаните, туку и целиот свет.

Кога групата од Македонија го посети Акропол беше убав сончев новогодишен ден. Сè беше во функција на комерцијалниот туризам; водичите беа добро обучени, про-

давачите нудеа сè и сешто, а системот за наплаќање на посетите и разгледувањата беше беспрекорен. Но, за да се видат културно-историските споменици во Атина е потребно многу време и трпение. Затоа, набрзина се искачувме на Акропол, да го посетиме Партенон, да направиме по некоја фотографија, за потоа да го посетиме и Музејот на Акропол, кој е поделен на девет оддели (или соби), кои обилуваат со безброј вредни експонати што оставаат силен впечаток кај посетителот.

Времето си одминуваше, а ние брзавме да видиме поголем број споменици. Така, го посетивме отворениот Театар на Дионис од VI век пред Христа, во кој можат да се соберат над 13.000 луѓе. Потоа го видовме Амфитеатарот на Херод што се наоѓа на јужните падини на Акропол, како и Храмот на Зевс, кој е составен од 140 столбови, од кои само 13 се зачувани, што го прават еден од најголемите храмови во светот. Силен впечаток понесовме од посетата на Националниот археолошки музеј, во кој е собрана една од најголемите светски колекции на скулптури и вазни.

Во текот на престојот во Атина, исто така, уживавме во богатите трпези и бучната музика во стариот дел Плака, во кој има бројни дуќани, кафулиња, национални ресторани и други објекти направени за бројните туристи кои ја посетуваат. Потоа го посетивме плоштадот пред Парламентот наречен Синтагма, стадионот во неокласичен стил на архијата „Венизелос“, изграден за 70.000 посетители по проектот на дански архитекти, (изградбата или реконструкцијата на објектите во Грција им била доверувана на Германците или други Европјани), како и голем дел од Катапол или Долниот град, кој е околу Акропол и кој е богат со значајни културно-историски споменици. На крај го посетивме опеаниот град Пиреја, кој е сместен на југозападната страна од Атина и претставува најзначајно трговско пристаниште, како и Фалеран кој е воено пристаниште, од кое веројатно Грција ги остварува големите приходи.

Ја напуштивме Атина во утринските часови и се упативме кон Солун, односно кон нашата нова дестинација

Метеора. Од автобусот ги гледаме предградијата со кои Атина брои два милиони, како и бројните природни убавини што привлекуваат илјадници туристи.

По четиричасовното возење стасавме во гратчето Каламбака (со 6.000 жители) над кое како орли се вишнеат карпите на Метеора. Градот е сместен во тесната долина меѓу Епир (Егејска Македонија) и рамнината на Западна Тесалија, во сенките на големите карпи на Метеора, кои се геолошки феномен. Според добиените податоци, гратчето постои уште од времето пред Исус Христос. Неговото старо име било Стагој, што според Н. Јанополус потекнува од славјанскиот збор „стаја“ (соба или вдлабнатина во карпи). Модерното име му било дадено на градот во периодот на турското ропство и е кованка од зборот калебак (убава тврдина).

За Каламбака, кој денес е еден од најпривлечните копнени градови во Грција, во минатото се воделе бројни битки. Така, градот бил по окупација на Филип I Македонски, под Римјаните, Византиските, Турците, па дури во 1348 година бил под суверенитет на Стефан Душан, а потоа и на неговиот брат Симеон Урош, кога Стагој имал силен наследник.

Околу илјада колосални карпести гребени се издигаат вертикално и се надвиснуваат над градот Каламбака и селото Кастраки во западните падини на планината Андикасија, од каде реката Пинеос извира од планината Пинд и се влива во Солунскиот залив. Тоа е единствено место со такви гребени кое се претворило во град на карпите во доцниот византиски период, град на врвот од карпите со стотини монаси кои се заградиле во висините за да ја зачуваат својата приватност. Овие огромни капри предизвикуваат восхит и чудење кај секој посетител со нивната монументалност и храброста на нивните први посетители, освојувачи на тие непристапни терени, од кои многумина и го загубиле животот.

Името Метеора значи „средба во воздухот“. Тоа е современ збор и не е пронајден кај древните писатели. Прв

бил Атанасијус од Метеора, пронаоѓачот на манастирот Спасител, кој прв се искачил на карпите во 1344 година на „Широката карпа“, име што се употребува за сите карпи. Таму, на тие чудесни карпи, за кои тешко може да се најде објаснување за нивното создавање и опстојување, со оглед дека биле изложени на силни ветришта, дождови, земјотерси и други природни непогоди.

Денес е многу лесно човек да се искачи до манастирите, пред сè, по скалите што се изделкани во периодот од 1922-1925 година. Меѓутоа, пред тоа искачувањето било возможно само со јаже и со мрежи. Се поставува прашањето како дошле првите калуѓери. За тоа има многу верзии. Некои вели дека луѓето се искачувале со набивање клинови со чекан во карпите, некои пак мислат дека високите дрвја што растеле во карпите им помагле во тоа. Имало и мислења според кои првото качување било изведено со помош на змејови кои со јажиња биле префрлувани од другата страна.

Никој не знае точно кога првите аскети и монаси сви-ле гнездо над карпите во Метеора. Но, се претпоставува дека уште во IX век, имало монашки живот на тие простори. Првите монаси живееле во природни пештери, а се претпоставува дека тие се собирале на служби во неделиите во Стагој (Костраки) уште во XI век кога и започнале да ги градат манастирите на високите карпи, каде подоцна, во XVI век, е отворено и првото училиште познато како „училиштето на Метеора“, кое и во времето на Отоманската империја извршувало значајна верска функција.

Кога со автобусот се искачивме по патот на кој има многу свиоци и угорници од кои на посетителот му застапува здивот, глетката беше прекрасна. Како од орловско гнездо го гледавме градот и целата околина кон исток, кон Солун. Секој брзаше да се фотографира, да се овековечи заедно со сета природна убавина на овој манастирски комплекс, на кој илјадници калуѓери, како војници, го поминале својот живот.

Го посетивме манастирот на Спасителот Исус Христос познат како Голема Метеора, изграден на највисоката

карпа што се издига на близу 500 м од нивото на реката. До манастирот се стасува преку 150-тина скали изделкани во карпите. Манастирот е лоциран во многу живописен предел и е исполнет со бројни простории насликаны со фрески, икони, исполнети со голем број црковни книги и други предмети од времето на првиот монах Атанасиус, па до денешни дни. Таму се запознавме со историскиот дел не само на овој, туку и за монашкиот ред и другите карактеристики на манастирот „Св. Стефан“ и помалите манастири, во кои во овој период нема монаси.

Ги напуштивме манастирите на Метеора и се упативме по патот што води кон Солун, градот што го добил името по сестрата на Александар Македонски, а го формирал нејзиниот сопруг Касандрос. Тој е убав приморски град, кој како трговски центар ги мами, па дури и ги заведува посетителите со својата убавина, медитеранска клима, околните песокливи плажи и над сè со гостопримството на населението. Тој е сместен на полуостровот Халкидики и е познат по бројните зелени површини, по Беас Кулето, по солунските атентатори, по многуте други културно-историски споменици, како и по манастирите на Света Гора, каде што дел од својот живот минале и извесен број монаси од Република Македонија.

И не само Солун, кој е престолнина на Беломорска Македонија, туку и цела таа македонска земја е прекрасна, започнувајќи од мистичната Пела - древната македонска престолнина - па преку божествените водопади на Воден, пејзажите на Костур, убавините на карпестите цркви и фрески по бреговите на Мала Преспа... Таа питомина и широчина е збогатена и со зелените предели на планините разделени со границата, а меѓу нив, како бисер, патникот оддалеку ужива во сјајот на Кајмакчалан.

Затоа, античките Македонци токму овде ја подигнале својата престолнина. Еден дел од Пела денес е достапен на посетителите, но огромен дел, како што велат и постарите жители на Постол (Пела), сè уште лежи под земјата. Токму поради славата на древната престолнина на

Филип и Александар Македонски, кои го посеја семето македонско, во туристичките проспекти целиот тој регион Грците го нарекуваат Пела со главен град Воден (Едеса).

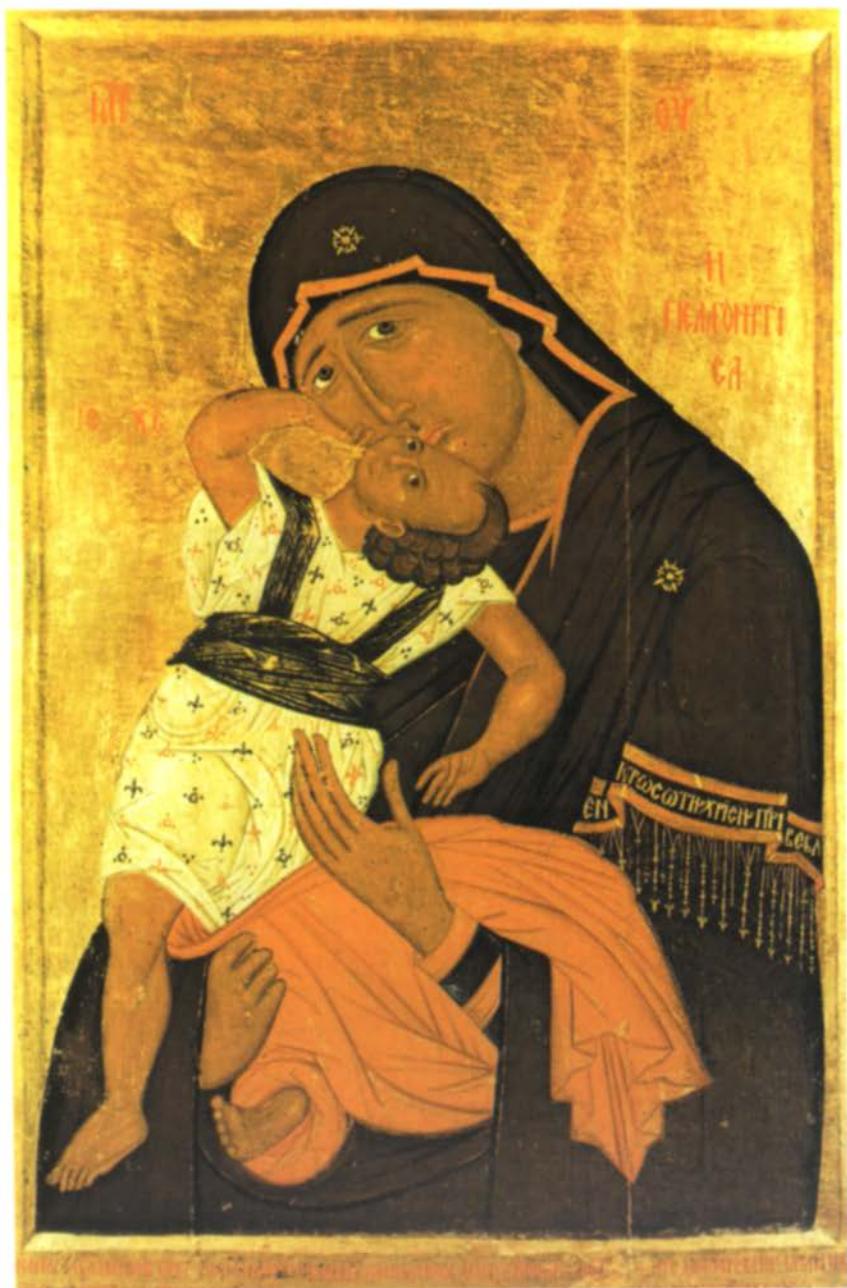
Секојдневно низ Пела минуваат голем број туристи, кои потоа со години ги носат спомените и мирисот на мермерот по кој чекорел големиот Александар Македонски.

Од Пела, патувајќи низ широкото поле со памук, кое постепено се заменува со овошни насади од праски и црести, за кратко време се стигнува во Воден, град кој полека се приближува до бројката од околу 20.000 жители. Воден се наоѓа во средината на патот меѓу Солун и Битола, на висорамнината која како голем чардак се надвиснува над полето кон Пела. На тој чардак веќе две илјади и седумстотини години опстојува Воден и исто толку време, течејќи низ него, од работ на „чардакот“ во полето се истураат бујните води на прочуените водопади. Во засекот на карпите може да се слезе десетина метри под брегот и да се помине под водопадите. Тоа доживување не го пропушта никој што дошол во Воден. Кулминација е секако моментот кога ќе се стигне на најдолгата точка под водопадот, каде водата буквално пред нозете на посетителите паѓа во коритата што низ вековите се издлабиле. Познат по реките и водопадите, по македонското винојжито што се издига од рамниот дел, Воден преставува истовремено и едно од најпривлечните места во Егејска Македонија. Тој е градот за вљубениците во природата, но и за заљубените и град на љубовта. Затоа Воден често се нарекува и место на природата и историјата; тој е град на водата, град на убавината... Тоа е само дополнување за Беломорска Македонија да биде убава во пролет кога цутат овошките во Воденско, Мегленско и Преспанско, во лето кога морскиот брег е преполн со гости од целиот свет, во есен кога златни лисја ги покриваат планините од Лерин до Костур и во зима кога Кајмакчалан покриен со снег се вишнее над Меглен.

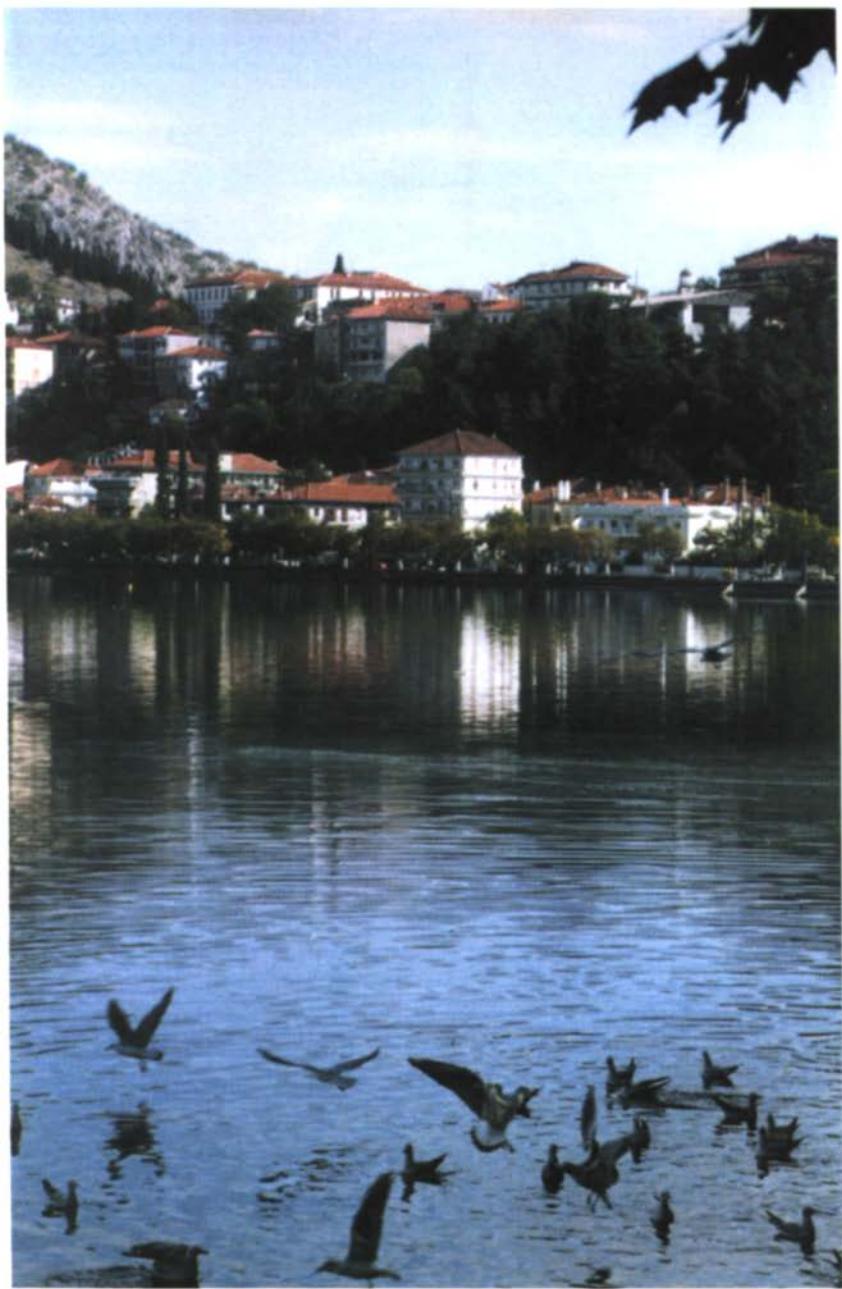
ВО КОСТУР НА ГОСТИ

Во Егејска Македонија има многу прекрасни места што треба да се видат. Меѓу нив особено се издвојува градот Костур и раскошната природа што ја нуди овој убав крај. Градот на крзното и на кожарската индустрија се наоѓа на полуостровот што го дели Костурското Езеро на две подеднакво убави половини. Едниот дел од градот што се издигнува по косината на полуостровот се огледува во едната, а другиот во другата половина на езерото. Куќите се извишуваат една врз друга, па навечер, ако се гледа од брегот на езерото, сето тоа изгледа како некоја огромна новогодишна елка со илјадници лампиони кои се огледуваат во позлатеното езеро.

Со својата географска положба, со планините богати со шуми и дивеч, со плодната котлина полна со овошки, со блескавото сино Костурско Езеро и културно-историските споменици, Костур претставува важен туристички, културен и стопански крај, привлечен во сите сезони. Тој е убав и за живеење, за одмор и за рекреација. Поради исклучиво добрите климатски услови: чистиот и свеж воздух, надморската височина и сите убавини што природата му ги подарила на Костурското Езеро и неговата околина, угостителско-туристичкото стопанство од година во година зазема сè позначајно место.

Икона Св. Богородица Пелагониска.
дело на зографот Макариј од Зрзе крај Прилеп. XV век

Панорама на Костур, Беломорска Македонија

Костурското Езеро, пак, е типичен примерок на езерата од егейската зона, спаѓа во групата на десаретските езера и ги има сите својства на езерата од овој тип: висока температура на водата во летниот период, широко крајбрежно подрачје во кое се развива буен животински и растителен свет, карактеристична конфигурација, својствен изглед, посебни климатски услови и интересно историско минато.

Кога човек е во Костур и на брегот на Костурското Езеро има чувство дека се наоѓа во Охрид и на Охридското Езеро, бидејќи Костур наликува на Охрид и по својата местоположба и по природните убавини. Тука природата подарила многу убавини кои не се целосно искористени.

Инаку, градот Костур се наоѓа на југозападната точка на Македонија на брегот на Костурското Езеро. Некои учени мислат дека името дошло од реткото животно кастор што се одгледувало во Костурското Езеро и од чија кожа се правеле многу убави и раскошни бунди. Исто така, во Костур има многу цркви, познати базилики и други споменици од историјата и културата.

Направивме круг околу градот и езерото, а потоа пеш се упативме во стариот дел на градот во кој се мешаат старата и новата архитектура. Видовме бројни дискотеки и многу дуќани за крзно и крznени производи, а крznото е животот на Костур. По тесните улици пешаците тешко се движеа поради густиот сообраќај, кој како да му пркосеше на гостите да ги видат и доживеат убавините на овој езерски град, кој е убав во сите годишни времиња.

Се упативме кон источниот дел на градот и на самиот брег на езерото, во летната бавча на еден пристоен ресторан седнавме да ручаме, да се одмориме, да уживаме и да се восхитуваме на убавините на градот. Секој од нас беше љубопитен да види и да разбере нешто повеќе за костурските ќурчии, за раскошните и скапи крзна што висеа во безбройните дуќани во градот, за езерото и лебедите кои ја дополнуваа убавината на езерската шир, за населението...

По неколку пријатно поминати часови во Костур се упативме кон Лерин, но овој пат од другата страна, од кај Грамос за да го видиме и тој дел на Егејска Македонија каде што голем број Македонци загинаа во текот на Граѓанската војна. Појдовме по патот за легендарното село Д'мбени, родното село на големиот донатор и хуманист Атанас Близнаков.

Селото Д'мбени се наоѓа 22 километри северозападно од Костур, во јужните пазуви на планината Локвата и Вињари, на надморска височина од 980 метри. Оградено со планини покриени со варовит камен, поради што се смета дека се дел од западниот македонски планински синџир, е продолжение на далматинските алпи.

Грчките официјални власти отсекогаш настојувале да ги избришат трагите што потсетуваа дека Македонија е античко-словенска земја. Постојано измислуваат закони, декрети, правила, амандмани... По Балканските војни и Букурешкиот мировен договор и поделбата на Македонија, сите имиња на населените места во егејскиот дел на Македонија ги заменија со грчки. Како резултат на тој акт на грката влада од ноември 1926 година, селото Д'мбени беше преименувано во Дендрохорион.

Селото Д'мбени влегува во состав на реонот Корештата во кој во минатото имало 34 села распослани по источната и западната страна на реката Бистрица. Сите села во Корештата се исклучиво македонски, со исклучок на едно од кое во немирните години неговото македонско население било сосема иселено, а на нивно место населени Албанци-муслимани. Д'мбени никогаш не го загубило македонскиот дух и белег, иако постојано било под тутчинство ропство. Неговото население со векови го пренесувало борбениот дух и љубовта кон родната земја и дедовските огништа, чиј магнетизам постојано ги привлекувал Македонците распснати по светот. Благодарение на тоа, населението од овој крај на Егејска Македонија докрај им остана верно на борбените револуционерни и патриотски традиции.

По својата револуционерна активност, како во предилинденскиот период, така и во Илинденското востание, па и подоцна, Корештата секогаш се наоѓала во првите револуционерни редови, на кои им претходеа, пред сè, борбата против грчката патријаршија. Во тие свои борби, особено Д'мбени дало плејада борци, меѓу кои истакнато место заземаат: Апостол Димитров Грежов, Лазар (Лазо) Поп Трајков, Лазар Москов, Лазо Трповски, Ташко Караџа и многу други.

Меѓутоа, во периодот кога ние го посетивме, во селото имаше пет-шест останати куки кои ги нагризали за-бот на времето и во најскоро време и нив ќе ги снема. Во непосредна близина на селото изградени се населби, осо-бено по Граѓанската војна, во кои живеат доселеници од разни страни на Грција, кои немаат македонско потекло. Зачувана е и црквата „Св. Никола“ која се наоѓа на сред село. Со нејзиното реновирање избришани се сите траги што потсетуваат на македонскиот народ. Гробиштата, пак, кои од памтивек се сведоци за Д'мбени, се сосема уништени. Делови од посмртните остатоци на Маке-донците се наоѓаат на едно место, во импровизирана црк-ва, за да пркосат на вандализмот без преседан.

Широкиот асфалтен пат што се искачува по ридот на северната страна на Костур, на само десетина ки-лометри, поточно од кај патот што се дели за селото Д'мбени, продолжува кон Габреш како пат од последен ред. Веројатно таму е границата на еден друг свет; непознат, таинствен и чуден за секој што поминува по него. Интересно е да се спомене дека можеби тој е единствениот пат без потребни патни знаци за долнината, праве-цот и редот на патот, освен знаците за забрането фотографирање, со текст „Забранета зона“ напишан на ан-глиски јазик.

Патот се приближуваше кон реката паралелно со ридовите што надвиснуваат од двете страни. Стасавме до едно место каде што патот се дели на два еднакви дела од ист ред. Едниот пат оди кон планината, а другиот про-должува кон една блага угорнина. Продолживме понатаму

и кога се искачивме на рамниот дел, вниманието ни го свртеа орлите кои го надлетуваа просторот меѓу двата рида. Во тие моменти ги заборавивме сите маки и непријатни моменти при патувањето.

Ги гледавме селата Габреш, Дреновени и други. Тие се македонски села, меѓутоа жителите се иселија по Граѓанската војна. Сега тие се места во кои се гледаат високите сидови на куќите со искршени прозорци и без покрив. Се јавува глетка што оддава тага, страв и ужас. Застанавме на патот и ги гледаме куќите во кои отворени долапи и искршени балкони тагуваат за своите стопани. Од таа тажна слика на минувачот му се крева косата и сака што побргу да ја заборави. Го продолживме патувањето по патот што води низ некогашните селски градини и зелените ливади. Чувствувајќи дека отворените прозорци не поздравуваат и ни кажуваат дека во минатото овде имало живот, а сидовите од старите македонски куќи, плачеа заедно со урнатините и со бучењето на реката што одзвонуваше во дивината за да не потсетат на војните на Грамос.

Патувањето низ егејскиот дел на Македонија претставува во исто време и предизвик и возбуда и задоволство и разочарување за посетителот на оваа несреќна земја. Секој што барем малку се запознал со судбината и со трагедијата на коравиот македонски народ од овој дел на Македонија, кој често е нарекуван со терминот „езерска земја“, го доживува тоа чувство. Затоа, еден смртник на Средбата на децата бегалци рече дека тоа е судбина над судбините, а ќе остане како трагедија на човечкиот род за кој ќе се пишува уште многу векови.

Го напуштивме просторот на Габреш од каде долго ја гледавме долината и појдовме по патот кон Желево, кое е почирано на границата на Леринско-костурската општина, припаѓајќи административно кон Костур.

Желево е едно од најголемите села на овие простори. Тоа е сместено во подножјето на планината Бигла и се наоѓа на надморска височина од околу илјада метри. Желево отсекогаш било чисто македонска населба. Меѓутоа,

поради политичките и економските причини, голем број желевци се преселиле во прекуокеанските (Канада, САД и Австралија) и други европски земји, по Илинденското востание и Првата светска војна, а особено по поразот на Демократската армија на Грција во Граѓанската војна.

Желево е живописно планинско село сместено на патот Лерин-Костур. Таму, во планината Бигла, над селото, извира реката Бистрица што ја сече областа Корешта и се влива во Солунскиот залив. Тоа е планинска река со мали водопади и пастрмки, чија вода се користи за наводнување на зелените и сочни ливади и плодните ниви од двете страни во подножјето на планината.

Желево е село од збиен тип со типични македонски куќи на кои висат пространи балкони. Тоа е налик на другите македонски села од леринско-костурскиот дел како што се: Ошчима, Рульја, Трново, Бесфина, Брезница, Смрдеш, Габреш, Поздивниште, Д’мбени, или налик на селата од другата страна на Превал кон Преспа.

Според старите преданија, селото Желево го добило своето име од зборот жилево. Поточно, на местото каде постоело старото село високо се издигале огромни стебла кои пуштале долги и големи жили. Од зборот жила, селото го завикале Жилево, за потоа да се замени во Желево. Но, тоа е само легенда. Вистината е дека луѓето од Желево и од целиот тој крај на Егејска Македонија ги ширеле своите жили по целиот свет и дека низ нивните жили тече македонска крв. Тие се луѓе кои имаат силна желба барем да го посетат своето напуштено огниште.

Вредните раце на желевци ги изградиле двете селски цркви: старата „Св. Никола“, што датира од 1713 година, и „Св. Атанас“, што е од поново време, на чии сидови се насликаны живописни фрески од вредните раце на фрескописецот - мајсторот Ѓорѓи и неговиот син Никола од Лазарополе.

Ја посетивме куќата на родителите на нашиот добар пријател од Торонто, што се наоѓа на горната страна на Желево. На куќата, до која се доаѓа по тесното сокаче, се

гледаше само делот од покривот на јужната страна, додека другиот беше разрушен. Како и поголемиот број куќи во селото и оваа кука е оставена на забот на времето. Нејзините високи сидови како стражари ја чуваат самотијата, а балконите надвиснати над тесната улица тагуваат за селото што пропаѓа, за селото со тажна слика, од кое посетителот има желба што посекоро да побегне и да ја заборави грдата слика, зашто Желево го изгубило стариот блесок и убавина и се наоѓа во сенката на тагата. Во селото не шетаат убавите кршни желешки, во него се изгубил мирисот на здравец и јоргован, а останале само разурнатите куќи во кои стои закопана трагедијата на Желево, на желешки и на целиот македонски народ.

Нашиот пријател од Торонто со солзи на очите ја фотографираше куката од сите страни, дворот и гумното покриени со трън и пиреј. Се вртеше на сите страни како да беше во агонија, фотографираше сè пред себе, обидувајќи се да ја долови сета оставнина на Желево и желешки, каде што во минатото живееше еден измачен народ, а во сегашноста венат неколку македонски семејства од изнемоштени старци и старици.

Го напуштивме Желево молчешкум и се упативме кон кафеаната што е единствениот нов објект на патот кон Костур, се поздравивме со стариот желешче кој со лубопитност прашуваше и сакаше сè да знае за нас и за нашата посета, а потоа се упативме кон Лерин.

Пред да стасаме до планинскиот превој, застанавме на една ширинка од каде што се гледаше голем дел од Лерин, селото Арменско, дел од Пелагонија и неколку села што се нанизани на патот што води од Лерин кон Воден и Солун. Тука, нашиот пријател од Канада ни раскажуваше за неговиот дедо-комита, којја пролеал крвта за Македонија некаде на Бигла, предаден од попот Ставрос од селото Псодери. Потоа ни кажа дека македонските комити не му останале должни на попот Ставрос и го заклале, осветувајќи му се за неговите зли дела.

Патот кој води до Преспа е незабележлив и е означен со мала ознака. Меѓутоа нашата желба и цел беше да ја видиме од кај Превал и таа убавица која е дел од Македонија и која исто така како и Македонија е поделена на три дела.

Посебна епизода во приказната за убавините на Егејска Македонија секако е Мала Преспа, природен резерват на убавина и на бројни историски и културни знаменитости. Тука е островот „Св. Аил“ на кој уште живеат околу дваесетина Македонци што останале на родните места и со столетија ги чуваат спомените за големиот македонски цар Самоил. Имено, на овој остров негде околу 970 години живеел Самоил и тука го изградил огромниот манастир и црква посветена на светецот Аил, чии коски ги донел од Лариса. Делови од таа црква сè уште стојат, заедно со една помала црква на задниот дел на островот. Меѓутоа, за жал, од другите петнаесетина цркви, што за време на Самуил биле изградени, не е зачувано ништо. Престарите фрески насликаны на камен и црквите изградени по дупките во карпите крај Преспанското Езеро се навистина нешто што кај секој патник предизвикува восхит. Особено црквата „Св. Богородица“, која, како гнездо, виси на врвот од една карпа во непосредна близина на јазолот каде што се допираат границите на Република Македонија, Албанија и Грција. Црквата некогаш била близку до водата, но по повлекувањето на езерото, сега таа е високо горе и до неа се стигнува по подолго качување по скалите засечени во карпата.

Од Преспа заминавме кон Лерин, град што е сместен меѓу шумовитите планински врвови на Бигла и пространото плодно Пелагониско Поле на исток. Тој е трговски и административен центар на Леринската околија. Лерин го опфаќа пространството на македонско-грчката и грчко-албанската граница на северната страна, додека на исток се протега сè до Островското Езеро, а на југ до Костур (Касторија) и Калјари (Птолемаис). Тоа е поднебје во кое земјата е ровита, шумите се користат во домаќинствата и индустријата, а езерските пространства се благодет на оваа езерска земја.

Лерин е еснафски град. Тоа се гледа по бројката дуќани кои се душата на градот кој брои околу 15.000 жители, чија лична карта може да се види на улица, во дуќаните, домовите...

Според пишаните документи во минатиот век Лерин броел 4.500 жители, а во Првата светска војна овде стасале голем број жители од Битола, Магарево, Трново, кога градот достигнал 12.000 жители. Таа бројка се намалила по Граѓанска војна. Денес таму живеат Македонци, Власи, Албанци-христијани, Грци-чиновници кои се доселиле од јужните краеви на Грција и други.

Во Лерин го посетивме еден наш добар пријател кој потекнува од едно преспанско село, а живее и работи во градот. Тој е еден од многуте Македонци кои имаат дуќани во центарот на Лерин, во еден од најубавите градови на Македонија што со својата убавина пленува и примињува. Таму, домаќинот нè почести со ракија и локум во својот убав дом што е во непосредна близина на центарот на Лерин, а ни раскажуваше за својата посета на Перт, Австралија, каде што престојувал три месеци кај своите блиски - ќерката, зетот и двете внучиња. Ни раскажуваше за животот на нашиците во таа далечна демократска и мултикултурна земја, каде што Македонците зборуваат на својот мајчин јазик и одат во македонски цркви, а децата учат английски и мајчин македонски јазик. Тоа го кажуваше и со радост и со восхит, но, во исто време, и со голема тага, бидејќи, како што рече, неговите две внучиња од синот кои учат во Лерин ја немаат таа среќа во својот роден град и својата земја. Е, затоа, домаќинот рече дека неговата тага е голема и таа тага и бол ќе ги однесе на другиот свет. Но, Господ е голем! Тој наградува и казнува, а во исто време и го чува семето македонско на сите страни во светот, зошто тоа се раширило од пред времето на Филип и Александар Македонски, од времето на Апостол Павле, сè до денешни дни, рече нашиот пријател.

ВО ПАЗУВИТЕ НА ПИРИН

Едно свежо и ведро ноемвриско утро, откако ја преминавме границата, се упативме по новиот пат за Горна Џумаја, денешен Благоевград. Од патот, нашите погледи беа насочени во далечината каде што како орел во височините горделиво се издига Пирин, убавецот и највисоката од сите планини во Македонија, за која се врзани безброј легенди на Македонците од овој крај и од цела Македонија, а особено за подвизите на Јане Сандански.

Под Пирин Планина, во рамниот простор што реката Струма го дели на два дела, се вгнездил Благоевград, кон кого се спуштивме низ густата шума во пресрет на овој пиришки центар. Овде-онде скриваме по некој автомобил и трактор. Влеговме во градот и, откај autopатот што води кон Софија, се упативме по улицата што води во центарот на градот, каде што на видно место е подигнат споменик на Гоце Делчев, големиот македонски син.

Со чувство на нелагодност, потзатскривајќи се, направивме неколку фотографии од споменикот на Гоце и се упативме на спротивната страна од паркот. Го посетивме нашиот пријател, кој е роден во Воден, во егејскиот дел на Македонија, а е донесен во Бугарија заедно со уште многу илјади Македонци, кои како стебла беа откорнати од родната грутка и преселени по силата на грчко-бугарскиот договор за размена на пограничното

население од дваесеттите години на овој век. Нашиот пријател е висок, црномурест, со крупни веѓи натежнати над очите од кои зрачи светлина, со карактеристични црти на лицето на кое времето оставило трајни белези. Заради својата национална определеност како Македонец немал успехи во животот во Бугарија, но тоа не ја променило неговата определба во врска со националното прашање.

Ни раскажуваше за минатото, за тешкиот живот, за својата тага која, како што рече тој, е голема како Пирин Планина. Кај него, веројатно,nostalгијата беше поизразена, така што постојано ни зборуваше за својот роден град Воден. За жал, откако го прогониле од родната земја, никогаш повеќе не го видел Воден, ниту пак го посетил слободниот дел на Македонија. Неговата тага беше уште поголема што не се здобил со национална слобода, но тој е горд што останал Македонец. Љубоморно ја чува личната карта од времето кога во Бугарија беа признати правата на Македонците и кога во документите можеше да се напише дека по националност е Македонец.

Нашето патување го продолживме кон градот Симитли, а оттаму се упативме кон Разлог и Банско. Патот што води кон исток се искачува долж реката Елвица, која извира од северните падини на Пирин Планина и се слива во Струма. Патот е тесен, асфалтиран, но не многу пријатен за возење. Меѓутоа, живописната природа: брзата река, високите букови шуми и прекрасните елки што се издигаат на голем број падинки долж патот, човек го тераат да заборави сè што се случува во неконтролиранот сообраќај. Така, растојанието од Симитли до Предел го поминавме брзо, уживајќи во природа.

Планинскиот превој наречен Предел се наоѓа на 24 километри источно од Симитли, а 12 километри западно од Разлог, на надморска височина од 1.140 м. Тоа пријатно планинско катче за одмор и рекреација е тесно врзано со историјата на македонскиот народ. Имено, во непосредна близина на Предел во правец кон Симитли, на 16 септември 1901 година, четата на големиот и славен пирински цар Јане Сандански ја грабна американската миси-

онерка Мис Стоун, за која доби богат откуп за купување оружје. Во таа борба за слобода на Македонија легендарниот војвода Сандански рекол: „Ние не сакаме да ја замениме турската тиранија, турските султани со други тирани, па ни со бугарски тирани и бугарски кнезови. Македонија треба да стане автономна, независна, слободна држава и да биде само на Македонците“.

Од Предел патот се спушта кон Разлог, а минува низ зеленилото долж планинскиот поток, во кој и во летниот период има чиста планинска вода. Од двете страни се гледаат голем број ливади и негде-где по некоја нива. Застанавме на неколку километри пред Разлог од каде што патот се дели кон Банско и кон Разлог. Таму сретнавме еден средовечен човек со кого се задржаме во кус разговор. Тој нè информира дека е од селото Бачево, а живее во Разлог. Разлошката котлина е најживописна и несомнено еден од најубавите предели на Македонија. Наша цел беше да го посетиме градот Разлог, едно од значајните места во Пиринска Македонија во кое е роден Никола Парапунов, познатиот антифашистички деец кој го формира Разлошкиот партизански одред „Јане Сандански“, а кој во 1943 година беше убиен од бугарската полиција. Разлог, исто така, е познат и по тоа што таму живееле родители на познатиот интернационалец Георги Димитров, кој го рашири семето македонско на тие простори и беше поборник за правилно решавање на македонското прашање на Балканот.

Инаку, градот е сместен во средината на Разлошка котлина, распространет на двете страни на Бела Река, на надморска височина од околу 850 метри. Разлог спаѓа меѓу највисоките градски населби во Македонија и на Балканот. Во него, на падинката од северниот дел е сместена болница, а има хотел и развиена дрвна индустрија. Таму е музејот „Никола Парапунов“ и голем број стари македонски куки со стара архитектура. Во овој македонски град, според пописот во 1898 година, имало 4.970 жители, а во 1943 година 8.611, од кои 6.128 биле Македонци. Од населението во Разлошко при овој попис

59,5% се декларираle како Македонци, 39,03% како Бугари, а 1,92% како други народности. Според последниот попис во 1985 година градот имал 13.978 жители, од кои, за жал, ни еден Македонец. Така, населението од Разлог и Разлошко ја доживеја истата судбина како и останатите Македонци во Пиринска Македонија, кои беа евидентирани како Бугари.

Го посетивме Разлог, во делник напладне, кога ле-тото се чувствува со сета силина. Во градот владееше мртвило: сите продавници, рестораните и музеите беа затворени. Затоа по кусата кружна прошетка низ градот, се упативме кон родното место на Вапцаров - Банско, што се наоѓа во подножјето на Пирин Планина.

Пред да се влезе во ова живописно пиринско гртче, распослано на падините на големиот зелен планински масив, патникот го пречекува питомиот поглед што извира од горостасната фигура на легендата на македонската национална револуција Гоце Делчев, чиј споменик е поставен токму на прагот од Банско. Нешто понатаму се забележува големата фотографија со ликот на поетот Никола Јонков-Вапцаров, еден од втемелувачите на современата бугарска и македонска литература, чиј млад и буен живот згасна од рафалите на бугарските фашисти во 1942 година. Вапцаров беше еден од оние поети - револуционери кој даде огромен придонес за националното и социјалното ослободување на македонскиот и бугарскиот народ.

Банско е сместено на јужната страна на Разлошката котлина под падините на Пирин Планина. Распослан е на двете страни на реката Глазне. За првпат се спомнува во турски документ од 1576 година, а силен растеж и процут доживува во втората половина на осумнаесеттиот век кога станува познат трговски центар за тој дел на Македонија. Караваните на банскалиите, како што обично ги нарекувале жителите на ова питомо место, секојдневно тргнувале кон Белград, Дубровник, Виена, носејќи го надалеку познатиот по квалитет бански тутун. Афионот, исто така, стигнувал до европските пазари. Меѓутоа, барем за тоа време, особено на добар глас биле предметите

изработени од дрво, од витите стебла на белиот и црниот бор што виреат на тие простори.

Банскиите, по многу нешта специфични луѓе, со особено задоволство ќе ви говорат за богатствата што им ги оставила историјата. За она што нивните предци го вградиле во македонската национална историја. Горди се поради тоа што во последната деценија на минатиот век, или поточно во 1896 година, во Банско допатувал Гоце Делчев како учител на македонските деца.

Беше пладне кога пристигнавме на широкиот плоштад во Банско. Десно е Културниот дом, а до него нанижани неколку продавници и кафеани во стилот на старата банска архитектура. Градени се, главно, од камен. В лево е куќата на Елена и Јонко Вапцарови, во која детството и дел од младоста минал големиот македонски и бугарски поет и патриот Никола Вапцаров. Предниот дел е претворен во музеј. На мермерната плоча, поставена на споменикот, забележани се зборовите изречени од големиот поет: „Да умреш кога земјата се дели од својата вемла, кога милиони се рафаат... тоа е чест, да тоа е чест...“ И од бронзата извира питом поглед и поетски жар. Се поклонуваме пред споменикот на Вапцаров. Перчето бујна руса коса паѓа врз слепоочницата на овој интернационален поет и чиниш поигрува галено од питомото ветре што се задава од кај врововите на Пирин.

Музејската поставка во куќата-музеј впечатливо говори за животот на поетот, за неговото творештво и за трагичниот крај во тунелите на софиското стрелиште, откако претходно беше осуден на смрт со стрелање, заедно со неговите сонародници, собраќа и соборци, македонските патриоти Антон Попов и Атанас Романов.

Чекориме по калдрмните улички на Банско. Куќите се млечно бели, а луѓето, љубезни, горделиви, разговорливи. Семејното гнездо е свето катче за секој банскиалија, а чесноста е нивната одлика. До фанатичност ги почитуваат белезите на традицијата и своите корени со посебно чувство го негуваат македонскиот-пириински фолклор. Песната и песнопојноста им е знак за распознавање меѓу Пиринците...

Над Петрич се издига Пирин кој е чуден и волшебен. Неизмерно питом и безграницно див. Опеан од девојки и од невести, од поети и од комити. Додека се спуштаме кон водите на Струма, мислите ни се враќаат назад. Се отвораат страниците од минатото, од разгорот на македонската револуција, од времето кога Пирин во своите зелени пазуви ги прибираше и чуваше чедата од Банско, Белица, Разлог, Неврокоп, Мелник, Петрич... А Струма е сè така бучна и пенлива, удира во карпите и рие низ коритото, пробивајќи се низ Кресненската клисура. Лево и десно, суви назабени ридишта. Погледот се јавува во уште едно обележје. Најдуваме на споменикот на загинатите во Кресненско-разлошкото востание во 1878 година. А горе се извишуваат врвовите на Пирин и легендарниот Белтепе, опеан, овенчан и овековечен во песните на Никола Вапцаров и на други знајни и незнајни поети и патеписци.

Патувањето го продолживме кон Кресна, еден од најмалите градови во Пиринска Македонија. Тука, попладните човек има чувство дека целокупниот живот се одвива само на една улица, која во должина од неколку километри, слично како во Гевгелија, влегува од северната страна на грлото, од паралелно со железничката пруга по реката Струма и се губи на излезот од населбата.

Кресна чие поранешно име беше Гара Пирин е мала населба во која се загнездиле неколку илјади жители. Населбата е расположена на двете страни на реката Струма, јужно од Кресненската клисура, од каде се шири плодното Пиринско Поле, додека старото село Кресна се наоѓа во прегратките на Пирин Планина. Ова мало место е особено познато по големото и значајно Кресненско-разлошко востание од 1878 година, кога македонскиот народ се крена на вооружена борба за слобода и човечки права и против неправдите што му беа нанесувани под ропството во Отоманската империја.

Поради плодноста на земјата и погодните климатски услови, во Кресна се создале одлични услови за одгледување на сите ориентални сорти тутун и други јужни култури. На овие простории особено е развиено лозарс-

твото, а застапени се и разни видови овошје и зеленчук. Ваквите природни богатства со кои обилува Пиринска Македонија ги дополнуваат градешничките минерални бани кои се наоѓаат во непосредна близина на населбата и кои во текот на целата година претставуваат лечилишта на голем број посетители.

На левата страна од населбата Кресна се дели пат кој води кон селото Влахи, кое е оддалечено десетина километри. Тука, во овој типичен пирински крај, на 18 мај 1872 година се родил големиот македонски револуционер Јане Сандански. Всушност тој се родил во маалото Коприварци, кое се наоѓа во непосредна близина на селото Влахи, од кое сега се останати само урнатини.

При посетата на Кресна бевме информирани дека сега во Влахи чадат одвај дваесетина оца. Селото Влахи е од растурен тип составено од осум маала оддалечени едно од друго кои зафаќаат голем простор под Пирин Планина. Во минатото Влахи било многу големо село и просветен центар за тој дел од Пирин. Било развиено тутунопроизводството, лозарството, сточарството и трговијата. Во центарот на селото, во непосредна близина на чешмата од која тече чиста планинска вода, е подигнат споменик на барактарот на востанијата во овој дел на Македонија, Јане Сандански.

Исто така, во Кресна, во кафеаната што се наоѓа на самиот пат, разговаравме со еден млад човек, кој во почетокот срамежливо, а потоа опуштено и без голем страв не информираше за неговата животна историја. Имено, завршил осумгодишно училиште во Кресна, а потоа класична гимназија во Благоевград. Бил влијателен ученик-најдобар во генерацијата. Меѓутоа, во него живеел македонскиот ген, за што често бил укоруван, казнуван и затворан. Неговата образовна кариера завршила во гимназиските клупи и потоа бил вратен во Кресна, во земјоделска задруга.

Со внимание го испушчавме нашиот соговорник и со тага на лицата ја напуштивме кафеаната за да продолжиме по долгата улица на Кресна и да видеме и ние дел од македонската судбина на пиринскиот Македонец.

ОД СТРУМА ДО СТРУМИЦА

Нашето патување го продолживме кон градот Сандански (поранешен Свети Врач). На половина пат за Сандански е сместено селото Струмјани, низ кое минува главниот пат, а е распослано на двете страни на реката Струма. Тоа е едно од поголемите села во Пиринска Македонија. Во него живеат околу три илјади жители. Името го добило од славјанското племе Струмјани, кое главно живеело по течението на реката Струма и околните места.

На патот кон градот Сандански-пиринскиот убавец, како што често го нарекуваат, од далечините ги гледаме станбените згради лоцирани на една височинка, чиј број се зголемува со самото приближување. Влеговме во Сандански и се движевме по живописниот булевар во чија средина има зимзелени дрвја кои ја разубавуваат глетката и градот го прават пријатно катче за посетителите. Тука го видовме споменикот на Спартак. Како што ќе информира еден нашинец со кого се сретнавме во центарот на градот, според еден германски научник долината на реката Струма меѓу Пирин и Малешевските Планини е место од каде што потекнува овој водич на робовите, за кого се напишани многу легенди.

Инаку, градот Сандански, по Благоевград е втор град по големина во Пиринска Македонија. Според последните податоци, таму живеат околу 25 илјади жители,

од кои најголемиот број неофицијално се Македонци. Градот е распространет на двата брега на реката Струма, а е поврзан со патот и со железничката пруга од Софија кон Кулата. Сандански е стара населба и датира од многу одамна, за што зборуваат бројните археолошки ископини.

На плоштадот на кој минавме неколку пријатни часови, има стар чинар. Градот е доста чист, а се градат и нови куќи. Големо богатство за Сандански се минералните извори кои течат од памтивека. Нив ги има повеќе: едни во Градскиот парк, а други на десниот брег на реката Санданска Бистрица, чија температура достигнува и над 80°C, а има и лековита кал. Градот Сандански со околината е еден од најтоплите и најсончевите места во Пиринска Македонија. Ретко паѓа снег и магла и, поради климатските услови и природните бањи, тука се лекуваат хронични и бронхијални болести.

Сандански го напуштивме во попладневните часови и се упативме на југ кон селото Лешница. По дваесетина минути возење стасавме на раскрсницата каде што се свртува кон исток на асфалтниот пат што води кон селата Ново Делчево и Леуново, а натаму се минува низ селата Статово, Џотово и Лозеница, кои како да се нанижани на патот за Мелник.

Пристигнавме во селото Лозеница, кое своето име веројатно го добило по пространите лозови плантаџи што се протегаат насекаде во овој крај и се смета за едно од поголемите населени места во пиринскиот крај. Застанавме на една ширинка на патот каде што е изградена убава чешма. На плочата поставена над чешмата пишуваше дека е подигната по повод празнувањата на Илинденското востание, тука, за жал, претставено како восстание на бугарскиот народ.

Во непосредна близина на ширинката и чешмата седеше еден помлад човек кој со љубопитство нè гледаше и кога виде дека не сме од Бугарија, нè покани да се одмориме кај чешмата од селскиот водовод што беше сместена под големата врба. Ја прифативме поканата и се напивме убава планинска вода од Пирин. Кога му ка-

жавме дека нашиот предизвик е Мелник и гробот на Јане Сандански, тој изрази желба да нè придржува, да ни го покаже патот кон нашата цел. Се согласивме со нашиот случаен познаник, кој ни се претстави дека е Македонец и по род и по душа, а се согласи да појде со нашиот автомобил. По патот ни раскажуваше за животот на населението од овој крај, за многу згоди и незгоди, за неговата работа, за патувањето во Република Македонија и посетата на гробот на Гоце Делчев во црквата „Св. Спас“, за нашите во Пирин...

Брзо стасавме во Мелник, кого често случајните намерници го нарекуваат „град легенда“, „град на виното“, „град на минатото“, а тој, всушност е најмалиот град во Пиринска Македонија и на Балканот, ако не и во Европа. Во него живеат одвај 400-500 жители. Градот пленува со својот необично живописен изглед и архитектонски остварувања. Сместен меѓу песочните пирамиди на двете страни на Мелничката и Роженската Река, претставува град-музеј. Секоја куќа е музеј за себе, а се зачувани и манастирот „Св. Богородица“ и црквата „Св. Никола“, кои зборуваат за богатиот црковен живот на овие простори.

Меѓутоа, Мелник пленува особено со старите куќи кои се ремек дела и ретки примероци во архитектурата. Тие се пространи, на два ката со големи чардаци и еркери, а во чии песочни почви се ископани огромни депоа, во кои се чуваат бочвите со прочуеното мелничко вино. Најрактеристична, најголема и најубава од сите куќи во Мелник е, секако, куќата на големиот трговец со вино Кордопулос, сместена на највисоката кота на градот во песочниот брег. Бевме информирани дека во таа куќа сè уште постои бочва која собира до 30.000 оки вино и во која, како што ни рече нашиот познаник, во текот на Илинденското востание, по потреба можело да се скрие целата чета на Јане Сандански. А се знае дека овој трговец бил најдобриот пријател на пиринскиот војвода.

Мелник има многу интересно минато. Уште во времето на Самоил бил важен воен центар, а подоцна станал

привлечно место, бидејќи тука континенталната клима се преточува во планинска и погоре кон Пирин во алпско-пиринаска. Во минатиот век Мелник бил многу значаен трговски центар и град на престиж меѓу трговците каде што се отворале широки перспективи. Затоа во него се доселиле бројни Грци, Турци, Ерменци, Власи и др. чиј број на крајот од деветнаесеттиот век достигнал до 20.000. Во тој период има голем растеж и напредок на трговско поле; карвани од коњи и камили натоварени со буриња и мешини мелничко вино секојдневно заминувале на сите страни на светот. Така, на југ оделе до Египет, на запад до Париз и Мадрид, а на север до Будим и Пешта.

При враќањето трговците донесувале многу производи од богатите европски пазари, а ја пренесувале и новата мода во облекувањето. Затоа, често се вели дека Мелник е огледало на едно убаво минато, на големи богатства и раскош. Ваквиот живот е особено изразен преку богатите куки-ремек дела на дебарските мајстори, кои големо внимание посветиле на надворешноста и фасадниот изглед, во чии визби со иста температура се чувале големи количини вино. Велат дека тајната за виното е во ферментирањето при што се бара константна температура и проветрување.

Во Мелник застанавме да се сдмориме во кафеаната под големиот чинар што се наоѓа во центарот до Мелничката Река, од каде што се гледа еден дел од градот, во кој се реновираат бројни стари куки во кои започнува нов живот. Го гледавме овој пиришки град, кој како и другите македонски градови стана жртва на топовските гранати во текот на Балканските војни, а во исто време се пренесувавме со мислите во минатото...

По куса починка со нашиот познаник поминавме покрај споменикот на Јане Сандански што е сместен во паркот под патот, во непосредна близина на автокампот и се упативме кон селото Рожен, кое е оддалечено десетина километри од Мелник.

Рожен е мало село сместено на двата брега на Роженската Река, во кое живеат околу дваесетина семејс-

тва. Тоа е поврзано со асфалтен пат, а животот се одвива пред ресторанот на големиот паркинг.

До Роженскиот манастир се оди по асфалтниот пат што стрмно и како змија се качува кон ридот на чија рамна височина се наоѓа манастирот и гробот на Јане Сандански. Прво го посетивме Роженскиот манастир кој датира уште од 1220 година, на чија основа е изградена црквата „Раѓање на Св. Богородица“. Манастирот е заграден од сите страни со високи мантиерски конаци, чии чардаци го привлекуваат секој посетител, а се влегува само од источната страна низ дебелата дабова врата. Црквата има интересни фрески и икони, а највреден е иконостасот направен од рацете на македонските мајстори од Дебарската школа, кои не само тука, туку ширум Македонија, оставиле трајни и многу вредни дела во резба.

На оддалеченост од стотина метри од манастирот кон исток се наоѓа црквата „Св. Кирил и Методиј“, пред чиј олтар е гробот на Јане Сандански. Се поклонивме и му оддадовме почит на македонскиот легендарен војвода. Бевме информирани дека во минатото гробот на Сандански на кој пишувало дека се борел за слободата на Македонија, бил на неколку километри подалеку од оваа црква. Меѓутоа, на сегашната надгробна плоча пишува само Јане Сандански 1872-1915 и стиховите: „Да живееш, значи да се бориш-робот за слобода, а слободниот за совршенство“.

Го напуштивме гробот на војводата без збор и се упативме кон Петрич каде уште од кај реката Струма, на самиот премин на Петричкиот округ, како на дланка се гледа најјужниот град на овие македонски простори. Петрич, кој е сместен во пазувите на северните падини на питомата Беласица, е лоциран во непосредна близина на устието на реката Струмешница во Струма и на делницата што го поврзува Солун со Софија и со Струмица.

Таму Беласица со највисокиот врв Радомир (2.029 м) и врвот Поле (1.888 м) што се наоѓа на тромеѓето, стрмо и горделиво се издига над Петричката котлина, спречувајќи го директното влијание на приморската клима

што доаѓа од Егејско Море. Меѓутоа, ... долната на реката Струма сепак навлегуваат благи струи кои условуваат умерена клима на овие питоми простори, овозможувајќи поволни услови за одгледување суптропски индустриски култури, како памук, тутун, сусам, зеленчук и разновидно овошје.

Се движевме по главната улица којашто Петрич го дели на два дела и ја гледавме и се восхитувавме на оваа убава македонска населба, која со високите костенови, јаворови, дабови и букови стебла, уште во 17 век оставила силен впечаток на патописецот Евлија Челебија.

Инаку, за Петрич педантните аналитичари запишале дека во 1956 година броел 16.401 жители, од кои скоро 3/4 биле Македонци, а 4.493 Бугари. Истата година бројот на населението во петричките села изнесувал 31.983 жители, од кои 28.695 се изјасниле како Македонци, а 2.841 како Бугари и незначителен број други народности. Всушност, 1956 година беше последната година кога Македонците во Пиринска Македонија можеле слободно да го изразат своето национално чувство и да се изјаснат како припадници на малцинската нација.

Исто така, дознавме дека Петрич, во кој денес живеат околу 25.000 жители, е стара населба и датира од многу одамна. Во римско време се викала Петра, а во неа живееле антички Македонци. Во времето на турското владеење во Македонија, во Петрич се доселиле голем број Турци, кои во еден период биле и побројни од Македонците. Меѓутоа, во почетокот на овој век со протерувањето на Турците во Турција во 1912 година и со доселувањето на македонско население од Кукуш, Беломорска Македонија, се случиле големи преселнички движења во полза на македонското население.

На петнаесетина километри западно од Петрич, во непосредна близина на Струмешница, што името го добила по реката, се наоѓа месноста Клуч. Тука, непосредно до патот, на десниот брег на реката се пронајдени остатоци од тврдина. Токму на тие простори се одиграла најстрашната крвава битка меѓу македонскиот цар Самоил, кој го

посеа семето македонско и ја формира Охридската архиепископија, и византискиот цар Василиј во 1014 година, кога на Самоиловите војници овој крвник им ги ископал очите, а на секој стоти му оставил по едно око за да ги поведе своите ранети другари кај царот. Кога Самоил ја видел страшната трагедија, од болка починал.

Го напуштивме граничниот премин и се упативме кон селото Ново Коњарево и Ново Село, а потоа кон Струмица, оставајќи ја зад себе Пиринска Македонија, во која за време на културната автономија работеа 93 учители со над 35 илјади македонски деца, кои го изучуваа македонскиот литературен јазик и ги развивааа своите културни и национални традиции. Тогаш во пиринскиот дел на Македонија имаше библиотеки, исполнети со литература од македонски, бугарски и светски автори, од која македонскиот народ ја имаше таа среќа да ја почувствува магијата на пишаниот збор на свој мајчин македонски јазик. Тогаш за тој дел на Бугарија имаше и македонски театар, со цел Македонецот културно да се издигнува, заборавајки ги мрачните фашистички години кои му нанесоа и физичка и духовна болка.

Меѓутоа, по резолуцијата на Информбирото настапи пресврт во бугарската политика во однос на Југославија, а во тие рамки и на македонското прашање. Така, дојде до укинување на училиштата и другите институции на македонски јазик и претерување на учителите и на другите културни работници од НР Македонија. Потоа настапи период на фалсификување на сè што е македонско. И денес, за жал, се вршат опструкции и негирање врз македонското население. Дали новите демократски процеси со кои е зафатен Балканот, ќе ја изменат таа ситуација, останува да се види. Европската визија веќе го покажа својот интерес за улогата на Македонците во Бугарија, за спроведување на одлуките за почитување на човековите права и слободи. Зашто Македонците во Пиринска Македонија и zo цела Бугарија ги бараат минималните права во нивната татковина Бугарија, да не ги преименуваат во ништо друго, освен Македонци.

МАКЕДОНСКА СУДБИНА

До Втората светска војна судбината на македонскиот народ во основа била иста во сите делови на поборена Македонија. Врз македонското население се вршеле (а и денес во некои делови му се оспоруваат основните човечки права и се врши асимилација), поделби и раселувања, но и духовно и физичко асимилирање. Од тие причини во некои краишта на Македонија настанале крупни миграциони и етнички измени што имале катастрофални последици за македонското население.

Ваквата положба целосно се измени по Втората светска војна, со конституирање на НР Југославија, а во тие рамки и на Народна Република Македонија, кога за првпат во историјата Македонците се здобија со државност и национални и социјални права и слободи. Иако нивната положба темелно се измени, меѓутоа надвор од границите на Републиката, во егејскиот и пииринскиот дел и во Албанија, каде што живее многубројно македонско население, состојбата остана непроменета, па дури и полоша. Затоа, по ослободувањето, македонската влада водеше посебна грижа за Македонците кои живееле во соседните земји тие да се воспитуваат и образуваат на својот мајчин македонски јазик. Тоа беше особено изразено во периодот од 1945 до 1948 година во Пиринска Македонија и во Албанија, каде постоеја македонски книжарници, библио-

теки, театри, училишта, фолклорни групи и други институции со сите национални карактеристики.

Албанија веднаш по ослободувањето побарала од југословенската влада да испрати учители за настава по македонски јазик во подрачјата во кои живее македонско население. Наставниот кадар, пред сè, бил потребен во селата Туминец, Пустец, Долна и Горна Гoriца, Глобочани, Шулин и Зрновско, кои се наоѓаат во Мала Преспа, а припаѓаат во Корчанскиот регион, како и во селата Врбник и Церје во околијата Билиште, во Лин, во Поградечкиот регион и во други места. Така, Никола Марковски, кој потекнува од Леринскиот крај, бил назначен за учител во Туминец, битолчанката Милица Тодоровска во Шулин, Никола Беровски, битолчанец по потекло (а кој останал да живее во Корча) бил учител во Гoriца. Ёше Петревски, пак, од селото Орово, Долна Преспа учителствувал во Глобочани, во селото на Стерјо Спасе, едно од водечките имиња на современата албанска литература по потекло Македонец, а Митко Богдановски, родум од Врбник бил назначен за учител во родното село, а по завршувањето на земјоделското училиште, испратен во Тирана во Министерството за земјоделство. Гоѓи Малевски од селото Велгошти, Охридско, бил учител во Пустец, Вирџинија Кичеец - Нина од Охрид во Врбник, Петар Поповски од селото Велмеј, Дебарца во Шулин, заедно со битолчанецот Томе Тодоровски, а Киро Стериовски од Битола бил една година во Пустец. Наум Кочовски и Тоде Јовановски биле учители во Церје.

Сите овие наставници - ентузијасти кои го ширеа, го обновуваат и го чуваат македонскиот јазик, културата и традициите во Албанија одиграа важна, ако не и најзначајна улога во афирмирањето не само на македонскиот литературен јазик, туку и на македонскиот народ и Републиката. Затоа, со право се вели дека наставниците по македонски јазик во Албанија и во Пиринска Македонија се значаен дел на мозаикот и темелот на литературниот македонски јазик, кој со својата кодификација како званичен јазик во Република Македонија стана еден од трите официјални јазици на тогашна НР Југославија.

Сето тоа се одвиваше до периодот на Информбимото, кога сите учители по македонски јазик во Албанија беа отпуштени и вратени назад. Единствено учителот Никола Беровски остана во Албанија. Тој до својата смрт работеше на ширењето на македонскиот јазик; напиша бројни учебници, граматика и други книги за Македончињата во Албанија, посветувајќи го својот работен век на неговиот мајчин јазик.

Наставата на македонски јазик во овие македонски училишта се одвиваше од прво до четврто одделение, а натамошното школување беше на албански јазик.

Значи по Втората светска војна, за разлика од Греција и Бугарија, Албанија го призна постоењето на македонското национално малцинство на својата територија и немаше негаторски однос кон македонската нација во целина. Тоа е видливо и од нејзините уставни и други прописи, со кои барем формално на Македонците им се дозволуваше да ги остваруваат своите национални права. Меѓутоа, заради својата надворешна и внатрешна политика, Албанија во комунистичкиот режим не му овозможуваше на македонското малцинство да комуницира со матичниот народ во Република Македонија.

Се смета дека Благој Попов, како претседател на Извршниот совет на Собранието на СР Македонија, беше првиот кој официјално ја посети Албанија. Со него разговаравме за неговата прва посета на оваа земја, а во тие рамки на подрачјето на Мала Преспа, реализирана во октомври 1980 година. Тоа била прва средба на еден висок претставник на Југославија со Македонците во селото Пустец и околните населби, кои по 32 години се сретнале со Македонец-висок функционер од слободниот дел на Македонија.

Попов ни истакна дека една од особеностите на македонското национално малцинство во Албанија е што тоа живее во четири близки, но не и тесно поврзани региони. Тоа се: Мала Преспа, Корчанскиот регион, Поградечко и Голо Брдо. Според тогашните неофицијални податоци во Албанија живееле околу 60.000 Македонци од кои во Мала

Преспа над 4.000. Во регионот на Голо Брдо има 24 села во кои живее македонско национално малцинство, претежно со муслиманска вероисповест. Меѓутоа, според официјалните податоци на албанската влада доставени до Обединетите нации во 1989 година, во Албанија се регистрирани само 4.697 Македонци, на кои, како што се вели во една декларација, им се „гарантира заштита и развој на националната култура и традиции, потребата на мајчиниот јазик и рамноправност во сите облици“.

Меѓутоа, во суштина Македонците во комунистичка Албанија не ги уживаа ни елементарните национални права. Тие биле изложени на интензивна денационализација, изолација и албанизација. Единствено во регионот на Мала Преспа, во селото Пустец, во првите одделнија на основното училиште наставата се изведувала на македонски мајчин јазик. Меѓутоа, во повисоките одделенија, како и во средните и високите школи македонскиот јазик воопшто не бил застапен, за разлика од застапеноста на албанскиот јазик во сите образовни институции во Република Македонија.

Во селото Пустец, Благој Попов разговарал со тогашниот претседател на Извршниот одбор Пандо Атанасов, (кој официјално се викал Пандо Танас, а Пустец го добило називот „Ликенас“ - иста судбина како во Грција), со заменикот претседател на Кооперативата Спасе Каланче (Каланчев), кадровикот на Кооперативата Сотир Трајко (Трајков) и со заменикот на осумгодишното училиште Лефтерија Мали, како и со поголем број Македонци.

За разлика од она што тој го видел, бил информиран дека во Долна Преспа има 10 села со не помалку од 4.000 Македонци, во кои не живеат Албанци, дека појавата на маларични туберкулозни заболувања била искоренета, а смртноста на доенчињата намалена, дека се освоени нови обработливи површини, испградени нови плантаџи со овошје и лозја кои се наводнуваат и дека е развиено стопанството и риболовот. Атанасов истакнал дека животниот стандард на луѓето во нивниот крај е на повисоко ниво, бидејќи во секое село има електрично осветлување,

водовод и поголем број нови куки, потоа дека секое семејство има радиоапарат, а секое село има телевизор. Во селото Пустец има пошта, универзална продавница, сала за приредби, во која се одржуваат и кинопретстави, вработените во Кооперативата добиват 10-12 лека дневно, секое семејство има право на земја на која се сади зеленчук и лозја, што обезбедувало семејството да има вино и ракија за сопствени потреби.

Во разговорот претседателот Попов посебно се интересирал за можностите за образование на Македонците во Албанија, за што бил информиран дека кај нив нема неписмени и дека покрај осумгодишното училиште во селото Пустец, во другите села има четиригодишни училишта во кои наставата се изведува на македонски јазик. Во училиштето работеле поголем број учители - Македонци, а само двајца биле Албанци. Исто така, бил информиран дека од Мала Преспа имало 17 Македонци студенти на разни факултети во Тирана и Корча и дека поголем број Македонци стекнале факултетско образование и како лекари, агрономи, економисти и правници работат во повеќе места во Албанија.

Посебно доживување била изведената културно – уметничката програма, во која точките биле најавувани на македонски и на албански јазик. Првата точка била песната за татковината Албанија, изведена од пејачка група на македонски јазик. Потоа следувале песни на албански и на македонски јазик, еден стих од поемата на албанскиот писател Дритеро Аголи на македонски јазик, приказ на свадбарски обичаи од тој крај и македонски народни ора. Сите женски изведувачи на програмата биле со стари македонски народни носии, а машките во бели кошули, панталони и шамии врзани околу појасот... Истите изведувачи на последниот фестивал на народни песни и ора во градот Гирокастро освоиле прва награда за изведба на македонски песни и ора.

Во времето кога Попов бил во Пустец, во селото имала болница која била нов објект и за селски прилики голема, на приземје и на кат, имало амбуланта со интерно, акушерско и стоматолошко одделение, како и

аптека. Од посетата можело да се види дека лекарите, сестрите, фармацевтите и другите се Македонци. За Пустец и другите населби, не само мештаните, туку и албанските раководители од Корча говореле дека се чисто македонски населби во кои не живее ниту еден Албанец. Меѓутоа, сите јавни информации, натписи и пароли, со исклучок на две-три пароли, биле испишани на албански јазик. Така, на таблата за називот на селото било напишано „Ликенас“, а не македонското име Пустец. На болницаата однадвор и сите други известувања, ознаки и пароли внатре во неа, биле на албански јазик. Сличен бил и амбиентот во осумгодишното училиште, со исклучок на прво и второ одделение во кои таблото со пофалените ученици биле на македонски јазик, како и паролата „Учете, учете и само учете“, сите други биле на албански јазик. Имињата на учениците биле напишани на латиница, а и во Задружниот дом на албански јазик, како и во библиотеката со книги исклучително на албански јазик.

Исто така, претседателот Благој Попов од самите мештани бил информиран и за други активности, како и за животот на тој дел од Македонија. Од сите тие контакти произлегло дека голем број Македонци од Мала Преспа имаат роднини од другата страна на Преспанското Езеро и во егејскиот дел на Македонија. Но за нив, покрај тоа што Преспа од другата страна била близка, сепак таа била многу далеку.

Покрај посетата на Мала Преспа, гостинот од Македонија посетил и една метална фабрика во Корча, каде претседателот на Корчанскиот округ приредил ручек, а имал и голем број разговори, меѓу кои со Адил Чарчани, тогашен потпретседател на Владата, со Недим Хоџа, министер за надворешна трговија, со министерот за култура Тефти Чами и други. Во разговорот се залагале за воспоставување добрососедски односи, при што било најгласено дека особено треба да дојде до израз соработката на културен план меѓу двете соседни балкански земји, кои само со соработка ќе обезбедат напредок на народите.

МАКЕДОНЦИТЕ ОД МАЛА ПРЕСПА

Денес Албанија, за разлика од минатиот период, е земја на спротивности... Меѓу скапите автомобили, сосема вообичаена слика е да забележите коњска запрега. Од другата страна на улицата пред хотелот „Еуропарк“ каде ноќевањето, што чини повеќе од 150 долари, пасат овци. Има нешто трагикомично во сите тие глетки. Како и во она кога во дворот пред објектот во кој се одржуваше состанокот (прес конференцијата со Сали Бериша), спокојно пасеа крави. Никаде нема да видите толку многу мажи на улиците кои ништо не работат, во секое време од денот, како што е тоа случај во Албанија.

Во Албанија денес тешко се живее, нема услови за нормален живот. Нема доволно вода, нема парно, ни доволно храна. Многу нешта се уништени, дури и она што беше стекнато последните неколку години е скоро загубено. Нема да навлегуваме во социјалниот, политичкиот, културниот и друг живот, зашто нашата цел беше да се сртнеме со Македонците во Албанија. Затоа тргнавме од хипотезата дека за нашата посета една од најважните цели беа нашите во Мала Преспа, кои беа тотално отцепени од секаква можност, не само за допир со современото, туку и за контакти со македонскиот народ во Републиката, чиј дел се и самите. Со децении очајнички се бореа да преживеат како земјоделци и сточари не забо-

равајќи го својот македонски корен. Како резултат на тоа, и покрај прекинот на односите со Југославија, што ги наметна Албанија во 1948 година, Македонците во селата од Мала Преспа се бореа да ги негуваат вредностите на националната самобитност на македонскиот народ. Накусо, останаа Македонци на својата земја и огниште, со свој мајчин македонски јазик, култура, традиции, историја...

Во бројни документи во демократските држави во светот е речено дека националните малцинства, кои и да се, и каде и да се наоѓаат, не еднаш, и не на едно место треба да претставуваат непроценливо богатство заближување меѓу народите, мостови за воспоставување на трајна соработка, што ќе придонесе за бришење на границите и создавање на идниот заеднички европски дом. Токму затоа, во последно време, на заштитата на националните малцинства и правата на човекот се посветува сè поголемо внимание во сите меѓународни, а особено во европските институции. Во проучувањето и изнесувањето на многубројните проблеми од оваа област се ангажирани голем број експерти. За жал, ова правило не важи целосно во Албанија, чии сонародници во Република Македонија, наспроти Македонците во Албанија, уживаат повеќе права и благодети отколку што треба да ги имаат, како на политичко, национално, социјално или друго ниво, пропишани со овие документи. И не еднаш, ваквите демократски права се злоупотребени, особено на политички план, додека на Македонците од православна и Македонците од муслиманска вероисповед (во Голо Брдо) им се оспоруваат голем дел од правата што им припаѓаат. Веројатно тоа е дел од балканската „демократија“...

Ние ја преминавме македонско-албанската граница кај Кафасан и тргнавме по патот за Тирана. Патувањето беше на моменти непријатно, не само од лошиот пат, туку и од непријатните сцени со децата на патот кои бараа подароци од нас. Се сместивме во хотелот во центарот на градот и тргнавме да го видиме тој за нас непознат град и свет. Се чини дека во тој кус период не можевме

многу да видиме. Но, во сеќавање ни остана една средба со едно македонско семејство. Имено, во Тирана го посетивме домот на семејството на познатиот и признат писател Стерјо Спасе во чиј дом бевме примени со лъбов и топлина, со македонско гостопримство. Посетивме и бројни други културно-историски споменици од минатите времиња кои зборуваат за животот, тагата... Ја видовме и православната црква во центарот на Тирана и квартот на луѓето од властта кои се школувале по светот и го оставиле својот народ во мрак...

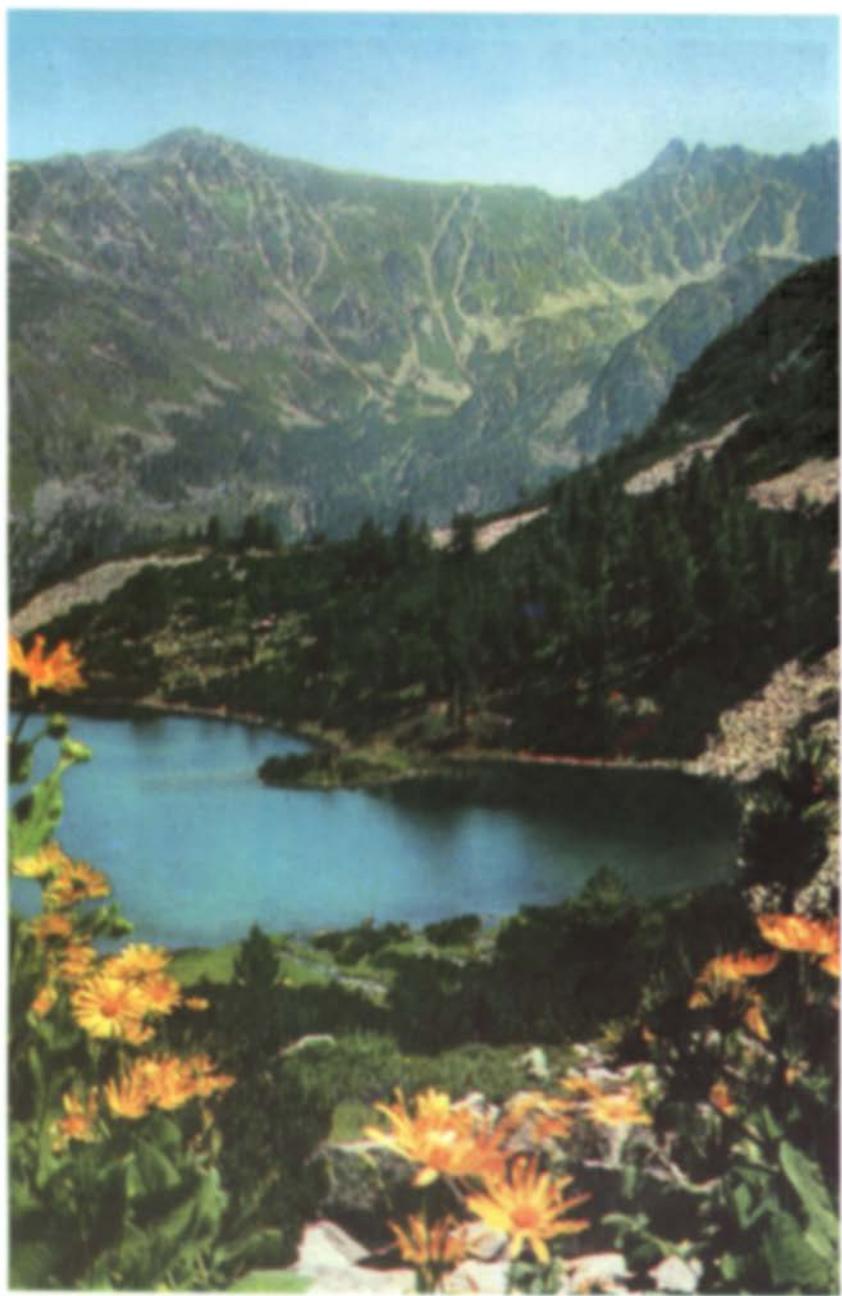
Ја напуштивме Тирана и тргнавме кон Корча и Мала Преспа. Беше убав и топол јунски ден кога пристигнавме во Корча, градот којшто по многу нешта наликува на Битола. Тој е распространет во подножјето на планината Морава на јужната страна на плодното Корчанско Поле. Во минатото овој град бил еден од најзначајните трговски центри на овие балкански простори, со кој луѓето од Лерин, Битола, Охрид, Струга, Подградец, Костур, Ресен, Љубојно и други места имале многу блиски и одлични трговски врски со заедничко живеење. Денес Корча е административен центар и еден од поубавите и позначајните градови во Албанија. Во него има неколку индустриски капацитети, меѓу кои, термоелектрана, фабрика за шеќер и фабрика за пиво, кои и покрај тоа што се со стара технологија и со низок степен на продуктивност, сепак претставуваат значаен дел на албанската индустрија.

Во Корча останавме една вечер во хотелот што се наоѓа на центарот и претставува единствен туристички објект. Таму се сретнавме со поголема група Македонци, кои чекале цел ден само да ја видат и да се запознаат со првата група новинари од Македонија која пристигна во Албанија по падот на стариот режим. Средбата беше трогателна. Секој сакаше да се поздрави, да каже или да праша нешто. „Јас сум Македонка од Корча; а и јас сум од Корча, ама моите се од Долна Преспа; јас сум Македонец од Билиште од...“ се слушаа овие зборови. А потече и некоја солза, но овој пат од радост, од возбудата предизвикана од средбата со свои луѓе по толку долг период.

Другиот ден наутро појдовме за Мала Преспа. Тоа беше предизвик за сите нас кои за прв пат ги посетивме тие простори. А беше навистина пријатно да се гледа плодното поле, кое некогаш било познато како Бешичко Езеро, а од источната страна надвиснала Иван Планина, која се вишнее над Преспанското Езеро.

Патот што води кон Мала Преспа се дели од делницата Корча - Билиште и свртува кон север. Тој е неасфалтиран и патувањето од дваесетина километри навистина е напорно. Меѓутоа, сè се заборава кога човек ќе пристигне под Иван Планина, над Мала Преспа, каде се наоѓала „единствената порта“ и врска со светот за двете македонски села.

Тргнавме да го посетиме селото Пустец. По каменливиот и стрмен пат скрекуваме деца, мажи, жени, стари лица... Со сите се поздравувавме, си зборувавме преспански и им посакувавме добра работа на оние коишто работеа во летото. А селото Пустец, пак, се распостранило долж ридот над самото Преспанско Езеро. Куќите се стари, македонски, скромни, како и во многу преспански и други села. Во селото вриеше како во кошница. Цело село, а и многумина од соседните села излегаа да ги пречекаат новинарите од Македонија, кои во минатата година за прв пат ги посетија, а тоа, всушност, беше и првото открытие за македонската јавност. Пред Културниот дом, кој во минатото бил селска црква со сите православни нишани, се сретнавме со многумина. Разговаравме за минатото, за сегашноста и за иднината на овој македонски народ, којшто го зачувал својот национален идентитет. Сите зборуваат убав преспански говор, на училиште четири години се учи мајчиниот македонски јазик, имаат амбуланта, земјоделска задруга, киносала, културен дом, неколку колонијални продавници, рибарска задруга. Но, најважно е што имаат чист македонски дух и верба во иднината. Селото Пустец е една од поголемите населби во Корчанскиот регион и најголемо македонско село во Албанија. Во Долна Преспа се пее, се игра, се тагува и болува на македонски мајчин јазик.

Василашкото Езеро на Пирин Планина

Селото Шулин на брегот на Преспанското Езеро во делот на Албанија

Во текот на престојот во селото Пустец, со брод на рибарското стопанство, го посетивме островот Мал Град. Тоа беше вистинско возбудување и своевидна авантура. Таму, на прекрасниот и по многу нешта единствен остров на кој, според легендата, живеел Цар Самоил, може да се почувствува сета убавина и питомина на Преспанското Езеро и Долна Преспа, која ѝ припаѓа на македонскиот народ, а е поделена на три држави. Островот Мал Град којшто гордо и осамено се вишнее над езерската шир е место за предизвик. Во својата карпеста утроба ја сокрил црквата „Св. Петар и Павле“ како споменик на патилата и на страдањето на македонскиот човек на тој простор. Од висината на островот се гледаат неколку пештерски цркви, коишто зборуваат за културното наследство на Македонците кои, не по своја вина, останаа поделени и распарчени.

Преспанското Езеро го видовме и од Долна Преспа, во егејскиот дел од Македонија, од Републиката, а со посетата на Мала Преспа во Албанија го видовме од неговите три страни. Овој споменик на природата, како водена маса и како дел од македонската убавина и судбина, како езеро е тивко, убаво и питомо, а е поделено како и македонскиот народ. А и поделениот народ со граници што живее на бреговите на ова езеро, ја има истата карактеристика на питомост, ист менталитет, јазик, култура и љубов кон татковината, но различна судбина.

Старата поговорка вели: „Кој во Македонија ќе дојде, во Преспа треба да појде“. Таму во живописните предели на Преспа очите повеќе се отвораат од било каде на друго место. Таму длабоко се чувствува чистиот воздух што доаѓа од високите и убави елки, борови и букови шуми на Баба и Иван Планина, на Бигла и Галичица, како и од убавото Преспанско Езеро. Тоа е предел што за секој посетител отвора широк хоризонт, се отвора со сета своя убавина и е на дофат на секој вљубеник на природните реткости.

За Преспа и за Преспанското Езеро постојат бројни народни преданија и легенди. Една од тие што се прене-

сува меѓу преспанчани, а и меѓу македонскиот народ е дека многу одамна, на островот што се наоѓа среде во Големото Езеро, во дворецот на македонскиот цар Самоил, живеела неговата најмала и најсакана ќерка Преспа. За убавината и за мудроста на Преспа се зборувало надалеку, па и во византискиот дворец во Цариград.

Византискиот војвода Петраклис со голема војска навлегол во Македонија, наоѓајќи слаб отпор и користејќи ги предавствата на видни луѓе од државата, стигнал во областа на царскиот Самоилов дворец. Привлечен од убавата и богата царска наследничка, младата кршна и убава Преспа, Петраклис ги испратил своите гласници во Самоиловиот дворец, ја барал Преспа да му стане жена. Така, со женењето со убавицата, Византиецот се надевал дека ќе добие поголем дел од Самоиловото богатство, па затоа чекал со нетрпение да се вратат неговите гласници.

На Петраклис му било јасно дека многу време не смее да чека, се плашел од Самоиловата војска. Затоа, пак, ги испратил своите гласници со наредба дека Преспа мора да се омажи за него.

Откако ги ислушала гласниците, мудрата Преспа знаела дека повеќе не може да го залажува насилиникот, па затоа му рекла дека ако сака господарот таа да се омажи за него, нека се повлече со војската веднаш и да се врати откаде што дошол.

Додека навредениот освојувач брзел да ја казни не-покорната девојка што се осмелила да го одбие, таа се облекла во својата невестинска облека, се искачила на највисокиот дел од дворецот и пред да стигне туѓинецот да ја допре, скокнала во длабоката езерска вода. Петраклис видел кога нејзиното тело потонало засекогаш во езерото

Народот од околната на езерото во чест на саканата Преспа на езерото и на целата котлина му го дал нејзиното име. Така според легендата настанало името на Преспанското Езеро и на Преспа.

Нашата посета на Мала Преспа ја продолживме кон другите села и тргнавме кон Шулин и други места. Меѓу другото, во Глобочани - родното село на писателот Стерјо Спасе, застанавме на две три места, да се воодушевуваме на погледот на Преспанското Езеро. Попат застанавме и покрај Завир - место во чија близина може да се види како Преспанското Езеро истекува во Охридското. За овој природен феномен зборуваат македонските и албанските стручњаци, но најречито говорат отворите низ кои истекува водата од едното во другото езеро.

Занемени пред природното чудо, се искачуваме на камењарот, кон карстните отвори во Завир. Ги видовме отворите во карстниот бедем на планината Галичица. Велат дека оној најголемиот до кој седевме, и кој наликува на отвор на некоја пештера, е и најголемиот истек воопшто, во целото езеро. Во Преспанското Езеро, и на дното и во плитките делови на коритото, има повеќе отвори, и поврзаноста, односно хидролошката врска помеѓу него и Охридското Езеро е докажана и научно, со помош на методата на радиоактивни изотопи.

Глетката е навистина возбудувачка - малку подалеку се гледа еден помал отвор, и се гледа како водата тече како еден голем, силен млаз, со голема брзина и со силен шум. На друго место се слуша звукот како да доаѓа од подземјето, сличен на оној што го предизвикува воз кога минува низ тунел. Тоа е некој подземен одлив. Гледаме и многошто мали вирчиња и свиоци од Преспанското кое тече и го напојува со својата вода Охридското Езеро. Поточно, со водата која тоа самото ја добива од малото Преспанско Езеро. Оваа прекрасна водена врска меѓу малото и големото Преспанско Езеро и Охридското, во Завир е највидлива и човека го заплиснува со вечноот чудо на природата.

Мала Преспа со своите села и Преспанското Езеро е слика сама за себе. Без никакви влијанија, без никакви мешања однадвор, тука часовникот тукушто започнува да се движи нанапред. А, сигурно, бил сопрен најмалку 40 години.

ВО ГРАДОТ НА БЕЛИНАТА

Често се вели дека Белград е раскрница на Балканскиот Полуостров и пошироко, меѓународна комуникациска метропола, чии патишта водат на сите страни во светот и од светот, како по сувоземен, така и по воден и по воздушен пат. Тоа се должи на неговата местоположба, природните основи, територијалниот развиток и други карактеристики. Самата положба на Белград му дава вонредно стратегиско значење. Неговата историја најубаво се гледа во имињата што ги носел, а тоа е историја на една значајна гранична тврдина, место за војување и помирање, место за кое се бореле и Авари и Словени и Австроунгарци и Турци и Бугари, Византијци, Унгарци, Германи...

Белград е сместен на устието на реките Сава и Дунав кои заеднички продолжуваат кон Црното Море. Тоа е милионски град распространет од Сурчин кон Винча и од Сава кон Авала. Во неговите историски податоци се вели дека уште во праисториското време на местото на денешен Белград имало населба. Тој бил стратешко место за голем број освојувачи, војувачи, од племенско до кралско владеење од времето на Римската империја до денес. Под името Белград се споменува уште во 878 година, што зборува дека бил населен со словенски племиња. Бил освојуван и од Бугари и Срби и Унгарци и од Турци и други, сè до 1867 година кога е предаден од Турците и до денес неразделно е врзан за историјата на Србија.

Ние Белград го посетивме во мај, а целта беше учеството на Меѓународниот симпозиум за канадска литература и култура. Тоа се случи кога веќе границата меѓу Република Македонија и СР Југославија функционираше како граница меѓу две соседни држави; кога сè се одвиваше во знакот на распадот на Југославија и кога односите на политички и културен план беа во стагнирање. Меѓутоа, претставниците од Друштвото за литература и култура „Македонија-Канада“, кое со претставувањето со работа на општојугословенското друштво, се осамостои и спроведе широки активности на полето на канадската литература и култура, а во тие рамки и на македонските доселеници во Канада. Членовите на друштвото ги одржаа врските меѓу двете асоцијации и во текот на неколку години на овие средби учествуваа повеќе професори од катедрите за англиска и француска литература и јазик при Филолошкиот факултет во Скопје, културологи, новинари и други научници.

Како и многу други симпозиуми од таков карактер, така и овој мина во знакот на претставувањето на новите видици, откривање на нови моменти од областа на културата и литературата, во запознавање со најновите литературни остварувања во Канада, на англофонското и франкофонското подрачје. Претставниците од Република Македонија настапија со научни трудови поврзани со постигањата на литературен план на Канаѓаните од македонско потекло. Тоа, секако, побуди голем интерес меѓу присутните.

Во слободното време учесниците на Симпозиумот посетија повеќе културно-историски споменици и одблизу го видоа Белград со сета своја убавина. Така, прошетките низ главниот град на Србија и на СР Југославија претставуваа задоволство и запознавање на сè она што ја краси оваа балканска метропола.

Една од впечатливите посети беше онаа на Калемегдан, симболот на целата историја на Белград. Овој споменик на културата кој крие многу тајни, го посетивме во попладневните часови кога сонцето ја осветствуваше Ст-

туата на победникот од Иван Мештровиќ, што се извишувава над Калемегдан. Калемегдан се издига над устието каде Сава се влива во Дунав заземајќи положба на едно од најубавите места во Европа. Но и за војни и крвопролевања, место за одбрана, граничен појас, а денес место - парк за одмор и рекреација, за љубов и медитирање, за запознавање со бројните културно-историски споменици.

Белградската тврдина Калемегдан е симбол на Белград, негово првобитно езгро, сложен споменички комплекс и дел од целокупната историја. Минатото на овој град на светот и на тој народ може да се прочита од историските траги на рушевините на оние кои рушеле и оние кои одново ја граделе оваа тврдина. А тврдината била една од важните одбранбени упоришта на границата на Римската империја. Многу траги се уништени. Така, средниот век ги покрил трагите од римскиот период, а многу негови остатоци се покриени со австро-унгарско-турски градби.

Средновековниот Горни град, изграден на калемегданското плато е значајно место на Белград. Според еден запис од XVII век, градот бил опфатен со висок сид, со кули покриени со олово, полукружни бастиони и со суви ровови. Во рамките на сидовите биле стиснати 200 куки надвишени од цамијата на Сулејман I и II. Тука се наоѓала моќна тврдина од кули одделени со длабок шанец преку кој минувал подвижен мост. По Горниот град, пак, од подножјето на калемегданскиот брег до Сава и Дунав, во облик на кружен исечок, се простираше Долниот град, окружен од сите страни со бедеми и кули.

Меѓу значајните зачувани траги од минатото во Горни град се Деспотовата капија и кула подигнати во почетокот на XV век во време на Стефан Лазаревиќ. Денес кулата е опсервација. Тука е Сиданата капија со кулите, Сахат капијата и Јакшиќевата кула.

Како административен и воен трговски центар со интензивен промет, Белград под Турците се развил во град со многу жители. Тоа го кажуваат и зборовите на патеписецот Евлија Челебија кој вели: „Поради тоа што е ова жив и прометен град, илјадници луѓе од други места

и овде се наслуваат". Така и во овој век во Белград доаѓаат и се наслуваат различни народи и нации, меѓу кои и Македонци, чии број варира од година во година.

Помеѓу Белградската тврдина и стариот дел на Белград се наоѓа паркот Калемегдан. На турски „кале“ значи град, тврдина, а „мегдан“ значи поле. Затоа може да се протолкува дека Калемегдан бил градско поле, празен простор пред тврдината, неопходен за одбрана од копнената страна. Сличен или идентичен пример со охридското Самоилово кале, кое градот го штитело од копнениот дел, додека Охридското Езеро бил чуварот од страната каде заплискувале брановите.

Високиот брег на Сава, кој денес е познат како Савско шеталиште, Турците го нарекле „Фикир-баир“ што во превод значи „Брег на река за размислување“. Во висините, брегот го галат разни струења на ветрови. Брегот со километри го покрива видикот кон запад. Тој е погден за размислување, за тешки одлуки или за лесни љубовни врски; за дружење или за самотија, за многу внатрешни чувства...

Нашата прошетка ја искористивме да ги посетиме ископините од дворецот на Митрополијата, каде се најдени остатоци од мермерниот портал на митрополитската црква „Успение на св. Богородица“ со ктиторски натпис на деспотот Стефан Лазаревиќ. На самата падина се откриени делови на репрезантативна зграда од XV век со готски портал и други архитектонски елементи, за кои се претпоставува дека припаѓале на Митрополијата. Таму на рамниот дел, пак, кон Сава е гробницата на народните херои од Втората светска војна, меѓу кои, неколкумина се од Македонија. Исто така, таму се сместени и Вечниот и Природнонаучниот музеј. А, токму таму водичката на нашата група во поетски стил рече дека дрворедот до цветната алеја, од ресторанска бавча со поглед на целиот Срем, до римскиот бунар, од детското игралиште до црквата Св. Петка го прави разгледувањето на Калемегдан да биде празник за умот, душата и за телото.

Според статистичките податоци, во 1820 година Белград имал 7.033 жители, за по Првата светска војна тој

број ќе се зголеми на околу 111.000. Во 1948 година градот брои околу 360.000 жители, за денес во поширокото градско подрачје да достигне бројка од околу два милиони. Според пописот од 1971 година, кога градот броел околу 750.000, во него 1.3% биле Македонци, односно преку 50.000 доселени пред и по војната.

Голем број Македонци од Тетовско, Битолско, Струшко, Кичевско и од други региони на Западна Македонија доаѓале на печалба уште во минатиот век, за тој број да се зголеми меѓу двете светски војни, особено по Втората, кога во Белград нема само фурнации, кафеанции, семкари, слаткари и други занаетчи, туку доаѓа и плејада познати и признати културолози, политичари и граѓани на светот. Во тие мигови пред хотелот „Балкан“ си ги вративме мислите за времето кога Македонците подарувале и живееле од градот на белината, како често нашите го нарекувале.

Белград е главен град на Србија и на сојузната држава. Најжив трговско-деловен дел на градот е Кнез Михајловата улица. Таа со закон е заштитена како историски вредна градежна целост. Од многуте нејзини згради, коишто претставуваат дел од минатото на Белград, најзначајни се: Академијата на ликовните уметности, куќата на Хрисант Хумануди, Српската академија на науките и уметностите, во чиј состав е Библиотеката на Архивот на САНУ, и Задужбината на Никола Спасиќ. Во близина на Калемегдан се наоѓа Конакот на кнегињата Љубица (дворец со оригинален стил), Соборната црква (изградена во неокласичен стил со барокно кубе) и Патријаршијата.

Стариот дел на Белград - Скадарлија, кој во минатото и овој век е собиралиште на артисти, уметници, поети, новинари - најпознати имиња на културниот живот на Белград, денес ја привлекува и младината и туристите. Таму на Плоштадот на Републиката се издига споменикот на кнезот Михајло подигнат во 1882 година, во знак на сеќавање на конечното заминување на Турците од српските градови. Вниманието го привлекуваат и Народниот

музеј и Народниот театар, што се наоѓаат на Плоштадот на Републиката. На Теразије се наоѓа Палатата „Албанија“, која пред Втората светска војна била највисоката и најубавата зграда во Белград. Теразије во минатиот век било мочуриште, а денес тука се наоѓаат бројни културни, просветни и трговски институции. На овој простор се наоѓаат и хотелот „Балкан“, задружбината на Мавровчанецот Јаниќ, чија tabla, за жал, при нашата посета беше извадена.

Добрите домаќини се потрудија со автобус да го разгледаме Белград. Така, од хотелот „Мажестик“ преку Теразије се упативме кон плоштадот „Славија“ каде се наоѓа споменикот на Димитрије Туцовиќ. Го видовме Собранието на Србија, сместено во некогашниот дворец, го поминавме хотелот „Славија“ и Соборната црква „Св. Сава“ и од плоштадот на Автомакоманда се упативме кон Авала. Тоа е ниска планина лоцирана на 506 м надморска височина на шумадиската греда која се протега од Рудник до Калемегдан. Петнаесетте километри ги поминавме за час и се искачувме на ова значајно белградско излетиште. Го посетивме споменикот на Незнјаниот јунак кој се наоѓа на врвот на планината и кој има облик на мавзолеј изграден според проектот на Иван Мештровиќ. Во непосредна близина под нагорниот дел од кружниот пат се наоѓа споменик на настраданите советски воени ветерани, загинати во авионската несреќа во 1964 година. Меѓу зданијата на Авала се истакнуваат: телевизиската кула, висока 202 метри и угостителските објекти, каде домаќините нè нагостија со српски специјалитети и убаво тиквешко вино.

Во попладневните часови преку мостот „Газела“ се упативме кон Нов Белград, каде се изградени голем број монументални управни, културни и други објекти. Така, го посетивме Музејот на современата уметност, што е сместен во близина на сливот на Сава во Дунав, потоа Конгресниот центар „Сава“ и Студентскиот град (во кој и авторот на овие редови бил једна година со статус на станар) за да стасаме во Земун. Овој стар град до 1918

година бил австро-унгарски пограничен град. Во него ги видовме Тврдината на градскиот брег со Јанковата кула, Куќата со сончаниот часовник, како и други споменици.

Посетата на Земун беше предизвик за нас од Македонија, бидејќи бевме информирани дека во овој убав град, како и во селата Јабука, Качарево, Глогањ и други места живееле и живеат бројни македонски семејства, меѓу кои се познати кичевските фурнации кои го одомаќиниле и бурекот и другите македонски специјалитети. Во селото Јабука, пак, кое наликува на град, живеат над шест илјади жители, од кои 80% се Македонци, кои свиле гнезда во рамниот Банат. Таму, „Кочо Рацин“, „Гоце Делчев“, „Македонија“ беа најчести имиња на културните, образовните, спортските и другите организации. Така, Домот на културата се викаше „Гоце Делчев“, КУД на Македонците беше „Васил Хаџиманов“, основното училиште го носеше името „Гоце Делчев“. Сето тоа зборува за врската на Македонците во Војводина и пошироко со дедовската земја Македонија.

Ние немавме среќа да ги посетиме тие војводински села, во кои пченката е најважната земјоделска култура и каде голем број македонски семејства од сите делови на Македонија, во виорот на големата повоена преобразба, добија големи површини земјиште, што беше напуштено и одземено од германските семејства. Според некои кажувања, во периодот од распадот на Југославија до денес, има бројни измени во културното, политичкото и општественото живеење на Македонците не само во Војводина, туку и во цела Србија. Имено, ако Србите во Македонија се гласноговорници и поборници за добивање повеќе отколку што треба политички, црковни и социјални права, Македонците во Србија се обезглавени, исплашени и неорганизирани, пред сè поради политичките превирања и појавата на големите национализми.

Меѓутоа, тие живеат со надеж дека состојбата ќе се подобри и дека ќе имаат посреќно утре.

ОД ЗАГРЕБ ДО РИЕКА

Некои патувања не само што го предодредуваат пре-стојот, туку за патеписецот остануваат забележани и запаметени со одредени впечатливи траги. Такво беше патувањето и престојот во Загреб, главниот град на Република Хрватска, којшто магично привлекува, особено со чудниот спој на минатото и сегашноста. А средбите, разговорите, дружарувањата и сè она што се слушна, виде и почувствува меѓу Македонците во Хрватска, побудува интерес, возбуда, задоволство и останува незаборавно. Поводот за една ваква средба беше формирањето на Македонската православна црковна општина „Св. Злата Мелленска“, прва во Република Хрватска, која припаѓа на Европско-македонската епархија, како дел од семејството од педесетината македонски духовни, културно - просветни и национални центри надвор од Република Македонија.

Често со право се вели дека Македонците во светот оставаат бројни траги, некаде како сенка, некаде како привид, а некаде како живот кој тече. А трагите на Македонците во Загреб се повеќе од тоа: тие се значаен дел од културното и духовното наследство на Македонија и парче од мозаикот, културата и обичното живеење на суверена Хрватска. Убавиот Загреб, една од европските метрополи на културата, широко ги отвори пазувите на Македонците кои времено или трајно свиле гнездо на тие простори. Според некои податоци во Загреб живеат околу

4.000 Македонци од сите краишта на Македонија, а 12-15.000 во цела Хрватска, ги има од фурнации до универзитетски професори, но сите се со една мисла: за подобри врски со Македонија.

А, да се биде во Загреб кој е главен, административен, политички, културен и економски центар на Република Хрватска, чија популација ја достигна бројката од еден милион, значи да се почувствува пулсот, напредокот, престигот и иднината на оваа европска држава. Најголемиот центар на Хрватите - Загреб, е распослан во котлината на реката Сава и во благите падини на подножјето на Сљeme, чија местоположба го прави да биде еден од најзначајните европски центри што го поврзуваат Балканот со Европа преку железница, автопат или воздухопловна врска.

Загреб е центар со богат културен живот, универзитетски меѓународен центар, престолнина на музиката и убавата уметност, познат по школата на наивците од Хлебиње, по анимираните филмови... Тоа е град во кој во текот на годината се организираат и се одржуваат бројни изложби, концерти, саеми и други манифестиации.

И покрај тоа што првите пишани документи за Загреб датираат од 1094 година, сепак овој град отсекогаш постоел на истото место, по должностната на Сава и зад гребените на планината Медведница. Според историските податоци, по падот на Римското царство, Загреб бил освојуван од различни племиња меѓу кои од Хуните и Аварите, за во VII век да дојдат прадедовците на Хрватите од зад Карпатите и да се населат на овие простори засекогаш, а во 1925 година кралот Томислав бил крунисан за прв хрватски крал.

Македонската црковна историја има многу сличности со хрватската. Имено, ако црковно-националното живеење на Македонците започнало под тврдините на цар Самоил во Охрид и Преспа, во Хрватска црковната историја започнува во Градец, каде е изградена првата тврдина, а на падините покрај ова значајно здание ќе никне црква која ќе стане средиште на духовното живеење на северозападна Хрватска. Подоцна, во 1094

година унгарскиот крал Владислав I Арпадовиќ ја основал првата Бискупија, која заедно со населбата и со црквата станува град познат како Каптол (Калитулум значи собрание на каноничарите), чија повелба за камен - темелникот од таа година, всушност, е најстариот документ за градот и се одбележува како година на формирањето на Загреб.

Историјата на Загреб е многу бурна. Така, за прв пат се споменува како главен хрватски град во 1557 година, кога бил нападнат од војската на Османлиското царство, за потоа да биде опожарен и разурнат од неколку земјотреси. Од ноември 1662 година со првото предавање на професор Стјепан Гавач во новата Академија, станува универзитетски град, а со изградбата на железничката пруга Сидани Мост - Загреб - Сисак, и железнички јазол во овој дел на Европа. Меѓутоа, најважен период за Загреб, па и за Хрватска, е секако дваесеттиот век, кога се постигнати врвни резултати на сите полиња во животот и кога се остварени повеќе соништа на хрватскиот народ. Конечно Хрватска станува самостојна, независна и меѓународно призната држава, а Загреб метропола за сите Хрвати, нејзин главен град кој во 1994 година го прослави своето деветстолетие од постоењето.

Во Загреб стасавме во еден сончев и убав зимски ден. Градот беше обвиен во дебела снежна покривка, а глетката прекрасна. Како и не кога зимата како временски период е мошне присутен мотив во хрватската литература и уметност. Беше сабота, 11.12.1994 г. кога патиштата за голем број Македонци водеа кон музејот „Мимара“ во строгиот центар на Загреб, прекрасно здание спроти Хрватското казалиште, формиран од донаторство на уметничките збирки на хрватскиот сликар и реставратор, познавач на уметноста и колекционер - Анте Топик Мимара. Во една од салите на овој значаен затгрепски музеј се одржа изборното собрание на Македонската православна црковна општина „Св. Злата Мегленска“.

Беше прочитана Одлуката на Светиот архиерејски синод на Македонската православна црква, потпишана од архиепископот охридски и македонски г.г. Михаил, со која

се здоби со благослов формирањето на македонска православна црковна општина во Загреб. Потоа во преполнетата црква „Св. Рок“ во Загреб се одржа богослужба на македонски јазик (втора по ред - по онаа на 24 мај истата година). Присутните ги поздрави и старешината на црквата, а присуствуваа и неколку новинари од Загреб и дописници на странски новински агенции. Тоа беше прва недела по Денот на Св. Климент. Затоа и литургијата беше посветена на тој наш голем учител и отец, просветител и црковен столб, родоначалникот на Охридската архиепископија и првиот охридски епископ. Задоволството што богослужбата се одржа на македонски јазик беше огромно, тоа се читаше на лицата на присутните на кои тој свечен чин им оставил белег на нивните души. Тоа особено се чувствуваше кога опојниот мирис на темјанот ја исполни црквата, ги возбуди, ги обедини и ги стопли душите на собраниите Македонци во тоа, инаку студено загребско утро. Тој опоен мирис, кој многу од присутните не го почувствувајќи и со децении, им ги замати главите и ги врати сеќавањата на оние далечни денови во родната земја Македонија, во која со години Црквата играла важна улога (ако не и најважна), зашто успеа да ги зачува македонските традиции, обичаи, јазикот, културата и другите обележја на македонскиот народ во еден подолг период.

По одржувањето на свечениот чин - богослужбата во црквата „Св. Рок“, заедно со членовите на црковната управа на МПЦ „Св. Злата Мегленска“, имавме срдечна средба и неколкучасовно другарување на падините на планината Сљеме. До Сљеме стасавме по кривулестиот пат што води низ живописните предели на падината. Таму, во еден прекрасен ресторан со поглед кон градот ја гледавме и се насладувавме на убавината на околината и убавите предели на овој рекреативен центар кој по многу нешта наликува на Водно крај Скопје. Токму тие сличности на овие две планини кои се издигаат над двата главни града од двете држави ги прават Загреб и Скопје близки и ја намалуваат далечината што постои меѓу нив. Во текот на разговорите се правеа споредби меѓу Сљеме

и Водно, се дискутираше за убавините што мајката природа ни ги дала и за можностите за искористување на тие дарови од природата. На моменти заборавивме дека сме на Съеме, туку само заборувавме за Водно, за деновите од детството и од студентскиот период, за сè она што ги поврзува скопјани со Водно, како и загребчани со Съеме.

Ќе останат незаборавни и средбите со поглем број претставници и активисти на црковната општина, на Македонско-хрватската заедница и на друштвото „Хрватска-Македонија“, со кои разговаравме за бројни прашања и проблеми во врска со организираното живеење на Македонците во Загреб. Притоа, сговорниците беа едногласни во желбите да се зачува единството меѓу Македонците низ нивното заедничко, црковно и национално живеење во рамките на МПЦО „Св. Злата Мегленска“.

Беше, убав, сончев и пријатен ден кога требаше да прошетаме низ Загреб. Времето за разгледување на некои културно-историски споменици во градот и околината го искористивме за посета на Самобор, градот каде што едно време живееше и твореше големиот македонски поет и револуционер Кочо Рацин.

Тука, пред споменикот останавме подолго време, разговарајќи за животот и делото на еден од најголемите македонски поети – Кочо Рацин. Тие мигови на радост оставија трајни белези кај нас, кои за прв пат, го посетивме ова значајно гратче кое на најдобар начин се оддолжило на поетот.

Во тој прекрасен дел од Хрватска, уште пред Втората светска војна, Кочо Рацин дошол во овој град и тука ја отпечатил својата позната стихозбирка „Бели мугри“ и тоа на македонски јазик. Тоа зборува за постоењето на македонскиот јазик кој, покрај тоа што не бил кодифициран во тој период, сепак македонските преродбеници од минатиот и овој век пишувале и го употребувале македонскиот јазик што денес е литературен и официјален јазик во Република Македонија. Во дворот на Музејот во Самобор, кој е сместен на десната страна на брзата паниска река, се издига бистата на Кочо Рацин.

Нашата посета во Хрватска ја искористивме и да ја посетиме Истра најголемиот и најубавиот полуостров на Јадранско Море што го заплискуваат морските бранови на Трстанскиот, Кварнерскиот и Риечкиот залив. Тоа е карсно, планинско, поморско, индустриско и туристичко подрачје на Република Хрватска. Нејзиниот брег е благ со многу заливи, канали, драги и затони, со високи и стрмни брегови на источната и ниски и рамни на западната страна. Освен тоа, Истра е голем басен за камен јаглен, жива, сол и разни други метали и неметали, а со развиено бродоградежништво и пристаниште на илјадници јахти, бродови и други пловни објекти. Таа е многу значајно поморско, индустриско и стратешко подрачје на Хрватска и пошироко. Меѓутоа, се чини дека Истра, поради воздухот, климатските и другите услови, е привлечен рекреативен центар, или како често ја нарекуваат „туристичка мека“. Во текот на годината, туристи од цел свет, претежно од Италија, Германија, Австрија и други земји, го посетуваат ова привлечно и по многу нешта карактеристично подрачје.

Првите Македонци на Истра се доселиле по Втората светска војна, а нивниот број се зголемува од година во година. Така, денес во Пула, најважниот центар на југозападниот брег на полуостровот формиран во 178-та година пред нашата ера и во кој има бројни римски и средновековни споменици, живеат околу 4.000 Македонци. Нивни има од сите региони на Македонија, вклучени, главно, во мешани бракови со Хрвати. Поголемиот број од нив се во Истра, а и во другите приморски градови. Вработени биле претежно во морнарицата и војската, а голем број се афирмирале како деловни луѓе и интелектуалци. Сите тие уживаат голем авторитет во тамошната средина, а со својата лојалност, трудолубие и честитост имаат постигнато видни резултати на економски, општествен и културен план, со што претставуваат значаен фактор во севкупното живеење. Нивната организираност на национален и културен план е изразена преку активностите на Македонското културно - уметничко друштво „Кочо Рачин“, кое многу години е средиште на најголемиот

број активности, другарување и живот на Македонците во Истра.

Ја посетивме Пула, како и други туристички места, меѓу кои Ровинь, Бриони, Пазин, Лабин, Медулин, Дуга Увала, Рабац, Опатија ... каде се сретнавме со Македонци кои својот живот и гнездо го нашле во живописната Истра.

Нашиот престој на Истра го искористивме да го посетиме градот Риека и околните туристички места. Патот кој води од Пула до Риека, преку Горски Котор е нов и претставува вистинска врска на Истра со светот. Ние ја одбравме делницата преку најдлгиот тунел Учка, кој претставува големо градежно остварување, а во исто време го скратува патниот правец кон Риека и поврзува голем број населени места на Истра. Таму, од излезот на тунелот како на длака се гледа Риечкиот залив кој е испреплетен со поголем број острови, меѓу кои најголемите и најпознатите – Крк и Црес, покрај кои пловат и најголеми прекуокеански бродови, зашто Риека е најголемото морско пристаниште во Хрватска и еден од најразвиените градови на Јадранското Море. Риека е раскрасница за средниот дел на Европа, од каде многу поморски патишта водат кон светот.

Во Риека се прошетавме низ центарот, што сега е шеталиште и пријатно катче и за домаќините и за туристите. А, туристи во Риека има во текот на цела година и од сите земји на светот, бидејќи големите бродови чекаат за растовар и утовар подолг период, токму во Риечкото пристаниште. Градот, пак, со својата стара и нова архитектура може да се рече дека е приморска метропола со најмногу архитектонски и други контрасти. Тука се измешало и старото и новото; донесени се бројни новитети од светот, тука се зборуваат сите јазици на светот...

Во попладневните часови се упативме по делницата што ги поврзува приморските излетишта: Волоско, Опатија, Ловран, Мошчевишка Драга, па потоа преку Лабин и Рашка продолжува кон Пула. На патот застанавме во климатското лечилиште од светски глас – Опатија,

градот што е сместен на Кварнерскиот залив, а во подножјето на Учка. Се смета дека Опатија е најдобро уредено летувалиште и туристичко место на јадранскиот брег. Опатија има суптропска вегетација и блага клима. Тука, бројни морепловци донеле различна флора од сите меридијани. Затоа човек се чувствува како да е во и со целиот свет. Ние застанавме на главната улица на морето и имавме скреќа да пиеме кафе во ресторантот „Скопје“, сопственост на еден нашинец. Се чувствувајме како да сме во Македонија.

Ни од далеку тоа не е сè, денес за градовите на Хрватска-Загреб и Риека, како и за другите приморски центри. Она што ќе се каже како порака по сè што ќе се види таму е дека треба да се дојде во тие градови и да се почувствува нивното 24-часовно пулсирање, со сите негови карактеристики пренесени од минатото и оние што ги донесе времето од војната во Босна. Зашто, со секое ново доаѓање во нив посетителот гледа нови нешта, различија во однесувањето и живеењето на граѓаните и, се разбира, многу изненадувања што градовите ги прават интересни и возбудливи за секој посетител. Затоа нашата посета на Истра беше многу интересна, возбудлива и исполнета со многу нешта коишто ни ги збогатија нашите знаења, сознанија и видици за тој дел на Хрватска. Во исто време се запознавме со животот, активностите, со културното и црковното живеење на Македонците во дел од Хрватска, каде тие за прв пат се организираат на црковен план на поранешните југословенски простори. Тоа е израз на особено добрите односи меѓу двете цркви – Католичката црква на Хрватска и Македонската православна црква, на двета народи и двете држави.

Го продолживме нашето патување кон Риека и преку Горски Котор се упативме кон Загреб. На загребскиот аеродром „Плесо“ бевме испратени од членовите на управата на МПЦ „Св. Злата Мегленска“, на кои им посакувме тие да бидат мост наближување на духовно, просветно, културно и економско поле меѓу хрватскиот и македонскиот народ и меѓу нивните две држави – Хрватска и Македонија.

МЕГУ МАКЕДОНЦИТЕ ВО СЛОВЕНИЈА

Беше убав, пролетен ден, исполнет со зеленило и цветови. На начин на кој животот се буди и развива чувство на убаво и љубов кон природата. Сонцето чии бои се преливаа во далечините на исток, од каде започнуваше новиот ден, беше како огромна топка или балон што едвај се движи во просторот. Глетката беше прекрасна. А автомобилот брзаше од населбата Ченто кон аеродромот „Петровец“, од каде заминавме за Република Словенија.

Во аеродромската зграда зриеше како во кошница. Се чувствувааме како да сме на некој голем аеродром што претставува крстосница за светот. Флотата авionи беше наредена пред аеродромската зграда, небаре е дел од некој светски аеродром. Во исто време неколку авionи полетуваа кон повеќе дестинации. Нас ни беше укажана честа да бидеме меѓу првите што влегоа во авционот, кој веднаш летна земајќи го курсот кон Албанија, Јадранско Море и Италија во насока кон Љубљана. Стујардесата не известуваше за сите неопходни информации на словенечки, на англиски и на македонски јазик. Патувањето, кое траеше околу час и половина, беше пријатно и просто не почувствувааме кога стасавме на аеродромот „Брник“, што се наоѓа во непосредна близина на Крањ и Љубљана.

Во Словенија пристигнавме во недела напладне, во април. Времето беше врнежливо, што е типично за Словенија. На аеродромот бевме пречекани од претставници на Амбасадата на Република Македонија во Република Словенија, на МПЦО „Св. Климент Охридски“, на Македонското културно друштво „Македонија“, на претставништвото на „Македонија табак“ во Љубљана и уште од десетина Македонци од Љубљана и Крањ.

Бевме сместени во реномираниот хотел „Лав“ во центарот на Љубљана. По краток одмор, беше приреден прием во просториите на Македонската амбасада. Беше вистинско задоволство да се биде во првата амбасада на Република Македонија во друга држава. Но, независно од далечината бевме особено радосни и среќни што се најдовме на македонска територија во Словенија. Топло и срдечно бевме пречекани и со љубов примени од амбасадорот и неговите соработници со кои се задржавме во повеќечасовен пријателски разговор.

Престојот во Република Словенија го искористивме да се запознаеме со некои споменици на културата на Љубљана, град кој постои уште од давнина и кој претставува значаен политички, трговски, економски, универзитетски и индустриски центар. Во него живеат неколку илајди Македонци, од вкупно 5.000 колку што денес ги има во Република Словенија и тоа главно во Љубљана, Крањ, Јесенице, Копар, Марибор и во други места. Значајно е да се спомене дека во Словенија нема невработени Македонци. Голем број од нив се со високо образование и меѓу нив има над 50 директори на словенечки фирми, лекари, музичари, сликари и професори на Универзитетот. Меѓутоа, на сите заедничка им е љубовта кон Македонија со која имаат трајни врски.

Во главниот град на Република Словенија – Љубљана останавме неколку дена. Покрај службениот дел имавме време да го прошетаме, разгледаме и да видиме дел од овој словенечки бисер и град на словенечката култура, уметност, наука, политика, како и седиште на растежот и иднината на таа држава. Античкото име на Љубљана е Емона, со кое секој граѓанин на овој град со

триста илјади се гордее. Тоа го почувствуваат при нашата посета на Стариот град, кој како сокол се вишне во небото и од каде може да се види најголемиот дел од градот и околните места со природни убавини. Тука бевме информирани за историскиот развој на Љубљана, во кој се концентрирани најголемиот број институции, меѓу кои: Нуклеарниот институт, Институтот за електроника и автоматика, потоа бројни институции од културата, библиотеки, музеи, галерии на слики, Музичката академија, Универзитетот, паркот „Тиволи“, како и голем број постари и понови цркви и други монументи од историјата на Словенија.

За време на Римјаните на местото на денешна Љубљана се наоѓал римскиот град Емона, првобитна илирска населба, којашто била уништена во V век. Името Љубљана се споменува од 1144 година. Подоцна градот настанал важна раскрсница на бројни патишта на тој дел на Европа. Љубљана има голем развој со исушувањето на Љубљанското блато (бара) во должина од триесетина километри, врз кое е подигнат овој град. Денес Љубљана е современ центар и еден од важните раскрсници во Европа.

Своето културно богатство Македонците во Словенија го негуваат во повеќе македонски друштва и други асоцијации, а најактивно и најмасовно е Македонското културно друштво „Македонија“. Културните активности во Словенија се најдобриот начин за собирање и меѓусебно комуницирање. Зашто според Уставот на Република Словенија, забранети се партии кои својата основна дејност ја имаат во друга земја. Секој граѓанин на Словенија, без разлика на својата националност, религија или припадност, може партиски да се организира, делува и живее само во партиите кои постојат во Словенија. Уставна одредба која строго се контролира и почитува во новите услови на живеење во оваа држава.

Во Република Словенија за околу 200 македонски дечиња во просториите на редовните училишта се изведува дополнителна настава на македонски јазик. Таа дејност засега ја извршуваат 3-4 наставнички во Крањ, Љубљана и Копар, а наскоро македонско училиште ќе

има и во Марибор. Наставата опфаќа: македонски јазик, историја и обичаи – религија. Но, се чини дека испраќањето на македонски свештеник ќе придонесе во подучувањето по веронаука и црковни народни обичаи. Се очекува свештеникот прво возрасните да ги поучи во верата, па потоа и малите. Зашто во минатото сакајќи да бидат крстени во православна вера и црква, Македонците оделе кај српските свештеници, а тие по крштевката веднаш ги запишуваат дека се Срби. За ова има и докази–свидетельства, велат Македонците, и додаваат дека тие сакаат, освен православното, да го задржат и она што е нивно, мајчинско, македонско. Никој нема право нив сега, во ова време, надвор од Македонија да ги одродува и тоа на таков начин.

Една од најзначајните средби во Република Словенија беше онаа со љубљанскиот надбискуп. Таа е историска средба, меѓу двајца достоинственици, меѓу претставник на МПЦ и Римокатоличката црква архиепископот охридски и македонски г.г. Михаил и надбискупот г. Шустар. Средбата беше срдечна, пријателска, екуменска...

И средбата на Теолошкиот факултет ќе остане во трајно сеќавање. Таму бевме примени од деканот на факултетот. Се сретувавме и со неколку студенти кои на прашањето што очекуваат по дипломирањето, рекоа дека некои ќе бидат калуѓери или калуѓерки, некои учителки за верата, уредници, дописници или новинари во радио и ТВ центри и весници, во кои има рубрики за верата, за религијата и етиката или религијата и културата.

Ја посетивме и факултетската библиотека која е сместена во шест простории со современа опрема, со две читални и три вработени лица. Библиотеката постои веќе седумдесет години и има 38.000 илјади наслови и 450 редовни списанија. Литературата, покрај словенечкиот, главно, е на германски, француски и италијански јазик. Средбата заврши со размена на книги и списанија и со ветување дека во иднина ќе се воспостави подобра соработка меѓу библиотеките на двата теолошки факултети во Република Словенија и во Република Македонија.

Попладнето беше приреден прием кај претседателот на Собранието на општина Крањ, г. Витомил Грос. Тој прекрасен човек љубезно нè пречека и во поздравното слово, меѓу другото, рече дека е претседател на општината Крањ и голем приятел на Македонците и дека кај нив како и кај нас дошла словенската култура преку свети Кирил и Методиј и прку свети Климент и свети Наум Охридски, а тоа зборува за нашата близкост, и дека сега не ни останува ништо друго, туку да ја продолжиме таа мисија.

Единаесетти април 1994 година ќе остане забележан во историјата на Македонците во Република Словенија. На тој ден се одржа првата богослужба на македонски јазик во идниот македонски православен храм во Крањ. Богослужбата ја изврши поглаварот на Македонската православна црква архиепископот охридски и македонски г. г. Михаил. На свечениот чин што се одржа во католичката катедрала црква „Св. Марија Рожевенска“, покрај бројните македонски православни верници од Крањ, Љубљана, Јесенице, Марибор и други места, присуствуваше и бискупот Алојз со своите соработници, претседателот на Собранието на општина Крањ амбасадорот на Република Македонија во Словенија, како и бројни пријатели на Македонците од тие простори.

Инаку, Македонската православна црковна општина „Св. Климент Охридски“ од Крањ е најновата македонска црковна асоцијација прва во демократска Република Словенија. Таа е дел од фамилијата црковни општини на Европската епархија на Македонската православна црква, која ќе ги собира Македонците од повеќе градови и места во Република Словенија. Иницијативата за формирање духовен храм ја започнаа неколкумина ентузијасти од Крањ и Љубљана, кои на 12 март 1994 година ја формираа и организираа првата Македонска православна црква во Словенија „Св. Климент Охридски“ со седиште во Крањ.

По богослужбата се одржа состанок со црковната управа и други Македонци на кој се зборуваше за она што значи раѓање на новата црковна општина и започнување на духовен и црковен живот на Македонците во Словенија. Се исказуваа искрени честитки по тој повод

и радост за формирањето на „Свата црква во Крањ, а се зборуваше и за доаѓање на редовен свештеник, создавање услови за негов живот достоинствено на чинот свештенички.

Последниот ден од посетата имавме средба во Владата на Република Словенија со госпоѓа Даринка (Нина) Чос, претседател на Републичката комисија за верски прашања. Таму архиепископот исказа радост и задоволство од пријателскиот однос и со чувство на длабока почит рече дека Македонците со Словенците се духовни роднини. Потоа се зборуваше за коректниот однос со римокатолиците во Македонија, истакнувајќи дека оваа година, на Велигден, во Католичката катедрала во Скопје, на богослужбата присуствуваше и претседателот на Република Македонија г. Киро Глигоров. Госпоѓата Чос изрази задоволство и рече дека е многу радосна што има чест да поздрави една ваква висока црковна делегација од Македонија. Во разговорот се одлучи Македонската православна црковна општина за Словенија, покрај останатите 25, да биде регистрирана во државниот регистар како посебна верска заедница.

Оттаму заминавме на прием кај градоначалникот на Љубљана г. Јоже Стргар. Средбата беше срдечна и пријателска при што архиепископот Михаил рече дека Македонците како словенски браќа се многу блиски и по јазик и по род со Словенците и додаде дека само со разбирање и христијанска љубов ќе се постигне посреќна иднина за двата народи и двете самостојни и суверени држави, кои во овие нови историски моменти си подаваат братска рака. Претседателот Стргар нагласи дека Љубљана сака да ги продлабочи односите со Скопје, со кое веќе се воспоставени економски и други односи.

Напладне делегацијата отпатува во посета на Горењско и Радовлица. Патем сврти во римокатоличкиот манастир „Св. Богородица“ каде беше топло и срдечно пречекана со силно биење на 4 камбани и со најголема почетест. Старешината, капуцин отец Леополд беше пресреќен што му се пружи прилика да го поздрави поглаварот на Македонската православна црква.

II ДЕЛ

ЕВРОПСКИ ХОРИЗОНТИ

- Во чест на свети Кирил Солунски
- Во чест на свети Методиј Солунски
- Во метрополата на светлината
- Во дунавската убавица
- Пред портата на светот
- Градот на булеварите
- Во древниот Киев
- Од Македонија до Анадолија

ВО ЧЕСТ НА СВЕТИ КИРИЛ СОЛУНСКИ

Беше вторник, 23 мај 1995 година, убав сончев пролетен ден, на секаде зеленило, а мирисот од пролетните цвекиња се ширеше низ полињата. Во тие попладневни часови на аеродромот беа заедно поглаварот на МПЦ г.г. Михаил, полошко-кумановскиот архиереј митрополитот Кирил и д-р Јоаким Хербут, бискуп на Скопско-призренската бискупија. Во пристанишната зграда се чувствуваше раздвиженост, бидејќи се очекуваа неколку летови од европските метрополи поврзани со прекуокеанските земји. Излезниот дел на аеродромот како да беше блокиран, а службениот простор ангажиран за испраќање на претседателот на Република Македонија Киро Глигоров со неговите соработници, кој ја предводеше државната делегација во Рим.

Се сртнавме во царинската зона на аеродромот, а оттаму се упативме кон авионот на авиокомпанијата „Палер Македонија“ кој, всушност, беше специјален комерцијален лет за Рим. Откако ги заѕедовме своите места авионот го гледавме званичното испраќање на македонскиот претседател. Во кордонот на испраќачи имаше видни личности од политичкиот живот на Република Македонија.

Црвената птица на „Палер Македонија“ се креваше кон запад од каде се гледаше дел од Скопје, но по кусо летање се најдовме над Бистра и Мавровското Езеро, приклештено меѓу планинските масиви кои овде-онде беа покриени со снежна покривка. Авионот се упати на запад кон Тирана, а од таму кон Јадранското Море, па кон Пиринејскиот Полуостров, кон Рим.

За сите нас кои патувавме со специјалниот авион, Рим беше голем предизвик. Затоа со нетрпение очекувавме слетување на аеродромот во италијанската метропола. А, Рим е престолнина на Италија и најголем град на Средоземјето. На реката Тибар е подигнат пред два и пол милениуми, на седум ритчиња: Палатин, Капитол, Квиринал, Виминал, Ценијанг, Авентин и Есквилин. Претставува средиште на италијанската култура, наука, образование и општествен живот. Во него е основан првиот Универзитет уште во 1303 година, а има бројни високи школи, Академија на науките, научни институти, уметнички галерии, библиотеки, театри, музеи, цркви, капели и друго културно богатство. Симболи на Рим се и црквата „Св. Петар“, Колосеумот, Римскиот форум, Пантеонот со многубројните стари палати, аквадуктите, старите купатила, катакомбите, триумфалните порти и други монументи. Во него е развиена индустријата за метали, машинската, хемиската, графичката, стакларската, керамичката и филмската индустрија. Градот претставува железнички јазол, има два аеродроми, морско пристаниште и други значајни објекти што го прават светска метропола.

Италијанските власти и туристички работници се погрижиле да отпечатат голем број пропаганден материјал од кој посетителот може да се запознае со многу работи за Рим. Така, во едно прекрасно издание на англиски јазик стои дека, според преданијата, Рим е формиран во 753 година пред Христовото време, а го изградиле Ромул и Рем и во тоа време бил град-држава, а потоа република и империја. Денес Рим претставува најголема уметничка ризница во светото. Во него се наоѓа 60% од вкупното уметничко богатство на светот, а убави-

ната на старата архитектура и вајарството извираат од секоја негова пора. Тоа е град на 2.000 фонтани и 450 цркви, храмови, бањи, амфитеатри...

Колосеумот е градба со исклучително архитектонско значење, место каде што на крвавите гладиаторски борби доаѓале и аристократијата и плебејците. Вниманието го привлекува и величествената, грандиозната црква „Св. Петар“, во која се наоѓа едно од најубавите дела на големиот мајстор Микеланџело – Пиета.

Траен спомен за посетителот на Рим е, секако, посетата на црквата „Св. Петар“. Ние ја посетивме заедно со Порошко-кумановскиот архиерей г. Кирил во еден од слободните денови кога се слеваше река посетители кон овој голем, значаен, величествен и по многу нешта единствен христијански споменик во вечниот Рим. Надворешната архитектура на овој симбол на христијанскиот Рим што патникот ја согледува уште од далечната перспектива само ја збогатува внатрешноста на храмот. Уште кога ќе се дојде на плоштадот пред црквата, човек може да го почувствува величието на овој монумент. А на плоштадот врие како во кошница секој ден. Таму има верници, намерници, дојденци, и бели и црни и жолти, по боја, од сите меридијани на светот. Ние се пробивме низ толпата луѓе и влеговме во големиот храм. Таму човек се чувствува поголем, поважен и позначен како човечко суштество. Веројатно кај посетителите се отвораат сите сетила и секој се труди што повеќе да види, да почувствува, да памти како сознание, да се запознае со христијанската вера...

Во црквата видовме слики, икони по сидовите, мали капели, прекрасни скулптури на познати христијански црковни лица и други сакрални нишани кои го тераат намерникот да им се восхитува. Црквата „Св. Петар“ е огромна уметничка просторија налик на една галерија, каде човек може да остане сам со себе и да му се предаде на уживањето што му го предизвикуваат уметничките експонати, од кои избива силниот гениј на уметникот. Особено мамат формите на грандиозните фигури, кои

колку подолго се гледаат, човек мисли дека е тоа визија и пренесување во некој друг свет. Ги посетивме катакомбите во подрумот на црквата, ги посетивме и неколкуте храмови од левата и од десната страна кои се нанижани со голем број уметнички слики, орнаменти, скулптури, бисти и други вредности коишто го прават овој светски монумент привлечен за сите посетители без разлика на возраста и религиозното убедување. Со посетата на храмот човек го збогатува духот и се чувствува поголем верник отколку во периодот кога влегол во храмот. Затоа со право се вели дека посетата на црквата „Св. Петар“ претставува ново доживување, продлабочување, збогување и проширување на човечкиот видик.

Посетата, пак, на базиликата „Сан Клементе Римски“ и поклонението на св. Кирил беа незaborавни. Црквата се исполни кога делегациите од Македонија заедно со хорот „Русикум“, влегаа во просторот во кој се наоѓа гробот на свети Кирил, изразувајќи благодарност што јазикот на македонските Словени го издигна до степен на книжевен, прифатен од целото словенство.

Македонија му одаде должна почит на сесловенскиот просветител св. Кирил Солунски. Во базиликата на црквата „Сан Клементе“, каде што почиваат моштите на св. Кирил, македонската државна и црковна делегација одржаа чувствување, со што истовремено и официјално започна традиционалната манифестација „Македонија во чест на св. Кирил“. Во името на државата, венец на гробот положи претседателот на Републиката Киро Глигоров, а поглаварот на МПЦ г.г. Михаил заедно со митрополитот Кирил, претафаконот Александар Цандовски и група свештени лица одржа пригодна богослужба молебен.

Инаку кај нашиот народ отсекогаш било длабоко и искрено почитувањето на свети Кирил Солунски и неговиот брат св. Методиј. Нашите прајдедовци и дедовци на нив им се обраќале молитвено за закрила и духовно раководство речиси секојдневно, а не само кога бил денот на нивниот празник. Ги споменувале за да се г.тсват

какви светители стојат во нивното црковно и национално битие. Им се молеле за духовна поткрепа и светлина тогаш кога нивните непријатели биле жестоки и кога сопствените сили им биле при крајот, тогаш кога темнината била ужасна, а надежта на умирање. И тогаш кога ропството и гневот биле неподносливи светите браќа и нивните ученици им боскотеле во мракот и ја поткрепувале нивната вера во посветла и поубава иднина.

Денес кога ги обновуваме древните црковно-народни традиции, кога е обновена Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква, кога на најсвечен начин ги прославуваме јубилеите на нашите црковни и народни великанти, одлуката за поклонички патувања, во периодот од триесетите години, пред гробот на сесловенскиот апостол, е одлука на чувството на благодарност и пиетет кон свети Кирил. Тој ги посејал првите семиња на македонската и словенската писменост, кои станале движечка и животворна сила за сите словенски народи. Светите браќа ги развиле своите духовни дарби и створиле дело од непроценлива културно-ументничка вредност, што претставува голем придонес во духовната и културната ризница, не само за македонскиот и другите славјански народи, туку и за човештвото во целина.

Пред голем број претставници од Република Македонија, верници и бројни посетители во посланието архиепископот охридски и македонски г. г. Михаил, меѓу другото, рече дека словенските апостоли и учители светите браќа Кирил и Методиј кои беа основоположници на сесловенското христијанство се служеле со јазикот на македонските Словени, со македонскиот древен јазик, кој е прв книжевен словенски јазик. Така, сесловенскиот рамноапостол свети Кирил Солунски е автор и творец на сесловенската азбука и темелоположител на нашата писменост. Тие од бога вдахновени луѓе се раководеле многу повеќе со идеите и идеалите на Светото Евангелие и на Светата Црква, отколку што го прават денес оние што се сметаат за продолжители и закрилници на Светата ортодоксија. Делото на свети Кирил го продолжија него-

вите ученици светите Климент и Наум Охридски на чии изворишта низ вековите опстојуваат македонскиот народ и Црквата. Благодарение на тоа ние денеска имаме самостојна држава и автокефална црква.

Во рамките на манифестијата „Македонија во чест на свети Кирил“ беше отворена изложба на виничките теракотни икони во изложбениот простор на црквата „Света Скала“ на плоштадот „Сан Џовани“. Исто така, во салата „Балдини“ беше одржан концерт на камерниот состав, „Гайдов“. Посебен простор од манифестијата им беше посветен на дипломатските средби што македонските државни претставници ги имаа со италијанските политички соговорници.

Заедно со поглаварот на МПЦ, со членовите на црковната делегација и на Македонската амбасада при Светата столица бевме примени во посебна аудиенција кај поглаварот на Католичката црква папата Јован Павле II. При средбата на верските поглавари на која архиепископот Михаил беше прв православен поглавар со кого папата се сртна, по упатувањето на своето Апостолско писмо, во кое иницира помиривање меѓу католичкиот Запад и православниот Исток, посебно се интересираше за состојбите во Македонија. Особено кога се работи за духовната и културната ситуација во Македонија и за дејноста на Македонската православна црква во развивањето на христијанските вредности и евангелските начела. Од своја страна, пак, архиепископот Михаил го нагласи своето задоволство од соработката и односите меѓу Македонската православна црква и Римокатоличката црква.

На средбата со папата, поглаварот на МПЦ г. г. Михаил го изрази своето задоволство од приемот и рече: „Со великолестојниците на Ватикан делимме екуменски размислувања за христијанството. Светиот отец, кој во разговорот беше особено расположен, покажа интерес за нашата Црква, за нашето минато, за Охридската архиепископија, за христијанизирањето на Словените. Сепак, основната тема за разговорот ни беше како да се подготви-

Од посетата на делегацијата на Македонската православна црква кај
папата Јован Павле II на 24 мај 1977 година

Поглед на градот Ватикан со дел од Рим

ме за пречек на третиот милениум на христијанството. Особено сум почетен што светиот отец ни вети дека ќе ја посети Македонија. Сметаме дека нашата Македонска православна црква е денес таа која го гради мостот со светска сила – и државна и христијанска“.

Црковната делегација го посети Радио Ватикан каде се разговараше за можностите за отворање на радиочас на македонски јазик, потоа го посети Хрватскиот завод „Свети Јероним“, Институтот „Русикум“ и бројни други значајни институции и културно-историски споменици на вечниот Рим.

Инаку првото чествување од смртта на свети Кирил Солунски се одржа на 14 февруари 1969 година во Рим во базиликата „Свети Петар“, каде што се одржа концелебрација (сослужение) во слово на просветителското дело. Чинот се одржа во таа импозантна катедрала посветена на првиот Христов апостол, кој, исто така, како и свети крил Солунски, дошол од Исток во илјадалетниот град, или градот на вечноста – Рим, за да го проповеда христијанското учење. Свети Кирил Солунски дошол да го брани тоа учење, да докаже дека може да се проповеда и на јазикот на Словените, а не само на грчки, латински и еврејски, како што дотогаш се верувало. Дошол кај поглаварот на западните христијани пред једнаесет векови и бил разбран, и оттогаш христијанската вера се проповеда и на словенски јазик.

На концелебрацијата што ја одржаа словенските бискупи, присуствуваше и делегација на Македонската православна црква, којашто ја сочинува митрополитите преспанско-битолски г. Климент, американско-канадско-австралиски г. Кирил и протоерејставрофор г. Климе Малевски.

Меѓутоа, 1970 година ќе остане со златни букви забележана во историјата на Светикириловиот гроб во Рим, на Македонската православна црква и на македонскиот христијански народ. Имено, во таа година, по повод празникот на словенскиот апостол, по вторпат беше одржана поклоничка свеченост, на која присуствуваше поглаварот на Македонската православна црква Неговото Блажен-

ство архиепископот охридски и македонски г.г. Доситеј, кој ја откри спомен-пличката изработена во бакар на која на македонски е испишан следниот текст:

*„На свети Кирил Солунски,
сесловенски просветител со
благодарност од македонскиот народ“*

Нашата посета на Ватикан остави неизбришливи траги во сеќавањето за сè она што го видовме, почувствувааме, доживеавме... А, таму, во градот и држава - Ватикан, има што да се види, научи, да се прошират видиците, сознанијата, духовното живеење... Оваа самостојна папска држава со површина од 44 хектари е лоцирана во центарот на Рим, сместена на десниот брег на реката Тибар, опкружена со сидови. Во минатото Ватикан постоел како собир на папските згради и цркви, а од 11. 11. 1929 година постои како самостојна држава. Ватикан има сопствена железничка станица, радиостаница, ПТТ служби, монетарен систем и друго, во кој формално неограничена власт има папата. Ватикан како држава има дипломатски односи со најголем број земји во светот, меѓу кои и со Република Македонија, со која има близки односи. Тоа е особено изразено со Македонската православна црква, која веќе триесетина години одржува врски и посети во текот на празнувањето на гробот на свети Кирил.

Ватикан се состои од папскиот дворец што е изграден во 1146 година, а во состав на дворецот подоцна се изградени бројни згради во кои се сместени: познатата Библиотека, Архивата, Музејот и други простории, во кои се чуваат вредни уметнички и културни вредности од египетската и античката култура, до највредните дела од минатиот и овој век, меѓу кои и бројни историски предмети од минатото и уметнички дела од сегашнината од Македонија. Под ватиканска управа има 13 цркви и други установи во Рим, кои заедно со Ватикан претставуваат организационен центар на Римокатоличката црква.

Исто така посетата ја искористивме да се сртнеме и со двајцата постдипломци од Македонија. Имено, Маке-

донската православна црква еден подолг период испраќа свои студенти на студии во Италија. Тоа е резултат на добрата соработка меѓу двете цркви. Со студентите останавме и на ручек кога и разговаравме за голем број прашања од заеднички интерес.

Во Рим го доживеавме она неописиво чувство на чудна мешавина на старото и на новото. Покрај духот на историјата, Рим несопирливо живее како европска метропола и како главен град на Италија. Кога концепто ќе почне да се претопува во куките и бројните мостови над Тибар и да се губи зад хоризонтот, ноќта свечено настапува на сцената осветлена со илјадници лампиони, разнобојни реклами паноа и блескави излози. Во луксузните Виа де Кондоти и Виа Венето испаруваат скапоцените парфеми. Кафулињата, ресторантите и дискотеките се полнат со бројните туристи и секогаш добро облечени римјани. На крајот од прекрасната Виа де Кондоти со својата убавина блеска Шпанскиот плоштад со огромни скалила за кои велат дека се вистинско место за „безделниччење“. На овој плоштад се одржува една од најатрактивните модни ревии во светот.

Рим може да се доживее и на друг начин. Да се почувствува преку мирисот на морето и какафонијата на хаотичниот сообраќај. Или, пак, едноставно да уживате во темпераментот на Италијаните, од кои секој втор на улица е со мобилен телефон. Рим се и илјадниците весли и убавите девојки на нив. Рим се и тортелините, и пиците, и лазаньтите, и шпагетите, и виното, и ...

Се вративме од Рим, во вечерните часови, кога концепто тонеше кон Запад и кога на аеродромот „Петровец“ се спушташе ноќта. Тоа беше шанса да се види Скопје од птичја перспектива, од височините. Авионот на „Палер Македонија“ како орел го надлетуваше градот од кај Водно, за потоа да направи полукружно движење кон Велес и за неколку минути да се најде кон пистата од јужната страна. Потоа, авионот силно зачкрипи на пистата и за миг се најде спроти пристанишната зграда на аеродромот „Петровец“, од каде се приклучивме кон реката автомобили што се движеја кон Скопје.

ВО ЧЕСТ НА СВЕТИ МЕТОДИЈ СОЛУНСКИ

Кога човек повторно ќе се врати во едно место, град или метропола, дури тогаш ќе ги осознае реалностите на она што мајката природа дарувала, а човекот со своите раце го создал и оставил белег на своето време, за генерациите да се восхитуваат. Тоа го потврдивме при нашето повторно престојување во Франкфурт - стариот градски град на Мајна, метрополата во која пристигнавме во попладневните часови, за потоа да го продолжиме патот кон Штутгарт, кон Елванген, кај местото или по-точно затворот во кој темнуваше сесловенскиот и македонски просветител, духовник и учител св. Методиј Солунски - Моравски. Човекот кој ги насочи сите универзални вредности на духовниот, образовниот и културниот живот на општословенскиот народ.

Франкфурт на Мајна е стар царски град или центар во кој се крунисани германските цареви и кралеви; тоа е место каде заседавал првиот германски парламент; град на Гете; град на стари цркви и модерни зданија; град на банки и осигурителни друштва; светски центар за одржување на саеми и други манифестации; меѓународен бизнис центар, и метропола со еден од најголемите аеродроми во светот.

Ние во тоа се уверивме при нашата посета на Франкфурт шетајќи во поголем дел од градот. Она што природата го подарила на овој европски град е реката Мајна, долж која се изградени и се градат вонредно убави граѓежни остварувања кои претставуваат пример за архитектите во светот. Тоа особено е изразено во стариот дел на градот, каде можат да се видат прекрасни зданија во различен стар стил, додека во центарот на градот се вишнеат облакодери во кои се сместени голем број банки и други значајни светски асоцијации. Со еден збор, тука е сместена финансиската моќ, не само на Германија, туку и на цела Европа. Посебен впечаток прави зградата на Германската банка која е обложена со сребрено стакло и која во текот на денот, според бојата на небото повеќепати го менува својот изглед.

Повеќе од 800 години Франкфурт е еден од најзначајните интернационални саемски градови. Затоа, и мудриот Германец најнапред започнал да го гради големиот аеродром, чија пристанишна зграда може да прими и послужи 30 милиони патници годишно. Потоа во таа метропола е изградена најголемата спортска сала, во која се одржуваат бројни европски и светски спортски и други манифестиации, како и други објекти од уметноста, театарот, науката и други области коишто ѝ даваат посебен белег и значење на оваа германска и европска метропола.

Кога повторно се најдовме во Франкфурт лесно ни беше да ги препознаеме улиците во кои во минатото се одвиваше централниот градски сообраќај, а денес се пешачка зона, каде почнува царството на пешациите и каде човек се чувствува не како во една светска деловна метропола, туку како во еден простран прекрасен парк каде хортикултурата дошла до израз. Таму има простор за сите: и купувачи, и шетачи, и денгубинци. Денес во Франкфурт има повеќе улици кои служат како пешачки зони за одмор и рекреација на народот во овој милионски град.

Во центарот на градот ја посетивме црквата „Св. Катерина“, а потоа се упативме во една тесна улица на која се лоцирани поголем број кафеани, бистроа, продав-

ници од различен вид и тип и други интересни монументални зданија на овој град. Таму видовме голем број обновени деловни згради и споменици кои, како што ни беше речено, биле оштетени или уништени во Втората светска војна. Таму во една скромна кафеана, со германско пиво, ги слушавме 35-те звона на црквата „Св. Никола“, црква која е градена 1290 година, во исто време со црквата „Св. Климент Охридски“ во Охрид, што зборува дека во тој период и Германците и Македонците имале голема почит кон светителите.

Во предвечерието го напуштивме Франкфурт и со автобус појдовме за Штутгарт, а од таму за Елванген, каде се прославуваше 1111 години од смртта на сесловенскиот и македонски просветител, христијански мисионер и рамноапостол св. Методиј, во чија чест од 31 мај до 3 јуни 1996 година во Германија се одржа манифестијата „Македонија во чест на св. Методиј“. На чествувањето присуствуваше државна и црковна делегација предводена од министерот за образование и физичка култура во Владата на Република Македонија, д-р Софија Тодорова, како покровителот и државен претставник на Република Македонија и поглаварот на Македонската православна црква - Неговото блаженство архиепископот охридски и македонски г.г. Михаил.

Патувањето коешто траеше околу четири часа беше пријатно во удобниот автобус, во кој, бидејќи бевме сите патници од Македонија, се пееше, пиеше и веселеше. Поминувавме низ голем број населени места на кои со својот еколошки изглед треба да им позавидат многу нации во светот. Целиот пат помина како за миг и како да беше на филмска лента.

Во доцните вечерни часови стасавме во градот Елванген што се наоѓа во областа Баден-Виртенберг. Таму се наоѓа местото каде св. Методиј Солунски бил заточеник на тогашните услови и прилики. Во Католичката црква што се наоѓа во самиот центар на Елванген во непосредна близина на Методиј Плац, се одржа богослужба на која чинодејствуваше архиепископот Михаил, заедно со ми-

трополитите на МПЦ г. Кирил и г. Горазд, во сослужение со поголем број свештеници од Републиката и од европските македонски православни цркви. По службата поворката од неколку стотини луѓе се упати пред спомен-плочата на местото каде бил затворен св. Методиј Солунски во период од три години. Таму се изврши осветување на плочата, дело на уметникот Боро Митриќески посветена на св. Методиј. Притоа, прв говорник беше министерот за образование на Р. Македонија која, меѓу другото, рече дека први јуни 1996 е бележит ден и празник за Република Македонија и за македонскиот народ каде и да е низ светот, зошто потомците на тој народ од кој потекнуваат светите браќа Кирил и Методиј го открија спомен обележјето, со пораката - „Почит и вечна благодарност кон нашиот просветител и христијански мисионер, рамноапостол Св. Методиј“. Вечна благодарност кон човекот кој ја заорал првата бразда во ширењето на христијанството и про-светувањето на целиот словенски род, отргнувајќи го од многувековниот духовен мрак.

Во неговото обраќање, пак, поглаварот на МПЦ рече дека солунските браќа св. Кирил и Методиј се творци на заедничко дело, неизбришлив паметник за словенскиот род, кој има силна вера и љубов кон Бога. Тие водеја неуморна борба за воведување на старословенскиот, односно старомакедонскиот јазик меѓу јазиците кои порано се беше искачиле на пиедесталот на светската култура, писменост и цивилизација, а нивните проповеди беа за создавање на свет во кој народите ќе живеат во мир, слога и благосостојба.

Исто така, со пригоден говор се обрати и градона-чалникот на Елванген, д-р Ханс Хелмут Дитерих, кој со одбрани зборови се изјасни за името и делото на св. Методиј, како и за идната соработка на Елванген со Македонската православна црква, македонскиот народ и Република Македонија. Притоа особен белег кај посетителите остави рецитаторската група на студентите од Универзитетот Св. Манхайм.

Во попладневните часови започна семакедонско чествување кон св. Методиј. Се полагаа венци и букети

свежи цвекиња пред спомен-плочата дар од македонскиот народ, македонската држава и Македонската православна црква, при што вршеа поклонение кон св. Методиј Солунски претставници на македонски клубови, друштва и црковни општини од Германија, Холандија, Швајцарија и Австрија, како и од семејства и одделни Македонци не заборавајќи да се фотографираат на ова свето место. Тој свечен и светол ден во Елванген беше празник и велики ден и за Македонците во Германија и за македонскиот народ во својата татковина и за Македонците што се наоѓаат ширум светот.

Исто така, градоначалникот д-р Ханс-Хелмут Дитерих приреди свечен ручек за делегацијата од Р. Македонија. Најпрво ручекот беше благословен од страна на Неговото блаженство архиепископот Михаил во чинодејство соprotoјереите г. Кирил, г. Горазд и protафаконот Александар Цандовски. На здравицата градоначалникот поздравувајќи ги присутните, уште еднаш ја исказааа својата радост што е домаќин на висока државна делегација од една пријателска земја од Балканот, со која неговата држава има одлични културни и стопански односи и врски. За него е голема чест што е домаќин и овој денешен свечен чин (откривањето на спомен-плочата) ќе претставува потврдување и проширување на тие врски кои со векови се негувале. Воедно, нагласи дека двата народи, особено граѓаните од Елванген ги поврзува ликот на светиот Методиј кој е славен како светец и чувар на градот и жителите од невреме и болести и дека св. Методиј во секоја неволја се наоѓа на граѓаните од неговиот град. Архиепископот Михаил, возвраќајќи на здравицата, ја исказааа својата голема благодарност за гостопримството и големата срдечност, што претставува своевидна етно-одлика и кај македонскиот народ како израз на почит и љубов кон пријателот и ближните.

Свечениот ручек мина во голема срдечност, меѓусебна взајемна почит и размена на подароци. Во таа пригода му подари на градоначалникот Ханс-Хелмут Дитерих му беше подарен комплет книги посветени на светите браќа Кирил и Методиј и мапа со копии од фрески и икони

од македонските цркви и манастири, додека тој возврати со книги со описи и фотографии за убавините и знаменистите на градот Елваген.

Македонските клубови и друштва, пак, во чест на откривањето на спомен-плочата, организираа спортски натпревари меѓу екипи од повеќе градови на Германија, Австралија и Холандија каде се постигнаа видни резултати во повеќе видови спортски дисциплини. Доделувањето на наградите и благодарниците беше на свечената академија што се одржа во вечерните часови.

Истиот ден започна свечената академија „Во чест на св. Методиј Солунски“ во една од салите на еден спортски комплекс 8 км од Елванген. На манифестијата присуствуваа повеќе од 1500 македонски граѓани и пријатели од скоро сите места на Германија, Австралија и Холандија, на откривањето на спомен-плочата, дојдени да се поклонат пред спомен-плочата и да присуствуваат на свеченостите дочекани со македонска срдечност и традиционалниот обичај со леб, вино и сол.

Во оваа свечена пригода беше промовирана книгата на м-р Трајко Огненовски „Светите браќа Кирил и Методиј“ јубилејно издание во чест откривањето на спомен обележјето за св. Методиј Солунски. За книгата говореше архиепископот Михаил, печатена со негов благослов, нагласувајќи дека во секој народ, било да е многуброен или малуброен се појавуваат творци кои со својот макотрпен труд, внимателност и преданост, ги проучуваат вредностите на мисионерите и просветителите, како што е случајот со овој автор кој својата поставена цел ја остварил преку макотрпното и грижливо работење над трудот на светите браќа Кирил и Методиј.

Примероци од промовираното дело „Светите браќа Кирил и Методиј“ беа подарени на претставниците на германските власти, македонските клубови и друштва, како и на македонските црковни општини во Германија и други гости кои со своето присуство ѝ дадоа важност и на прославата и на овој труд. По пригодните говори, културно-уметничката програма и промовирањето на книгата беа

доделени награди и пехари на победниците на интересните спортски турнири и попладневните натпревари меѓу спортските друштва од голем број македонски клубови и друштва од Германија.

Манифестацијата „Во чест на Св. Методиј Солунски“ траеше до доцните вечерни часови и заврши со заедничка веселба во исполненија на македонски песни, ора и танци од познати македонски естрадни уметници и културно-уметнички друштва. На крајот Македонците од Германија ветија дека ќе се залагаат во Елванген да се изгради и црква која ќе го носи името на св. Методиј и ќе претставува свет храм за сите нив и поблиските европски земји.

Инаку Елванген има околу 14.000 жители и е сместен југоисточно од Штутгарт на околу 110 километри. Се споменува уште во VII век, додека во IX век е седиште на натбискупија, епископија и црковен суд. Елванген е општински центар на 11 поблиски села и мали гратчиња. Градот започнал да се развива околу манастирскиот комплекс кој во средниот век претставувал жариште на христијанството. Елванген е расположен на една блага висорамнина, со бујна вегетација, шуми, родни полиња и лозја. Тој е препознатлив и по прекрасното вино и пиво. Се смета дека граѓаните на Елванген се многу вредни и дека меѓу првите во Германија започнале да го произведуваат пивото. Исто така е препознатлив и по индустриската за батерии „Варта“ - снабдувач на целиот свет со батерии од секаков вид.

При нашата посета бевме информирани дека црковниот суд во Елванген функционирал уште во средниот век и по традиција и во денешно време тој суд е сместен во ова мало гратче. Исто така, за жителите на Елванген е посебна гордост присуството на ликот на св. Методиј и неговото име во народните верувања. Покрај св. Бендикт, св. Методиј е прогласен за нивни заштитник и патрон.

Во Елванген се наоѓа манастирскиот комплекс каде заради ширење ерес регензбурскиот црковен суд го осудил св. Методиј на три години затвор. Меѓутоа, во вековите што доаѓале трудот и заложбата на св. Методиј да

се шири христијанството, покрај на трите мртви јазици (хебрејски, грчки и латински), и на словенски, бил признат и применет од нивна страна во ширењето на христијанството на германски јазик. Поради тоа, во народните верувања се среќаваат легенди како св. Методиј градот го спасил од големи поплави, невремиња и заразни болести. Имало случаи, со поклоненија и молештва кон св. Методиј, да им се излечат болестите на мали деца или да им „се отвори среќата на младоженците и да добијат пород“. Затоа на денот на св. Методиј граѓаните од Елванген не работат.

Во непосредна близина на манастирскиот комплекс во Елванген се наоѓа Методиевиот плоштад. До него води Методиевата улица која ја поврзува зградата со Методиевата темница. Малечката тесна уличка е именувана како „Методиева темница“. Се верува дека св. Методиј во денските часови бил испитуван во манастирскиот комплекс, додека нокното време бил одведуван во посебна визба, заради безбедност, каде тој ги минувал затворските маки. Како резултат на почит кон сесловенскиот просветител, во црквата св. Војт на витражна слика е претставен св. Методиј со своите ученици, како ги поучува и воведува во христијанството.

Карактеристично за жителите на Елванген е тоа што тие многу внимание посветуваат на заштитата и уредувањето на животната средина, на древната алпска архитектура. Во разговор со нив дознавме дека се гордеат со името Германи и дека се директни потомци на Германите. Имаат раскошна носија, melodичен фолклор, исполнет со песни и типични алпски ора и танци.

Со еден збор, Елванген е прекрасно туристичко место. Секоја кафеана или друг угостителски објект е посебно интересен по прекрасните национални специјалитети, по сувомеснатите германски производи и вина од прва категорија. Жителите на овој град се весели, духовити и секогаш расположени за дружење.

Исто така, во текот на престојот во Германија престојувавме во Штутгарт, кој често го нарекуваат „градот меѓу шумата и лозјата“ и чија околина Господ ја дарувал

со убавини. Тој е главен град на државата Баден Виртенберг во СР Германија. Основан во XII век, древен град, со прекрасни споменици кои говорат за неговото бурно културно и уметничко минато. Во буквален превод името значи „градина на кобили“. Според легендата во Штутгарт била градината - местото на кралските јергели. Градот го красат големиот број културно-историски споменици, високи и стручни школи, културно-уметнички друштва и здруженија, музеи, уметнички галерии, театри, архиви, библиотеки, радио и телевизиски центри. Тој е еден од најголемите издавачки центри во Германија.

По Втората светска војна Штутгарт претставувал големо градилиште. Според кажувањата на градските татковци овој град претставува феникс, зашто по војната пак изникна од пеплиштата и урнатините и стана седиште на најразвиената автомобилска индустрија, на машинската, електротехничката, прецизната механика, оптичката индустрија, хемиската, текстилната, кожарската, графичката. Тој е главен железнички и патнички јазол за Југоисточна Германија, со аеродром, речно пристаниште, град со стара традиционална култура.

Штутгарт има околу 700.000 жители, (пречник како Скопје) од кои една четвртина се странци - гастарбајтери и други емигранти кои нашле засолниште по Првата и Втората светска војна. Народот во Штутгарт е весел, духовит и со гордост раскажува интересни анегдоти, непосредно поврзани со итроста, умешноста и знајноста на Ариевците, кои се сметаат за покултурни и позначајни од Швабите.

Нашата посета на Штутгарт беше поврзана со одржувањето на Осмата поетска вечер посветена на св. Кирил и Методиј. Притоа бевме гости на Македонскиот клуб „Вардар“ од Зинделфинген и во вечерните часови присуствувајме на оваа значајна поетската вечер која се одржа во преполнетата сала „Воршој“. Импресивен беше дочекот на македонската делегација. На пристигнувањето бевме пречекани од десетина девојчиња и момчиња, облечени во народна носија, кои ни понудија леб и вино, според македонскиот обичај за добредојде.

На влезот во салата делегацијата беше поздравена од управата на клубовите и воведена внатре, а специјално украсена за таа вечер. На барање од членовите на МК „Вардар“, поглаварот на МПЦ архиепископот Михаил, заедно со високите преосвештени архиереи г. Кирил и г. Горазд ги освети просториите на клубот и му посака долговечна братска Христова љубов и во знак на добриот и срдчен пречек ја отпела црковната песна „Илјада седумстотини шеесет и второ лето“. Во својата беседа архиепископот Михаил посака вечно да бидат успешни нивните напори во творењето, нагласувајќи дека поезијата е посебен дар Божји и дека само добрите по душа можат да искажат толку многу благородни стихови.

Проф. д-р Софија Тодорова говореше за воспитно-образовниот систем во Република Македонија и грижата на Министерството за образование и физичка култура за воспитувањето и образоването на младото поколение на македонската емиграција во светот, што се рефлектира преку отворање посебни одделенија и паралелки за изучување на македонскиот мајчин јазик, културата, писменоста, националната историја.

Потоа, со статистички показатели беше изнесена состојбата на вработените македонски просветни работници и отворените лекторати по македонски јазик, литература и култура на универзитетските центри во Германија, Шведска и другите европски и воневропски земји. Посебно беше нагласена бројната состојба на оспособените ученици во совладувањето на правилниот литературен македонски јазик кој претставува своевидна гаранција и обврска за натамошното продолжување со дополнителната настава по македонски јазик, литература и култура кај македонската емиграција во светот.

Притоа се одржа и посебен разговор со присутните гости од германските градови на кој се нагласи задоволството од соработката со демократските германски власти со Македонците во таа земја, кои претставуваат мост на зближување меѓу СР Германија и Р. Македонија.

ВО МЕТРОПОЛАТА НА СВЕТЛИНАТА

„Париз е главата на Земјината топка, мозок кој пушта од генијалност и ја предводи човечката цивилизација, великан, уметник кој непрекинато твори, далекувиден водител кој мора да има бразди во мозокот, пороци на голем човек, мечти на уметник и рамнодушност на политичар“. Ова го рекол големиот Балзак кој целиот свој живот го поминал во овој прекрасен град на верата, надежта и љубовта. А парижаните за својот град велат дека е центар на светот. Ако им забележите дека тоа звучи тенденциозно, бидејќи многу велегради се користат со тој питет, ќе ви дадат сосем логичен одговор. Доколку сакате да патувате од која била земја во светот во некоја друга, на друг крај, треба да минете низ Париз. И не само тоа, желба на секој граѓанин на Земјината топка е да го види градот на соништата; градот кој е далеку од морето, а на грбот има едрилица која потсетува дека трговијата се одвива само по воден пат. Париз е дете на реката Сена, на чиј остров е изградена галската населба Лутеција, која се споменува во 52 година пред Исуса Христос, кога ја освоиле Римјаните, и која со векови се шири за денес да биде најпозната во светот како град на светлината.

Го посетивме Париз во декември 1996 година кога Македонците во француската престолнина со низа

пригодни манифестации достојно ги одбележуваа петте години од формирањето на првиот македонски свети-климентов духовен храм во оваа земја црквата „Св. Климент Охридски“. Временски скромно врамен јубилеј, но многу значаен по својата afirmативна мисија и по амбициозните најави на неговите втемелувачи и ентузијасти, кои остваруваат богати активности речиси на сите полиња. Тие не пропуштаат а да не го одбележат секој позначаен настан од историјата на Македонија, на македонскиот народ и Црквата.

Така, 8 декември, патрониот празник на Македонската православна црква „Св. Климент Охридски“ во оваа европска метропола се прослави со богата свеченост. А одбележувањето на петте лета на оваа национална, духовна и културна асоцијација во Париз беше прилика да се проговори за досегашното работење и бележито дејствување, кое со оглед на околностите и низата лимитирачки фактори, си трасира свои патеки и обезбедува свое место во еден ваков мегаполис. Меѓутоа, едновремено се укажа и на многуте проблеми, тешкотии, слабости и особено делбите, кои се разорни доколку не се надминуваат етапно, разумно и ефикасно.

Прославата и овој пат беше во фокусот на вниманието кај членството, активистите и симпатизерите, меѓу кои имаше Французи и многу од други националности. Вредните домакини од Управниот одбор на Македонската православна црковна општина „Свети Климент Охридски“, вложија големи усилби и понудија ефектни содржини. На тој начин скромните материјални можности беа компензирани со една широка и успешна палета на средби, разговори и убави соборски манифестации, на кои би им позавиделе и некои со повеќедецениска традиција.

Посетата на официјалната делегација на Македонија беше со задоволство поздравена, со нагласка дека ваквите контакти, кои имаат големо значење, мора да се интензивираат, бидејќи, како што изјавуваа македонски-те сонародници, само така ќе ја почувствуваат грижата на татковината кон нив и ќе ги прошират хоризонтите.

Низ бројните средби реализирани на официјално ниво, како и со управата на „Св. Климент Охридски“ и членството, гостите имаат прилика изворно да се информираат за организираноста и за дејствувањето на Македонците во Франција, а и тие да информираат за состојбите и случајувањата во Република Македонија за што постоеше големо интересирање во сите контакти.

За време на престојот делегацијата од Република Македонија се сретна со претставниците на амбасадорот на Република Македонија во Република Франција, кои опширно информираат за актуелната состојба во Македонската заедница во Париз. Потоа, на срдечниот прием, на кој присуствуваат членови на Управниот одбор на МПЦ „Св. Климент Охридски“ и други видни граѓани од македонско потекло што живеат во Париз, стана збор за повеќе актуелни прашања и проблеми во Македонската православна црковна општина „Св. Климент Охридски“ и во Заедницата во целина. Во разговорот беше констатирана неопходната соработка на Општината со Македонската православна црква, Републичката комисијата за односи со верските заедници, Матицата на иселениците од Македонија и други институции во нашата држава. Од страна на Македонците од Париз беше напомнато слабото информирање за актуелните состојби во Република Македонија, од причини што тие добиваат мал број информативни гласила и дека чујноста на Македонското радио, е слаба и е невозможно да се следат емисиите. Тие предложија да се направат усилби Македонското радио да ги пренесува вестите на кратка бранова должина, со што чујноста ќе биде добра, а ефектите големи.

Делегацијата се сретна и со заменик директорот и технички програмер на Агенцијата за техничка соработка на економско и индустриско поле (АЦТИМ) и водеше разговори во врска со техничката соработка меѓу оваа значајна институција и Република Македонија. Сепак, најважен проблем беше изградбата на објект на Македонската православна црковна општина „Св. Климент Ох-

ридски". Затоа, црковната и државната делегација, како и претставниците на црковната општина остварија средба со надбискупот на Епархијата „Св. Денис“ господинот Оливиер де Беранжер и неговите соработници, кој е претставник на Католичката црква во Париз, каде живеат околу 1.200.000 жители и имаат осумдесет и три црковни објекти. Во разговорот беше нагласено значењето на соработката меѓу Македонската православна црква и Католичката црква, како и долгогодишната плодна соработка меѓу Македонската православна црква и Ватикан. По примерот на добрата соработка меѓу Македонската православна црква и Католичката црква во прекуокеанските земји, се разговараше таквата соработка да се оствари и во Франција.

По повод петгодишнината на Македонската православна црковна општина „Св. Климент Охридски“ беше организиран банкет на кој се собраа околу 200 претставници на црковната општина, фудбалските клубови „Вардар“ и „Македонија“, како и други граѓани од Македонија кои живеат во Париз и околните места. Банкетот мина во најдобар ред и во атмосфера каква што Македонците подолго време ја посакувале.

На денот на македонскиот просветител св. Климент Охридски, во една од католичките цркви во предградијата на Париз се одржа црковна богослужба на која чинодејствуваше европскиот архиереј г. Горазд. Покрај делегациите од Република Македонија на богослужбата присуствуваше и амбасадорот на Република Македонија во Република Франција, претставници на Друштвото „Штровите од Македонија“ и на други македонски асоцијации од Париз, како и околу двесте Македонци, кои со внимание ја слушаа богослужбата на македонски јазик.

Во разговорите со Македонците во Париз, особено со членовите на Македонската православна црковна општина „Св. Климент Охридски“, бевме информирани дека иницијативата за формирање на македонско национално-духовно и црковно катче датира од поодамна. Во отсуство на црковен и духовен живот Македонците во Париз, а

и во цела Франција, и пред формирањето на црковната општина, имаа организирани културно-забавни и спортски активности. Така, во 1973 година во Париз започна со работа првото училиште на македонски јазик.

Во главниот град на Франција работат повеќе клубови и други друштва, како што се асоцијацијата „Треска“, која се занимава со хуманитарна дејност и клубовите: „Пелистер“, „Македонија“, „Скопје 63“ и други. Сите тие во своите програмски определби имаат содржини од културата, спорот, духовното живеење, а во последно време се организираат и разговори со Македонци – бизнисмени за економско дејствување во Македонија. Редовно се организираат и културни манифестации, прослави на верски празници и на значајни датуми од македонската историја, спортски средби, како и советувања за економско поврзување со родниот крај.

Големиот број манифестации кои се одржуваат по разни поводи се масовно посетени, не само од Македонците, туку и од Француздите, кои секогаш знаеле и знаат да го ценат вредното и убавото и да ги искажат оценките или впечатоците на за нив својствен начин. Во културно-уметничките друштва при клубовите, кои работат во составот на Црковната општина во Париз, се негуваат културните традиции, се игра „Тешкото“ и сите други македонски ора, се пејат македонски песни, а Франција како држава со висока култура секогаш е воодушевена од убавината и колоритот на македонскиот фолклор.

Во Париз бевме сместени во хотелот „Холидеј ин“, кој се наоѓа на стотина метри од Ајфеловата кула и реката Сена. А „Дамата на Париз“, како што обично се нарекува кулата на инженер Ајфел, била изградена во 1889 година по повод Париската светска изложба. Иако оттогаш мина многу време Ајфеловата кула не загуби ништо од својот шарм, од своето техничко значење и симболика. Напротив, во текот на овие години со старите лифтови до пространите платформи на челичниот џин се искачиле милиони луѓе. Без Ајфеловата кула Париз и не може да се замисли. Ајфеловата кула му припаѓа на Париз. Сè

уште понекаде се слушаат протести дека таа ја загрозува сликата на градот. Позната е онаа анегдота за човекот кој не можел да ја поднесе Ајфеловата кула и само затоа секој ден се качувал на неа зашто кулата е единственото место во Париз од кое не се гледа Ајфеловата кула.

„Дамата на Париз“ станува објект на литературата и на уметноста. За „смешната креатура која предизвикува бесознание“ не се говори, туку се зборува, пред сè, за еден вид трогателна зависност од овој сведок на создавањето на железниот период кој й припаѓа на сликата на градот Париз, иако во ератата на атомската физика и на вселенските летања веќе не претставува никаква техничка сензација.

Во Париз, во една ноќ, кога градот се будеше, со автомобил се движевме по десниот брег на Сена. Се возевме споро, под раскошно осветлените мостови, додека минуваме крај: Гранд Палас, Бурбонската палата, Лувр, Институтот, црквата Нотр Дам, Библиотеката... Таму се кејовите поврзани со 36 мостови. Најстар е мостот Понт Неуф а најблистив е познатиот мост изграден во 1900 година, а посветен на рускиот цар Александар III.

Меѓутоа, се чини најдобро е човек да остане во Париз подолго и да пешачи секојдневно за да се почувствуваат Елисејските полиња, каде велосипедистите ја завршуваат трката околу Франција, која го спојува египетскиот обелиск на плоштадот Конкорд и грандиозниот Славолук на победата на плоштадот Етоал започнат по наредба на Наполеон во 1806 година. Оттаму не е далеку Трокадеро од каде најубаво се гледа Ајфеловата кула, Претседателската палата, Американската и Британската амбасада, како и извонредно убавите паркови на улицата Риволи. Меѓу булеварите чудесно се истакнува Периферија, најфрекфrentната улица во Европа, потоа шестолинскиот прстен околу Париз, долг 36 км во кој се влеваат десетици автопатишта.

Во текот на нашиот престој во градот на спомениците, како често го нарекуваат Париз, неколку пати ја посетивме Триумфалната капија. Сребрено сивиот џин

со висина од 49 метри, ширина 45 м и длабочина 22 м денес се смета за мајсторско дело на неокласичниот стил. Студена и величенствена, оваа градба се стреми кон височините на париското небо, во центарот на Етоал - раскрсница на 12 големи авении, кои со облик на звезди краци тргнуваат од овој плоштад. Река блескави автомобили се слеваат во авенијата „Шанзелизе“.

Честопати сообраќајците ја свртуваат сообраќајната колона настрана, зашто некој странски државник полага венец на Гробот на незнајниот јунак. Овој гроб се наоѓа под сводовите на Триумфалната порта. Од 11 ноември 1920 година овде почива непознат војник кој паднал во битката за Верден, каде вечноиот син пламен гори над гробот. Оваа идеја на Французите ја презедоа многу земји и изградија слични или исти градби.

Исто така, го посетивме Монтмартр, собиралиштето на сликарите и поетите, каде бројни Македонци ги пробале своите знаења, умеенja и среќа. А Пигало и Мулен Руж беа предизвик и за нас, зашто го ставаат во искушение новодојдениот.

Париз е карактеристичен по подземната железница во која влегуваат 4 милиони патници на ден. Помалку е познато дека во Париз покрај метрото постојат и рововите од некогашниот каменолом кој се протега на 300 км под градот и зафаќа една десетина од површината на Париз. Париските катакомби, пак, за разлика од римските ги примиле своите вечни жители пред 200 години, кога градските власти затвориле десетина градски гробишта и сите коски ги преселиле под нозете на поколенијата.

Исто така, Париз може да се пофали со бројните музеи, галерии, театри, цркви, гробишта, стоковни куки, ресторани, спортски борилишта и многу, многу други значајни куки во кои одвнатре пулсира животот на овој мегалополис. Сето тоа заедно го прави севкупното, значајното и незаборавното живеење и посета на градот на светлината - Париз.

ВО ДУНАВСКАТА УБАВИЦА

Ако Њујорк е препознатлив со Кипот на слободата, Париз по Ајфеловата кула, Пекинг по Затворениот град, Лондон по Биг Бен, Будимпешта својот знак на идентификација го има во Парламентот.

Меѓу бројните културно-историски и други знаменистии со кои изобилува овој град, сепак, како негов симбол е зградата на Унгарскиот парламент, кој ваквиот епитет го стекнал поради својата монументалност и специфичните архитектонски белези. Историските податоци велат дека е граден од 1885 до 1904 година, по угледот на Вестминстерската палата во Лондон, која е седиште на Англискиот парламент и едно од најубавите зданија во Англија. Другите податоци укажуваат на фактот дека унгарскиот е еден од најголемите парламенти во светот. Зафаќа површина од 17.700 квадратни метри; тој е долг 268 метри, широк 118, а висок 68 метри. Инаку во неговата внатрешност има 691 просторија.

Во Унгарскиот парламент бевме во недела, како учесници на интернационалниот симпозиум „Улогата на црквите во новите општества“. Уште на влезот на зградата бевме импресионирани од големиот број податоци за ова здание. Посетивме повеќе простории, сали, а на крајот влеговме во големата сала во која заседава парламентот, каде ни се обрати неговиот потпретседател и

министр за религија. Имавме чувство како и ние да сме дел од тоа значајно политичко светилиште.

Будимпешта, пак, со сето богатство создавано во текот на повеќевековното постоење, е голем предизвик за секој намерник што од било кои причини и побуди ќе ја посети, сеедно во кој период од годината, бидејќи секогаш таа пречекува со широко отворено срце, со безмалку беспрекорен уличен ред, со восхитувачки смирувачки старински изглед на прекрасните архитектонски градби што им припаѓаат на разни градителски епохи и стилови на изведба.

Будимпешта располага со исклучително богата и разновидна туристичка понуда. Во градот има голем број ресторани, хотели и други угостителски објекти во кои можат да се задоволат барањата и материјалните можности на сите категории гости. Исклучително богата е и културната забава. Токму затоа, не е воопшто случајно што последните неколку години Будимпешта прераснува во вистинска туристичка мека за посетителите од бившите социјалистички европски земји, но не и само за нив.

Бевме сместени во хотелот „Хелија“, кој е изграден над една стара бања. Тој е хотел од висока категорија во кој покрај бројните сали, национални ресторани и други простории има и три базени, во кои човек се чувствува прекрасно. Кога ги користевме водите и благодетот на овие простории се потсетивме дека Будимпешта е првиот град во Европа, во кој е направен базен и во кој започнало капењето во топлите води, што за тоа време во минатиот век значело помодарство и снобизам, а денес потреба.

Меѓународната конференција на тема „Улогата на црквите во новите општества“ се одржа под покровителство на премиерот на Република Унгарија, на Комисијата за човечки права, за малцинства и религија, во соработка со Меѓународната асоцијација за слобода на религиите од САД и други европски асоцијации. На овој значаен научен собир за религијата учествуваа 50-тина учесници од бројни источнеевропски, балкански и европски држави, како и од САД и од Република Македонија.

Официјалните претставници на овој меѓународен форум, претставниците на угледните организации за слободата на религијата и човековите права од Европа и светот, со големи симпатии гледаат на Македонија и на Македонската православна црква. Во рефератот насловен како: „Улогата на Македонската православна црква во дијаспората“, меѓу другото, беше истакнато дека Македонската православна црква како автокефална, е дел од Светата, Соборна и Апостолска црква, која ги чува доктите, каноните и единството на верската служба со Источната екуменска православна црква и има единствена организација на независно управување со црковните активности. Зашто денешната Македонска православна црква почива на првата црква основана од св. Климент Охридски во IX век, а подоцна е осветена како Охридска архиепископија во X век. Охридската архиепископија е една од најстарите словенски цркви која постоела уште пред поделбата на христијанството помеѓу Источноправославната и Западно-римокатоличката црква во 1054 година. За жал, таа беше неканонски укината во 1767 година, а нејзините епархии припоени кон Цариградската патријаршија.

По обновувањето на Охридската архиепископија во 1958 година и прогласувањето на автокефалноста во 1967 година, Македонската православна црква направи голем пробив меѓу македонското иселеништво во прекуокеанските земји - САД, Канада и Австралија, како и во западноевропските и други земји. Таа е заснована и конституирана легално и е организирана како религиозна, национална, социјална, хуманитарна и културно-просветна институција. Македонските православни цркви надвор од Македонија придонесуваат кон збогатувањето и одржувањето на националниот идентитет на македонските иселеници во новите средини, без разлика од кој дел на Македонија тие дошли на новите демократски простори. Преку овие духовни, културни и просветни центри, преку членството во религиозните храмови, македонските иселеници добиваат документи, како што се изводи од матичните книги на родените, венчаните, умрените и други

неопходни документи, кои сведочат дека тие се Македонци по потекло.

Благодарение на мултикультурната политика, особено во Австралија и Канада, македонските иселеници со голем ентузијазам и инспирација ги негуваат своите национални традиции, богатиот фолклор, своите народни песни и игри донесени од нивната дедовска земја Македонија. Мултикультурните програми помагаат да се прошири соработката и еманципацијата на иселениците во многу области на нивното живеење, особено во областа на културата, образоването, спортот, информирањето и во социјалниот и хуманитарниот живот. Сите овие активности ја зацврстуваат врската на Македонската православна црква со верниците не само во државата, туку и во Канада, САД, Австралија, Европа и други земји. Во исто време, ваквиот позитивен црковно-национален наследок и верски живот придонесуваат за развојот на односите помеѓу овие земји и Република Македонија.

Сепак, за разлика од горенаведеното парадоксно е што Македонците во Унгарија полни 40 години немаат свое здружение или некоја слична асоцијација. Не поради тоа што не сакаат, туку поради приликите што владееле во Унгарија до 1990 година, како и агресивната и негаторската политика на грчкото лоби во оваа земја. За среќа, по започнувањето на демократските процеси во Унгарија, во периодот на транзицијата во оваа земја, се создадоа услови и Македонците во април 1995 година да формираат Здружение на егејските Македонци, со седиште во Будимпешта. Се претпоставува дека во Унгарија денес живеат од 5 до 7 илјади егејски Македонци. Македонската колонија се наоѓа, главно, во Будимпешта, Мишколц, селото Белојанис, Брашов и некои други помали места.

Во август 1949 година, како нивно гласило излезе од печат списанието „Македонче“. По една година се појави и билтенот „Нов Живот“ („Неа зон“) во почетокот на грчки јазик, а подоцна и со подлисток на македонски јазик. Тоа беше гласило со политички карактер, а заедно со списанието „Македонче“ се занимава и со прашања од културата, литературата, јазикот, организираното живеење...

Денес таа улога ја има весникот „Македонски извор“, кој се печати на македонски и унгарски, како издание на Здружението на егејските Македонци во Унгарија и е орган на Македонскиот информативен центар во Будимпешта. Започна да излегува во 1993 и во текот на нашиот престој славеше пет години. Тој се појави како излив на силната љубов и почит кон Македонија и како информатор на Македонците во Унгарија и афирматор на македонската вистина, особено за Егејска Македонија која, за жал, често е горка и тешка.

Во овој значаен петгодишен период од постоењето на „Македонски извор“ се отпечатени дваесет и осум броеви, обично на 16 страници, исполнети со прилози од историјата, јазикот, човековите права, црковниот живот, активностите на одборите на децата - бегалци од Егејска Македонија во Канада, Австралија, Грција, Република Македонија и за други активности на Македонците во Унгарија и ширум светот. Објавени се и бројни новинарски текстови позајмени од други гласила на македонски јазик. Душата на весникот се главниот уредник Васил Симовски и одговорниот уредник Коста Андреев. Бројот на соработниците е голем, но меѓу постојаните се и Македонци кои живеат во Канада.

Во Будимпешта се сретуваме со главниот уредник Коста Андреев, кој беше присутен на прес – конференцијата на интернационалниот симпозиум „Улогата на црквите во новите општества“. Тој не информира за активностите и животот на Македонците во Унгарија, како и за весникот „Македонски извор“. Меѓу другото рече: „Од самото име на гласилото се гледа дека сакаме да ја разлееме нашата вистина како од извор. И покрај скромните можности се трудиме да ги информираме Македонците во Унгарија и другите во светот. Се трудиме да им ја зацврстиме љубовта кон Македонија на читателите и да ги запознаеме особено со настаните кај егејските Македонци раселени ширум светот. Ние сме релативно далеку од Македонија, но со срцето сме во нашата Македонија. Тоа особено го почувствувајќи кога присуствувајќи на Иселеничката средба што ја организираше Матицата

на иселениците од Македонија. На неа се сретнав со бројни иселеници од сите делови на Македонија, а особено ми беше мило што ги видов и разговарав со највисоките личности на политичкиот и културниот живот на Република Македонија", рече Коста.

Нашиот соговорник, нè информира дека во Здружението на Македонците во Унгарија членуваат триесетина македонски патриоти, дека Здружението не добива никаква помош од Владата на Унгарија, така што сите манифестиации тоа ги организира со средства на членовите и со помош на македонските иселеници во прекуокеанските земји. Нивната најзначајна манифестиација е Средбата на Македонците во Унгарија, што традиционално се одржува на 24 мај. На средбата редовно присуствуваат по 200-300 Македонци од повеќе градови во Унгарија. Тој ден се пеат македонски песни, се играат македонски ора, се евоцираат спомени од најраното детство, се дискутира за нивните проблеми, а се тагува и се радува во исто време.

Будимпешта, каде живеат поголем број македонски семејства од Егејска Македонија, е град со над два милиони жители, со исклучително богата и бурна историја, но и со големо културно и градителско наследство. Посебно треба да се одбележи впечатливиот број цркви градени во разни периоди, како и најголемата синагога во Европа, каде го видовме дрвото со имињата на Еvreите од холокаустот изградено од родителите на познатиот артист Тони Кертис. Од градителските зафати посебно се издвојуваат деветте мостови изградени на реката Дунав, која минува низ градот, а во неа посебна атракција се двата острови. Оваа дунавска убавица се состои од два дела, кои некогаш биле посебни градски населби, а тоа се Будим и Пешта. Будим е историскиот, а Пешта деловниот и административно-управниот дел на градот. Будим е „претоварен“ и е културно-историски резерват. Според своето историско значење, монументалноста и специфичните архитектонски белези се издвојуваат царската палата и црквата „Матијас“, една од најпознатите во Будимпешта, па и во Унгарија, стара 750 години. Нејзината

највисока купола, која е висока 85 метри, доволно кажува за неа.

Меѓутоа, прекрасно е и несекојдневно чувството кога Будимпешта се посматра ноќе од небесните височини. Глетката е неповторлива, уникатна, фасцинантна, кога градот се открива со сиот свој архитектонски раскош и монументалност. Пред очите на набљудувачот се јавува една несекојдневна, ретка глетка: градот, некогашната империјална убавица, целиот се капе во сјај. Сите места, објекти и други урбани локации од секаков вид до кај што допира окото, се капат во светлина, чиј блесок посебно ја нагласува монументалноста на мостовите на реката Дунав, зградата на Парламентот, како и некои други впечатливи зданија. Некои велат дека покрај Париз, според многу атрибути, и Будимпешта, без претерување, може слободно да се нарече град на светлината.

Денес Будимпешта забрзано го менува своето лице. Таа не е Виена, но, сепак, храбро и непоколебливо си го враќа некогашниот империјален сјај. За тоа се потрудиле Унгарците и нивните пријатели во Европа и светот, да ја финансираат во изградбата и разубавувањето во новите демократски услови, значајни за унгарскиот човек.

Будимпешта ја напуштаме во попладневните часови. Вагонот на Македонските железници беше приклучен за композицијата што се движеше кон Суботица, Скопје и Атина. Не ни остана друго, освен да ги гледаме непрегледните полиња на Панонската рамнина и да уживаме во убавата глетка што постојано се менуваше како на филм. Ја напуштаме Унгарија, со помислата и желбата нашите браќа Македонци од егејскиот дел на Македонија што останаа да живеат во оваа богата и демократска земја да го добијат заслужениот третман и од унгарските и од македонските власти, како дел од народот кој припаѓа на една од најстарите европски цивилизации. Зашто Македонците кои останале да живеат во Унгарија ја одбрале оваа демократска земја за свој дом, во кој ќе се множат македонските поколенија.

ПРЕД ПОРТАТА НА СВЕТОТ

Во еден студен февруарски ден, по два и пол часа летање со Македонскиот авио-транспорт (MAT) пристигнавме во Хамбург, градот за кој досега само сме читале или сме го гледале на разгледници, филмови... Пристигнувањето во него и првите впечатоци покажуваат дека сме на вистинската дестинација, во градот што не случајно е нарекуван „порта на светот“.

Хамбург е една од поголемите метрополи во Германија, а и во северна Европа, со околу 2 милиони жители, распространет на површина од 755 квадратни километри. Тоа е град кој има значајно историско минато и сегашност за германскиот народ и град пристаниште со статус на сојузна покраина на Германија, оддалечен стотина километри од Лабинската утока, преку која е поврзан со Северното Море. Хамбург е најголемо пристаниште во Германија за прекуокеански сообраќај, а за увозно-извозната трговија е еден од најголемите центри во светот. Големи прекуокеански бродови се укотвуваат во Какехафен, на устието на реката Елба. Исто така, тој е важна сообраќајна раскрсница за железничкиот и за авионскиот сообраќај. Во него е развиена машинската, дрвната, авионската, хемиската и други индустриски; тој, во исто време, е град со бројни театри, библиотеки, високообразовни институции и институти, цркви и многу други кул-

турно-историски споменици; оваа метропола е родното место на големиот светски композитор Јохан Брамс...

Градот го формирал Карло Велики во деветтиот век, градејќи тврдина на истото место на кое е лоциран Хамбург. Старата тврдина се развила во бискупски центар и заедно со околните места претставувал стратешки објект и предизвик за бројни освојувачи. Така, Викинзите го нападнале градот, го ограбиле, го разрушиле и си заминале. Исто како и славјанските племиња што го направиле истото малку подоцна. Затоа со право се вели дека Хамбург има бурна историја, но и чудна судбина.

При нашата посета во овој сега убав, современ, зна- чаен и модерен европски центар, бевме информирани дека во XI век на просторот на Хамбург биле изградени два замоци еден спроти друг, Алстербург и Неуебург. Меѓутоа, нивната судбина била тажна. Ги зафатил големи по- жар и скоро ги уништил. А и бројот на жителите бил десеткуван од колерата, болест што го собирала својот данок низ Европа. Потоа бил освојуван и разурнуван од многу племиња, како и од Наполеон, од Германите...

Но, како што птицата Феникс се рафа од пепелта, така во почетокот на овој век, бројот на жителите се зголемил до еден милион, а градот станал значаен германски и севернобалтички центар. Изградени се монументални зданија, обновени се старите архитектонски комплекси со што градот го добива својот вистински имиџ. Меѓутоа, во 1943 година Хамбург ја плаќа цената на фашизмот; сојузничките бомбардери уништиле половина од него, според зборовите на нашите домаќини, градот личел на голема урнатина. Меѓутоа, вредните раце на германскиот човек го направиле своето; во повоениот период следи силен подем; обнова на разурнатото и изградба на голем број објекти во централниот дел на градот, на бреговите на реката Елба и бројните канали, како и во околните места. Затоа денес Хамбург е привлечен за бројни туристи од целиот свет и пријатно катче за работа и за живот. Секоја голема светска метропола има некое карактеристично место што ѝ дава посебен белег. Ако во Париз тоа е Монмартр, во Хамбург е стариот град.

Таму намерниците се среќаваат со сè и сешто во тие познати кафеани, пивници, во кои голем број луѓе ги минуваат убавите вечери.

Хамбург го посетивме во февруари, што не е исто да се биде таму во мај или во септември. Меѓутоа, Хамбург е интересен и убав кога и да е, за разлика од поранешните години кога температурата на воздухот се спуштала повеќе степени под нулата и кога влажноста на воздухот била многу голема, како резултат на постојаните врнежи во текот на денонокието. Во февруари во Хамбург како да беше пролет; со сончево, релативно суво, топло и приятно време. А ветерот кој дуваше долж реката Елба го прочистуваше загадениот воздух на двамилионската метропола, во која се води строга сметка за еколошкиот амбиент повеќе од било каде во Германија.

Често Хамбург го нарекуваат „градот на складиштата“, бидејќи во него се сместени илјадници стоваришта за различни стоки; таму има безброј докови, мали пристаништа за прифаќање на бродовите со голем број производи, кои со безбройните големи контејнери се пренесуваат ширум Европа и пошироко. Таму можат да се видат илјадници контејнери-фризијери, кои зборуваат за важноста на овој град-пристаниште.

Градот има и еден друг изглед. Имено, вештачкото езеро Алстер, заедно со реката Елба, со бројните канали и паркови што ги поврзуваат и најоддалечените места, му даваат на градот имиџ како на „зелена“ метропола која изникнува од бреговите на водената маса. Таа глетка ја збогатуваат 2.321 мост со кои се поврзани овие канали и го држат приматот на Хамбург како град со најголем број мостови во светот. Во исто време тој е град на културата, забавата, познат по бројни изложби, спортски натпревари... Затоа, дневно околу 150.000 посетители од други места на Германија и светот доаѓаат да го посетат, да купуваат или да уживаат во сè она што им го нуди оваа германска метропола.

Скоро секој дојденец во Хамбург, од повеќе причини, задолжително ја посетува железничката станица. Таа е буквално подземна (за разлика од скопската - во небо),

во строгиот центар и е поврзана со сите делови на градот. Тој железнички објект е со најголем покрив од сите железнички станици во Германија, долг 140 м, широк 120м, а висок 35 метри. Под таа железна конструкција има бројни ресторани, киосци, продавници, кои се прилично посетени поради нивното работно време. Оттука, посетителот ги има сите врски со подземната и надземната железница (метрото), кои како со нож го сечат градот и превезуваат ефикасно најголем број од жителите и посетителите. За жал, околу железничката станица се собираат и најголемиот број корисници и дилери на современото зло на човештвото - дрогата, во што се уверивме при нашата посета.

Посебно внимание привлекува улицата „Монкеберг“, во која се сместени голем број стоковни куки, трговски дуќани и други интересни објекти, какви што се црквата Св. Јакоб, во која има три цркви посветени на Св. Лука, на Св. Петар и на Св. Тројца, а која е изградена во XIV век. Оваа црква е позната и по фамозниот Штитгеров орган од XVII век, на кој еднаш свирел и Јохан Себастијан Бах.

Во непосредна близина на центарот е градскиот пазар од кој се пружа прекрасна глетка кон најзначајната и најпознатата зграда на Хамбург - Ратхаус (Градското собрание). Тоа е најпрепознатлива, најубава, најсликана зграда и симбол на градот. Овој значаен и по многу нешта препознатлив и интересен објект е изграден кон крајот на минатиот век во неоренесансен стил. Ратхаус-от е симбол на самодовербата на граѓаните, како седиште на Сенатот и на Градскиот парламент.

Зградата лежи на мочурлива почва. Затоа при изградбата било потребно да се вложат големи напори и средства за денес таа да се вишнее во небото и да ѝ пркоси на иднината. Кулата што е симетрично поставена во средината на зградата и која е главен влез, откаде се поврзани сите нејзини делови е висока 112 метри. А таа зграда-убавица на Хамбург, како често ја нарекуваат, има 647 соби, односно 6 повеќе од Бакингемската во Лондон. Зградата е цела во мермер, украсена во позлатени пред-

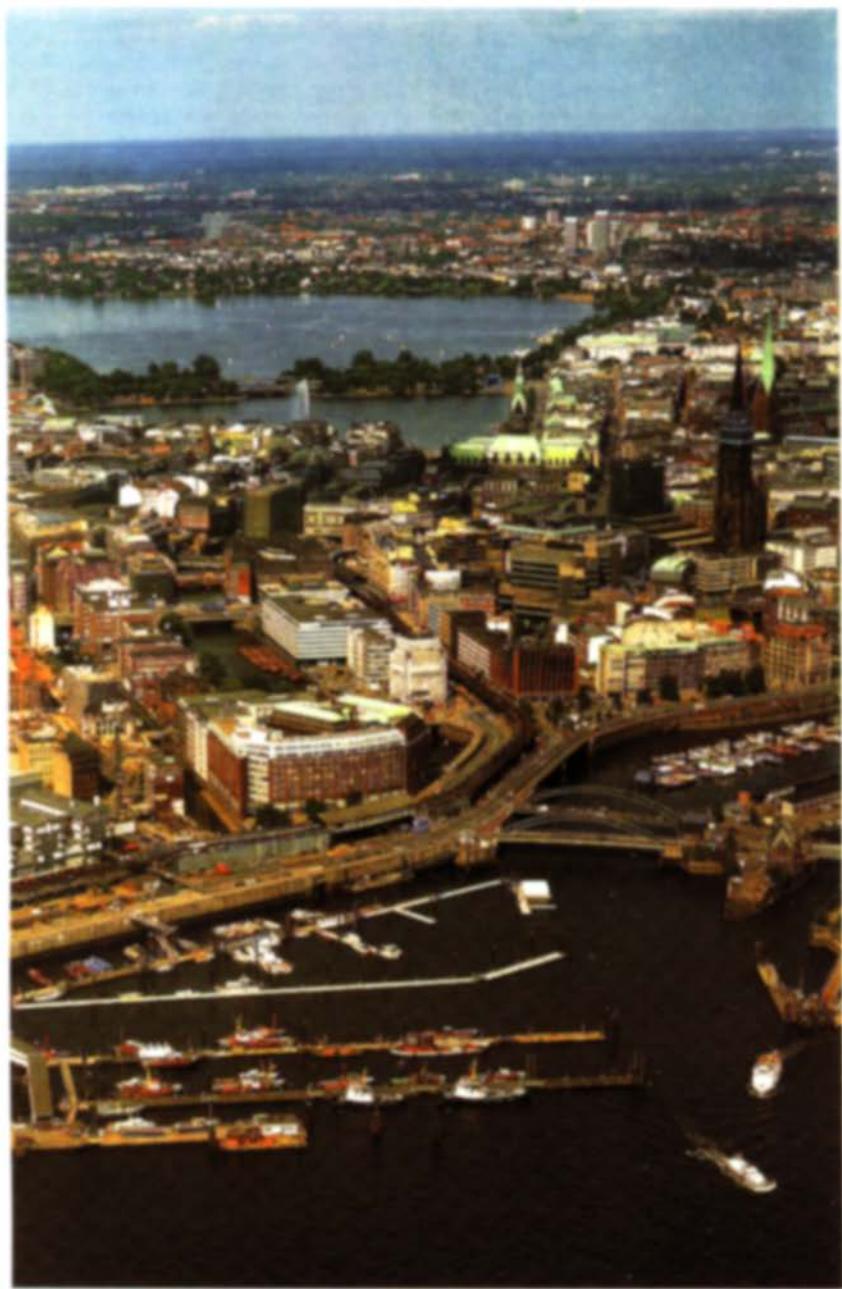
мети, уметнички слики, раскошна орнаментика, декорации, мебел и сè што било убаво и значајно во минатиот век.

Хамбург е градот во кој се доселиле жители од европските и други земји, меѓу кои и околу 2 илјади Македонци, од сите краишта на Македонија. Првите дојденци или „привремено вработени“, како често ги нарекуваме (а кои останаа постојано), се доселиле околу 1970-та година, кога започнаа кај нив првиот процес на собирање, другарување, а со тоа и јакнење на врските со родната земја Македонија. Подоцна тие активности се зголемуваат и прошируваат во одреден број асоцијации. Меѓутоа, се чини дека Македонскиот клуб „Илинден 1903“, и Македонската православна црква „Св. Јоаким Осоговски“, остануваат да бидат место на најзначајните активности што ги реализираат Македонците во тој дел од Германија. Македонскиот клуб, во 1998 година прослави дваесет лета од своето формирање, а понуди интересни активности кои ги поврзуваат постарите со помладите македонски генерации.

Го посетивме ова убаво опремено катче на Македонците од Хамбург и околните места. Таму се сретнавме со помала група Македонци со кои разговаравме за голем број прашања и проблеми што ги тиштат овие наши луѓе, кои физички се во Хамбург, а духовно во Македонија.

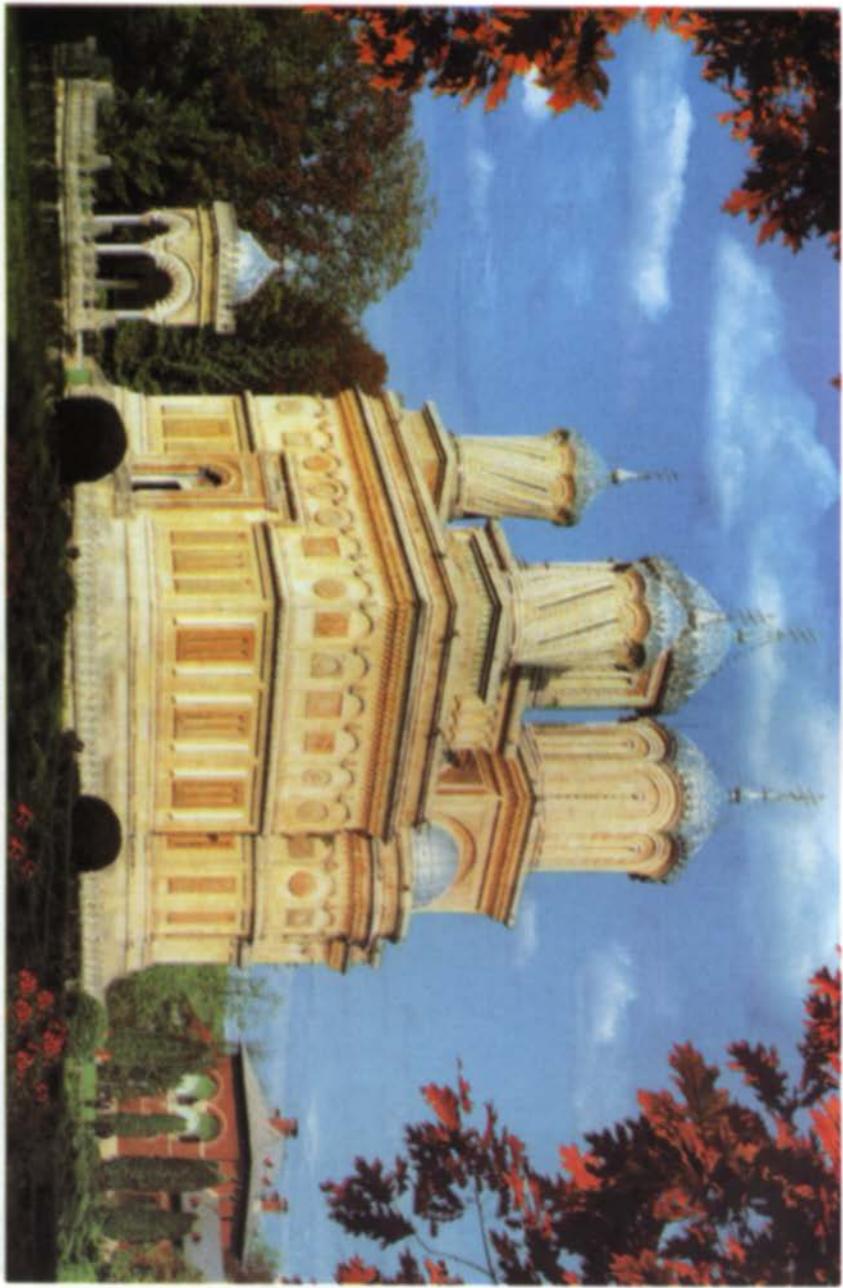
Таму бевме информирани дека Иницијативниот одбор во 1978 година го формирал клубот „Илинден 1903“, со повеќе секции. На 11 април 1998 година клубот го прослави големиот и значаен јубилеј – 20 години од своето постоење и успешно делување. Тоа се години на постојани успеси, на континуирани пробиви и afirmативни програмски содржини во мултикултурната средина на Хамбург и воопшто на северногерманските простори.

Јубилејот беше убава пригода за потсетување на изминатото време, при што им се оддаде должностната благодарност на плејадата активисти кои во изминатите години на своите плеки го понесоа најголемиот товар, но јубилејот беше и пригода за организирање на повеќе свечености. Домаќините беа почетстени и со присуството на гости и пријатели, претставници на клубови, црковни опш-

Хамбург - стариот дел на метрополата и Градското собрание

Манастирот Кургеда де Ареис во Романија

тини и асоциации со кои Клубот активно соработувал досега, особено оние во Дизелдорф, Келн, Бремен, Хановер, Берлин, Вилхемскафен, како и во Шведска, Данска и во Република Македонија.

По обраќањето на претседателот на клубот, беше промовирана монографијата „Илинден 1903“, што за оваа пригода ја подготвила Фиданка Танаскова и Славе Николовски – Катин, публикација која ги опсервира активностите на Македонците во Хамбург за овие дваесет години.

Посебна атмосфера создаваат учениците во Клубот, коишто го посетуваат училиштето за дополнителна настава по мајчин македонски јазик. Токму тука, во тој своевиден македонски храм, ја учат азбуката, химната, ја учат историјата и географијата на Македонија. Тие се огледало на идните генерации продолжувачи на македонските традиции, донесени од дедовата земја.

Погледот на клубот го привлекуваат македонските војводи, револуционери и заштитни дејци кои некогаш се вградија себеси во темелните постулати на она што низ вековите стана – македонско денес. Гоце Делчев, Јане Сандански, Никола Карев, Питу Гули, Ѓорче Петров, се лекција за младите и потсетување на оние кои полека заминуваат.

Со домаќините го посетивме Бон – главниот град на Германија, кој е сместен на бреговите на реката Рајна, со близу 170.000 жители. Тоа е родното место на Лудвиг ван Бетовен, градот на старата римска тврдина и на други стари и нови зданија, кои кај посетителот оставаат траен впечаток. Во Бон се сместени скоро сите дипломатски претставништва од светот, чиј број е околу 150, поради што го нарекуваат град на дипломатијата. Меѓутоа, тогаш беше период кога тие се селеја во Берлин и затоа многу амбасадорски згради беа на листите за продажба.

Македонија беше прва која во Берлин изгради сопствена зграда за амбасада, и кога таа ќе се пресели таму сегашната амбасада во Бон ќе стане конзулат. По кусата прошетка во Бон се упативме кон хотелот „Холидеј ин“, каде се одржа заедничка средба на македонските клубови, друштва и црковни општини со претставници на

Амбасадата на Република Македонија во Германија. Средбата беше убаво осмислена, организирана и посетена од претставници на скоро сите македонски асоцијации во Германија.

Тука се уверивме дека сега во Европската епархија на МПЦ, во нејзините парохии во сите европски земји сè повеќе се наметнува потребата за изградба на македонски православни храмови. Тоа посебно доаѓа до израз во Германија, каде што верниците Македонци се организирани дури во 12 македонски православни црковни општини. Сите тие сакаат во своите општини да изградат нови македонски православни цркви, но финансиските можности, за жал, тоа не го дозволуваат. Реалноста говори дека Македонците своите верски празници ги прославуваат во клупските простории или, пак, во изнајмени црковни објекти на Католичката и Методистичката црква во Германија, кои, за среќа, секогаш им излегуваат во пресрет. Меѓутоа, тие сè повеќе сакаат да се организираат во свои цркви во кои ќе се организираат богослужби, крштевки и други активности сврзани со црковниот живот.

Го напуштивме Бон и се упативме кон Келн, низ кој поминавме во ноќните часови. Инаку, и Келн како и Хамбург е град – пристаниште, но на реката Рајна, во близина на Рур, главен град на Северна Рајна Вестфалија, со која Република Македонија има многу добри економски односи. Кога од автопатот го гледавме Келн, се потсетивме на податокот дека таму е најстариот универзитет во Германија, основан во 1388 година, дека има бројни готски и романски објекти, вклучувајќи ја и познатата Келтска катедрала.

Во текот на престојот го посетивме и Берлин, кој со својата местоположба е исто толку оддалечен од центарот на Германија како и Бон, со тоа што овој се наоѓа во центарот на Европа. Поблиску е до Прага и до Копенхаген, отколку до Бон и одвај да е нешто подалеку од Варшава, отколку од Франкфурт на Мајна. Надежта дека Берлин ќе биде во можност да го добие значењето што го имаше за време на Вајмаровата Република е оправдана. Значењето на нејзиниот сјај и интелектуалната моќ, без бедата и општествените конфликти е во „сè она во што

Германија се стремеше, во она што беше апсорбирано со силина на торнадо", напиша еднаш Карл Зукерман за метрополата во 20-те години. Тоа може да се случи повторно. Интелектуалниот „лонец за топење“ и ковачницата на таленти, кои му ја должеа својата привлечност на судирот меѓу Запад и Исток би можеле повторно да бидат создадени.

Како и во 20-те години, Берлин е меѓународен, космополитски и мултикултурен град со исклучително жива театарска, уметничка и музичка сцена. Вистина е дека во Берлин сè уште се случуваат мал број поголеми општествени настани. Но, заедно со политичките лидери, „капитените“ на индустријата, кои живеат не во Бон, туку во Дизелдорф, Келн, Франкфурт, Хамбург или во странство, исто така, ќе се преселат во Берлин. Тоа значи дека поголема компетентност, експерти за култура и влијание ќе се собираат таму како што никогаш тоа не било можно да се случи во Бон. Тогаш можеби таму би можело да се развие она што денес се поврзува со надежите за остварување „Берлинска република“. Поради сето тоа, Берлин во федерално конституираната република нема да стане централистичко божество, кое влече сè кон себеси.

Во Берлин човек во поголема мера се соочува и со германската историја – со објекти и споменици на Прусија и на германското царство, со архитектура на Вајмаровата Република, со докази за Третиот рајх и со места од кои се вршени прогони на Евреите. Ова соочување со миналото, исто така, може да предизвика политичарите на новата генерација да бидат посвесни за германската одговорност.

Семето македонско е фрлено и во Берлин и во околните места на метрополата. За сите овие триесетина години Берлин бил еден голем центар за Македонците кои формирале свои асоцијации и дружини. Меѓутоа, се чини со формирањето на Македонската православна црква „Св. Климент Охридски“ се отвори една нова страница во организираното дејствување на Македонците, за кои Црквата е нивното место за духовно, црковно, културно и национално поврзување.

ГРАДОТ НА БУЛЕВАРИТЕ

Од памтивек влашката земја била „ветена земја“ за голем број Македонци, особено од западниот дел на Македонија, кои со торбата на рамо тргнале по белиот свет да спечалат и пак да се вратат во Македонија на дедовските корени. Таквите печалбарски движења, според некои пишувани документи и од комуникацијата со бројни исказувачи, може да се каже дека биле прилично интензивни и оставиле свој белег врз историјата на македонскиот народ. Така, печалбарството во еден подолг период во времето кога владееше Отоманската империја стана масовна појава кај Македонците, особено кај селското население. Ваквата појава ја потврдува неподносливата состојба во македонските рурални средини од каде голем број од македонското население, па и од другите националности, ја напуштале Македонија и, за да спечалат по нешто и да им пратат на своите фамилии, оделе, меѓу другото, и во Романија.

Се знае дека по неколку илјади Македонци од Галичник, Кичевско, Струшко, Тетовско, Мијачијата, Маврово, и од други делови на Македонија оделе на гурбет во Влашко. Таму се занимавале со различни занимања и живееле претежно групирани во тајфи, односно групи, сè со цел полесно да го организираат животот и подобро да се снай-

дат во новата средина. Таквиот печалбарски живот оставил траги во историјата, културата, обичаите и црковното живеење на македонскиот печалбар. Затоа, не случајно се испеале бројни песни за одењето, живеењето и враќањето од Влашко, меѓу кои, секако, најпозната е „Влашки моми убави“...

Романија ја посетивме во едно ново, современо време, во нови услови, но во различни околности, прилики, неприлики на целокупниот живот, кога се измешало старателото со новото, комунистичкото со капиталистичкото... Во Романија, односно во Букурешт претстојувавме три дена во ноември 1997 година, кога нашето патување се совпадна со доаѓањето на делегација на Владата на Република Македонија. Уште со пристигнувањето на аеродромот „Венеаса“ во Букурешт, се потсетивме за долгото патување на македонските печалбари при доаѓањето во оваа за нас близска, а за нив далечна земја. Пречекот беше величенствен и државнички, со сите нишани на пречеци на високи гости.

По сместувањето во вилата во која сопругата на бившиот романски претседател Елена Чаушевска поминала голем дел од својот живот и во која е сè големо: од дневниот простор до спалните соби, бевме запознати дека се наоѓаме во квартот во непосредна близина на плоштадот „Авијаторилор“ и паркот „Жерастрру“ во кој долги години живеел кремот на поранешниот систем. Зградата беше сместена во еден парк во кој со години се одгледувале разновидни цвеќиња и растенија. Вилата беше оградена со високи сидини и кога човек ќе биде во дворот на прекрасното здание тешко е да каже дали се наоѓа на Исток или на Запад. Внатрешниот дел, особено приемните простории на вилата беа исполнети со голем број уметнички дела, резби, скапи килими и класичен мебел, веројатно донесен од странство.

Во текот на престојот имавме средби и разговори со голем број видни личности од политичкиот, парламен-

тарниот, банкарскиот и црковниот живот. Сите тие средби минаа во пријателски разговори со израз на почит кон Република Македонија и со желби за понатамошно продлабочување и зголемување на соработката меѓу двете балкански земји Романија и Македонија.

Престојот во Букурешт го искористивме да се запознаеме со некои особености на овој простран убав, со многу карактеристики велеград и град на контрастите во влашката земја. Букурешт е главен град на Романија. Неговото име уште со формирањето во 1459 година е тесно поврзано со името на веројатниот принц Букур, кој можеби бил рибар или овчар, во зависност од легендата. Меѓутоа, денес во Романија велат дека името на главниот град е поврзано со романскиот збор „букурие“ што значи: „задоволство, радост, милост“. Градот лежи на реката Димбовица уште од своето формирање до денес и е распостранет во низискиот дел на Влашко. Тој постојано растел и се развивал и во текот на овие пет века претставува значаен центар за Романија и на Балканот. Неговиот напредок се гледа и во тоа што, на пример, Букурешт имал осветлување на газија уште од 1861 година, пред да имаат такво осветлување градовите Париз и Берлин зад кои тој денес заостанува. Шест години подоцна, градот добил улично осветлување со помош на фабриката за јаглен во Филарет. Истата година за прв пат започнал транспортот со транваи влечени од коњи, за денес по тие улици да се движат покрај тролејбусите и современи автомобили од сите типови од различни фабрики во светот. Тој бил центар на културата, политиката, економијата и свекупното живеење на Романците во минатото. Во 1864 година е формиран универзитетот, а денес е универзитетски центар во кој студираат голем број студенти од Балканот и светот, меѓу кои и неколку од Македонија, од кои со еден постдипломец имавме средба и разговор. Букурешт бил престолнина на влашките владици од 14 век, а престолнина на Романија од 1861 година, за денес

да биде и центар на романска политика, индустрија, култура...

При нашата посета во центарот на градот бевме запознати со многу карактеристики што ја отсликуваат вистината за градот и за државата во еден подолг период. Се шетавме по познатата улица „Липскани“ која има големо значење за градот. Исто така, во центарот на градот видовме и стари и нови архитектури кои ја отсликуваат минатоста и сегашноста, и за кои често во Европа Букурешт е нарекуван „Мал Париз“. Таму ги видовме архитектонските остварувања од минатото кои ја збогатуваат сликата на сегашноста, меѓу кои Националната банка, Музејот за романска литература, Романската академија, Палатата на правдата, Железничката станица, Палатата на парламентот и други архитектонски градби, кои главно се изградени во минатиот век и почетокот на ова столетие. За жал, голем број од овие споменици биле оштетени во земјотресот во 1977 година, но вредните раце на трудбениците нив ги обновиле.

Букурешт е вистински „град градина“, а таквата традиција се негува од многу одамна. Широките булевари се исполнети со бројни и различни двореди. При нашата посета видовме голем број паркови не само на периферијата, туку и во централниот дел на градот. Исто така, градот е опкружен со езера и шуми, со стари дворци и замоци. Така манастирот Снагов, кој потекнува од 1404 година е сместен на езерото Снагов и претставува пријатно катче за одмор и рекреација на жителите на Букурешт. Таму има и други повеќе или помалку познати манастири и дворци што го опкружуваат овој град.

Во текот на нашиот престој го посетивме и манастирот познат како „Циганешти“. Тој е лоциран на западната страна на Букирешт во еден живописен предел на Влашката низина. Веројатно манастирот своето име го добил по населбата што го опкружува. Тој е женски манастир и еден од најактивните, живи манастири во Ро-

манија. Всушност, манастирот претставува една скромна текстилна фабрика во која калуѓерките ткаат разни платна, везови, тантели и други фабрикати кои се надалеку познати. Ги видовме производите на вредните раце на калуѓерките, кои љубезно ни објаснија за начинот на производството, кое е познато не само во Романија туку и пошироко во православниот свет.

Оваа два и пол милионска метропола е значен центар на Балканот во кој уште во минатото се случувале и се случуваат бројни настани. Така, во Букурешт е потписан еден од значајните договори за мир меѓу Русија и Турција - таканаречениот Букурешки договор за мир од 1912 година, со кој се потврди поразот на Турција и со што заврши Руско-турската војна, која траеше цели шест години. Ако овој договор за некој претставува „мировен договор“, за Македонија и за македонскиот народ е погубен договорот. Имено, со овој договор од мај 1912 година. Романија ја доби Јужна Добруџа, Србија ја доби Вардарска Македонија, Егејска Македонија ѝ поипадна на Грција, а Пиринскиот дел беше даден на Бугарија. Поделбата остави големи лузни врз историскиот развој на Македонија и на македонскиот народ.

Голема беше возбудата кога застанавме пред зградата во која беше потпишана поделбата на Македонија. Со тој направеден договор македонскиот народ беше поделен, распарчен, онеправдан, ставен на измачување пред вратите на пеколот и цел еден век ги поднесува понижувањата, страдањата и маките, кои можеби биле Божја казна или Божја промисла за македонскиот народ да има среќна иднина и сè она што било лошо за него, да се претвори во добрина и Божји дар, зашто тој тоа го заслужува. Тогаш семето македонско ќе се прошири и ќе порасне во една голема нива, што се вика свет...

Во текот на нашиот престој дознаваме за низа податоци, меѓу кои, дека во Романија има 86% Романци, кои претежно припаѓаат на Романската православна црква. Околу два милиони се Унгарци, потоа има Германи, Евреи, Роми и други народи, меѓу кои, со поголеми ос-

цилации, во зависност од состојбите на Балканот, во Романија живеат и неколку стотици Македонци, кои денес се раселиле во повеќе градови, многумина се асимилирале и станале дел од романската вистина. Ние имавме среќа да се запознаеме со неколку современи „печалбари“ кои се претставници на фирмии од Македонија.

Инаку Романија е доста богата земја, особено со нафта, со што по Русија таа го зазема второто место во Европа. Црното злато особено го има во околнината на градот Плошти, во кој при нашата посета видовме бројни машини за пумпање на нафтата на плодното поле на кое му немаше крај и човек има чувство како Господ да се растоварил на тие полиња. Меѓутоа, обработливите површини во Влашко се во општествена сопственост и припаѓаат на едно минато сврзано со колховскиот систем на обработка на земјиштето. Се очекува во иднина производството да се зголеми и Влашко да биде житница за Европа.

Исто така, Романија е карактеристична по големите контрасти. Таа е православна земја чија историја е доста стара. Така, Влашко и Добруца биле населени со племето Дачани, кое подоцна се измешало со Келтите и Словените кои оставиле бележити траги во минатото на Романија, кои денес можат да се видат на многу места и во многу прилики.

Голема беше честа и предизвик кога бевме примени од партијархот на Романската православна црква неговата светост Теоктист, со кого имавме срдечна приятелска средба. Партијархот, кој со својата става, духовност и мудрост остава силен впечаток кај соговорникот, со своите соработници ни посака добредојде во Романија и го изрази своето задоволство што има прилика да разговара со претставници од христијанската Македонија, како што ја нарече Република Македонија.

Во срдечниот разговор стана збор за проширување на соработката на Романската и Македонската православна црква, како и за други прашања и проблеми, врзани со православието и екуменското живеење. Притоа,

рече дека е запознат со положбата во која се наоѓа МПЦ и дека се разменети подароци и посети меѓу претставници на Македонската и Романската православна црква.

Исто така, ја посетивме улицата „Викторија“, каде и започна револуцијата во декември 1989 година. Се посетивме на сите телевизиски преноси и на сè она што го видовме во тие ладни, но и карактеристички мигови на Романија и пошироко. Морници ни врвеа по телото кога на плоштадот до Сенатот ги вративме старите спомени. Но тоа брзо се заборава, зашто сега таму како да се избришани сите траги.

Во текот на престојот го посетивме манастирот Куртеа од Арчеш, еден од владетелските резиденции кој се наоѓа 150 км на северната страна на Букурешт. Таму бевме гости на владиката Калиник кој има големи симпатии кон Македонската православна црква, македонскиот народ и Република Македонија. Љубезнинот митрополит со одбрани зборови говореше за МПЦ и за сè она што тој со голема љубов го има направено за некои македонски свештени лица. Сам призна дека бил „уокрен“ од членови на Светиот синод на Романската православна црква, наводно заради тоа што служел со митрополити од МПЦ. Меѓутоа, тој во шега ни рече дека на членовите на Синодот им рекол: „Тоа не е вистина, бидејќи тие служеле со мене, а не јас со нив“. Потоа одговорил дека тој е должен да го прими во манастирот секој додонамерен православен владика или свешено лице.

Со владиката Калиник расправавме долго за голем број прашања и проблеми. Во разговорот, меѓу другото, дознавме дека епархијата на која е надлежен владиката Калиник има околу 120 манастири. Во градот Куртеа од Арчеш постои Теолошки факултет, еден од дванаесетте во Романија, на кој студираат четири студенти од Република Македонија, а со кои имавме средба и заеднички ручек. Во пријатната атмосфера и разговор, владиката Калиник нè запозна со приликите, условите, можностите и намерите во врска со идната соработка на МПЦ со Ро-

манската православна црква, особено со епархијата за која е тој надлежен. Притоа, тој со задоволство ја прифати поканата да ја посети Република Македонија.

Инаку, регионот Арџес се наоѓа во централно-јужниот дел од Романија и го зафаќа горниот базен на реката Арџес, по која и го добил името, кое го носи од почетокот до денес. Тој простор е богат со голем број реки, природни и вештачки езера, околу кои се развила интересна флора и фауна. Тоа овозможува Арџес да биде интересен и за туристите и за намерниците. Патем, тој е главен град на овој регион, кој нуди многу интересни места и културно-историски споменици. Секако Куртеа од Арџес е најзначајното место и еден од најголемите романски центри на средновековната уметност и архитектура. Сместен во централниот дел на Романија, близку до Карпатите, на околу 150 км оддалечен од Букурешт, Куртеа од Арџес беше првиот главен град на Романија во 1330 година. Таму има вредни споменици на културата и уметноста, затоа со право се вели дека Куртеа од Арџес е вистински музеј на романската историја.

Нашата посета на Куртеа од Арџес ја искористивме да го посетиме главниот манастир кој е граден во XIV век како византиска класична црква и претставува вреден споменик на културата, религијата, историјата... Таму митрополитот Калиник не запозна со историјата на црквата во која има вредни фрески од три различни периоди. Манастирот е изграден од делкан камен и има интересна архитектура, како и околина. Вредно е да се спомене дека на неколку километри далеку од градот Куртеа од Арџес се наоѓаат дивите, природни и сликовити простори каде е сместен замокот на Влад Тепеш, денес познат како Дракула.

По пријатните и конструктивни разговори со владиката Калиник, во поладневните часови се вративме во Букурешт, од каде од истиот аеродром бевме срдечно испратени од Георге Ангелеску, министер за религија на Романија.

ВО ДРЕВНИОТ КИЕВ

Да се биде неколку дена во Киев значи да се доживее нешто ново, нешто недоживеано. Тоа го потврдивме при нашата посета на овој велеград, кој често го нарекуваат: град на контрастите, на цвекето, на студентите, на љубовта, на минатото, на сегашноста, на иднината... Овие епитети ги добил Киев зашто во него се измешало и старатото и новото од исток и од запад, од север и од југ; зашто неговите жители со љубов негуваат цвеќиња по прозорците; зашто најголемиот број студенти се школуваат токму тука; зашто во него се случиле бројни историски дејствија; во него се потврдила древната историја, денешната вистина и иднина на Киев; зашто намерникот во него доживува дел од животот единствен и карактеристичен за украинскиот народ и држава.

Според податоците на голем број аналитичари, Киев започнал да се развива уште во IX век, а е запишан во една повелба на летописецот Нестор во почетокот на XII век. Така, во тој документ се вели следнито: „Си биле тројца браќа; единиот се викал Киј, другиот Шчек, третиот Хорив, а името на нивната сестра било Либед. Тие си живееле сложно како браќа и живееле на планините: Киј живеел кај Борич, Шчек живеел на денешното место Шчековица, а Хорив на третата планина која се викала Хоревица, Овие тројца браќа создале град на кој му го дале

името на најстариот брат и го нарекле Киев. Градот се развиваал до околната шума од високи борови дрвја во која царувале голем број зверови"...

Ова е само легенда, определен број историчари се склони да го прифатат мислењето дека Кий бил историска личност, а можеби и првиот киевски кнез, Меѓутоа, за ова има и спротивни мислења. Но, се знае дека од IX век Киев почнал да се развива како средновековен центар на Словените и се издигал како културен центар благодарение на просветителската дејност на св. Кирил и Методиј, словенските просветители. За тоа сведочат многу документи и аргументи.

Киев го посетивме по втор пат. Првиот беше во септември 1986 година, во времето кога Украина беше во состав на Советскиот Сојуз и кога преку Киев летавме до тогашниот Ленинград (денешен Санк Петербург), а од таму за Москва и назад за Белград, две престолници преку кои беа насочувани контактите на културно-историските врски меѓу Македонија и Украина. Затоа и денес на двата народи им е заедничко малото познавање едни на други, а често и непознавањето за сопственото минато. Втората посета, пак, ја остваривме по една деценија во септември 1996 година, кога на покана на Кабинетот на министрите учествувавме на меѓународната конференција на тема: „Религијата и црквата во посткомунистичкиот период“ што се одржа во Украинската академија на науките и уметностите во Киев.

Инаку, Украина по територија е 24 пати поголема од Република Македонија. Таа е неколку десетици илјади квадратни километри поголема од целиот Балкански Полуостров од Дунав на Југ, речиси е колку Франција, Белгија и Холандија заедно или колку Германија, Швајцарија, Австрија, Унгарија, и Данскa заедно, или повеќе од Шпанија и Португалија, а рамно двапати поголема од Италија. Таа е индустриски развиена земја со огромни капацитети и сировини но, со транзициски проблеми и тешкотии.

Македонија и Украина имаат многу заеднички нешта. Двете земји се наоѓаат на стратегиско место и имаат богато културно - историско наследство интересно и за соседите. Освен тоа, обете земји имаат богата почва за земјоделство, овоштарство и сточарство кое во минатото било исклучително значајно за завојувачите. Обете земји биле предмет на распарчување, туѓа доминација, а и на денационализација на нивните народи. И обете стекнале државност со заминување на социјалистичката револуција и пренесување на суверенитетот на федерацијата: СССР и СФРЈ, од кои, по осамостувањето, си ја вратија самостојноста и сувереноста. Исто така, Република Македонија со години беше присутна во Украина (сега со намалена динамика) во градежништвото и туризмот, а Украина во Македонија, главно, со челикот за Скопската железарница. Меѓутоа, се чини дека и двете држави имаат последични: непријатности економско-политички блокади и црковно-верски оспорувања, главно од старите кругови во престолнините на претходните федерации.

Прашањето, пак, во однос на црквите, се должи на традицијата и толкувањето која е „мајка“, а која „ќерка“ црква. Факт е дека директните врски биле Охрид – Киев, почнувајќи од IX век кога од Охридскиот универзитет почнал протокот на идеи, писмо и култура на североисток, исток и север. Киевскиот кнез Владимир во 987 г., според академик Владимир Мошин, „прв испратил пратеништво кај Самоил во Охрид со предлог за сојуз и молби за организирање на христијанска црква со словенска богослужба“. Како резултат на тоа од Охрид бил испратен во Киев епископот Леон на функцијата митрополит на Киевска Русија. Тој таму заминал со многубројни мисионери – свештеници и ѓакони – со голем број богослужбени книги кои се основа за преписи и за создавање своја книжнина. Откако се покрстил блажениот Владимир, како што е запишано во рускиот летопис на новогородските владици од 991 година, продолжило просветителското ширење на Светото писмо на третиот црковен јазик во Европа излезен

од Македонија, старославјанскиот, што бил разбиралив наспроти дотогаш грчкиот и латинскиот. Така Киев, што ќе рече Украина, станал ново културно зрачиште, пандан на Охрид како „православен Ерусалим“, односно Киев како „втор Охрид“, а врските, со повратен стремеж, траат во сите следни векови, и особено се изразени во XVIII и XIX век, по Илинденското востание во 1903 година и во најново време.

Според историските податоци се знае дека охридските архиепископи, односно патријарси, се интитулирале со името на Јустинијана Прима од 535 година. Затоа е уште повозвишено значењето на македонската културно-духовна престолнина. Јустинијана Прима со едикт на Јустинијан I, роден во Таор кај Скопје, била прогласена за прва по ранг црква по Романија која го опфаќала просторот и на пропаднатото Западно римско царство. Тој примат траел 10 години, по што Јустинијана Прима била прогласена за еднаква на Рим и Константинопол „за сите времиња“, што никогаш не е отповикано. Од Охридската архиепископија неканонски во 1219 година се отцепи Смедеревската епархија која прераснала во Српска православна црква. Аналогно на тоа прераснување се случи и со Руската православна црква. Поради тоа сега постојат обиди за присвојување на двата „Охрида“ или „двета православни Ерусалима“, со сето културно, истириско, уметничко и книжно наследство од страна на Руската и Српската православна црква.

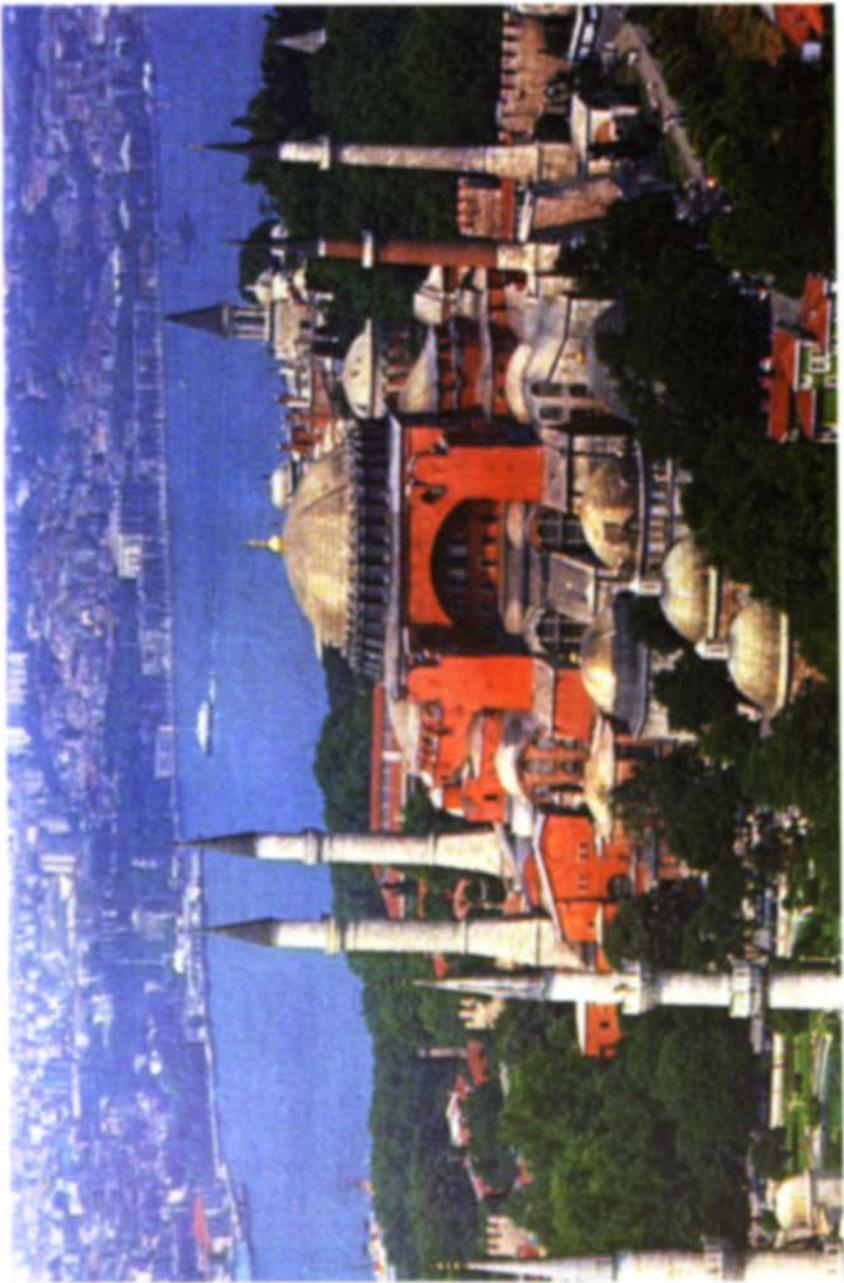
При посетата на Киев намерникот се среќава со старатла традиција преку црквата „Св. Софија“ што ја подигнал киевскиот владател Јерослав Мудри во 1037 година. Црквата е вистински споменик и прекрасен монумент чии 13 куполи покриени со 19 кг златни листови ги симболизираат 12-те апостоли заедно со Исус Христос и 13-те области што ги обединува Украина. Внатрешниот дел на црквата е многу интересен, особено мозаиците кои се изработени со единствена техника која до денес останува неизменета, а мозаиците воопшто не се реставрирани. Во цен-

тралниот внатрешен дел на куполата доминира света Богородица, а во долниот дел на црквата се чува саркофагот на големиот градител Јарослав Мудри.

Исто така, во текот на престојот ја посетивме на даљку познатата Киевско-Печарска ларва која е изградена во 1051 година во текот на владењето на напредниот владател Јарослав Мудри, кој бил вљубеник во уметноста и културата. За посетителот на овој манастир многу се интересни старите пештери, за кои една вели дека во нив се наоѓа и гробот на познатиот руски патописец Нестор кој ја забележал и легендата за градот Киев. Овој стар интересен манастир во 1926 година бил претворен во голем историско-културен музеј. Денес тој е дел од Киевската патријаршија и во него започнал да се развива црковно-духовниот живот.

Во текот на одржувањето на Конференцијата беа остварени бројни средби, и разговори со претставници на министерствата, дирекциите или комисиите за религија на Албанија, СР Југославија, Црна Гора, Бугарија, Хрватска, Унгарија, Украина, Чешка, Белорусија, Молдавија, Русија, како и со претставникот на Ерменската православна црква со седиште во Киев. Потоа беа остварени контакти со претставници на Интернационалната академија за слобода на религијата и верата, Советот за слобода на религијата, двете од САД и Велика Британија, како и со Украинската асоцијација за испитување на религијата и со претставници на Институтот за религија и Академијата на науките и уметностите на Украина. Во разговорите беше нагласена улогата на Македонската православна црква, како и правата што ги уживаат црквите, верските заедници и религиозните групи согласно со Уставот на нашата држава и Законот на правната положба на верските заедници во Македонија.

Меѓутоа, се чини дека од сите средби највоздушлива беше средбата со патријархот киевски и украински, неговата светост г.г. Филарет, човекот кој со својот изглед,

Поглед на Света София во Истанбул

Поглед на Света Софија Киевска во Киев

харизма и православен дух остава впечаток кај соговорникот. Приемот се одржа во неговата резиденција, при што, на негово барање, разговорот го водевме на украински и македонски. Со тоа ги потврдивме и проширивме охридско-киевските врски од пред десет века. Во разговорот кој траеше еден час, патријархот Филарет зборуваше за состојбата на Украинската православна црква и проблемите што ги имаат со Руската православна црква. Притоа, патријархот Филарет изрази подготвеност да воспостави христијански, православни контакти со Македонската православна црква и да прими нејзини свештени лица, при што би сослужувале македонските и украинските владици во некоја украинска црква, што ќе претставува *de facto* признавање на двете цркви.

За време на срдечната средба, на патријархот киевски и украински г.г. Филарет му подаривме пригодна литература која го осветлува историскиот развој на македонската православна црква и на македонските православни црковни општини во Австралија, Канада и САД, како и за историјата за Македонија и македонскиот народ. Тој изрази голем интерес за македонските црковни општини во дијаспората, бидејќи, како што рече, и Украинците имаат бројно иселеништво во САД и Канада. А, тие преселници од Украина, кои имаат иста или слична судбина како и Македонците, се добро организирани во дијаспората. Така, во Канада и во САД имаат свои редовни училишта, колеџи и други институции, додека поголемиот дел од иселеништвото припаѓа на Унијатската црква. И на тие простори Македонците и Украинците си нашле заедничка љубов и христијанско зближување преку нивните цркви, црковни општини, културно-уметнички друштва и други асоцијации, кои имаат заедничка цел да бидат поблиски како многу блиски и сродни народи.

ОД МАКЕДОНИЈА ДО АНАДОЛИЈА

За многу луѓе на светот е предизвик да се посети татковината на Кемал Ататурк, земјата на големите контрасти, која се разликува од онаа Турција во минатото; земјата која беше освоена од Александар Македонски, а потоа империјата во чиј состав беше и Македонија цели пет векови. Кемал Ататурк се родил во Битола. Тој е човекот кој животот го посветил на Турција и на нејзината посрекна иднина, човекот кој, меѓу другото, ја одбулил турска жена, ја одвоил верата од државата и го вовел латинското писмо во турскиот јазик. Тој е човекот кој е широко прифатен од народните маси. Затоа ова патување беше предизвик и прифатено со големо задоволство.

Во Истанбул имавме многу драги средби многу посети на културно-историски споменици, прошетки, искачувања... Бевме гости и на Културното друштво „Прилеп“ од Истанбул, за кое зборуваше Ејуп Учак, кој е по потекло од Прилепско, а кој во периодот од 1984 до 1989 година бил градоначалник на општината Ејуп во Истанбул. Ејуп Учак, или Цукоски како го викале во Прилеп, е роден во 1946 година во селото Лажани, Прилепско, а во шеесеттите години, како и голем број Турци од Македонија, заминал со семејството за Турција, каде створил нов дом во Истанбул. Ејуп од Ејуп, како често го викаат овој популарен градоначалник, кој со успех ја водеше една од шеснаесетте

општини на Истанбул, е образован, успешен деловен човек, честит граѓанин, домаќин и семеен човек. Ведар по дух, пријатен соговорник, праведен и успешен трговец, личност со големи перспективи и авторитет во општината Ејуп. Но, во исто време, тој е неизмерно приврзан кон Лажани, кон Прилеп, кон Македонија. Ејуп зборува и пишува на литературен македонски јазик, на прилепски, како што вели тој, со примеси на стари турцизми кои успешно ги вклопува во говорот. И неговото семејство дома зборува и македонски и турски. Децата го научиле македонскиот јазик и го зборуваат како да се родени во Прилеп, во Македонија, за која ги врзува силна љубов и спомени пренесени преку нивните родители.

Според зборовите на Ејуп, во Турција има околу 7.000 Турци и Македонци-муслимани само од Прилепско, а најголемиот број од нив живее во Бајрам Паша, во општината Ејуп, а ете тој ја имаше таа чест и обврска да биде градоначалник на таа општина. Во период од 5 години во општината биле постигнати големи резултати: бил уреден „Златниот Рог“, познат кварт на градот, на негово инсистирање биле урнати 440 стари куки и 330 стопански објекти, меѓу кои и една голема фабрика, кои го нагрдувале градот, но затоа биле направени голем број паркови, 33 терени за кошарка и одбојка, градски стадион, 24 детски игралишта, метро од 7 километри и многу други комунални зафати. Во периодот кога тој бил градоначалник во Истанбул, во Турција имало уште двајца негови земјаци градоначалници на други места и тоа Музафер Чаушолу од Скопје и Неџметин Острук од Битола. Тие ѝ припаѓале на Татковинската партија на претседателот Озел. Ејуп имал голема желба како градоначалник да го збрратими Прилеп со Истанбул, но тоа не му успеало. Меѓутоа верува дека во наредните години таа негова дамнешна желба ќе се оствари.

Истанбул е еден од најстарите градови на светот. Светата слава го следи од моментот кога римскиот император Константин решил да ја пресели престолнината од Рим во Визант, како тогаш се нарекувал Истанбул.

Денес тоа е град со многубројни сведоштва за вечното културно-историско минато, со споменици од византискиот и отоманскиот период и е најголем економски и културен центар на современа Република Турција. Турските истражувачи велат дека дури ни неговите постојани жители не се целосно запознати со сите негови убавини. Не се знае ни точниот број на неговото население. Според официјалните документи, во Истанбул живеат околу осум милиони луѓе. Но, добрите познавачи на турските прилики тврдат дека тој број изнесува 12 милиони и повеќе. Освен тоа, градот секојдневно го посетуваат илјадници намерници и туристи. Друг интересен податок е дека во овој град се собираат 40 отсто од средствата, што како данок се собираат во целата држава, што доволно зборува за моќта на Истанбул во современа Турција.

Истанбул се протега на три морски брега и се простира на седум ридови. Тоа е старогрчки Бизантинион, римски Константинопол и турски Истанбул. Јужните Словени отсекогаш го викале Цариград. Менувањето на овие имиња е последица на претходните драматични настани околу овој град, за кого се грабале повеќе народи: царот Константин во 330 година од н.е. го прогласил за престолнина на Источното римско царство, па според владетелот го добил името Константинопол; на 29 мај 1453 година го освоил турскиот султан Мехмед II Фатих (Освојувач) по што градот бил наречен Истанбул. Градот се развил по должностата на бреговите на Босфорот, Златниот Рог, Мраморното Море и на околните ритчиња, па тешко е да се каже каде тој завршува, а каде почнуваат приградските населби. Сепак, познати се и туристичките привлечни следни квартови: Станбул, меѓу Златниот Рог и Мраморно Море; Бејоглу, меѓу Златниот Рог и западниот брег на Босфорот; Исакдар или Скутари на источниот брег на Босфорот, и Кадикеј понајуѓ од Исакдар главно на брегот на Мраморно Море.

Станбул не само што е најстар дел од градот, туку е и најбогат со културно - историски споменици; оттаму тој е најважен туристички кварт на Истанбул. Некои од неговите историски или уметнички знаменитости ги ош-

тетил или уништил забот на времето; некои настрадале од природни непогоди, пред сè од земјотреси, или исчезнале во честите пожари.

Во Истанбул има над 50 царски палати и други културно-историски споменици. Најпознатата меѓу нив е палатата на Топкали со преубавите царски одаи и хареми. Во музејот „Топкали“ ги видовме и специјалните чинии што ја менуваат бојата при допир со отров. Тие беа наменети само за царевите. Без здив останавме и пред дијамантот познат како „Канички елмас“ и пред камата украсена со дијаманти и други непроценливи вредни предмети.

Меѓутоа, за нас беше предизвик саркофагот на Александар Македонски, кој бил донесен тука пред стотина години, од Сидон, во близина на Вавилон. На него се изгравирани стотина фигури што ги симболизираат победите на Александар Македонски.

Над Истанбул доминира Аја Софија. На посетителот ќе му биде тешко врз основа на денешниот изглед да ја открие променливата судбина на оваа градба. Сто педесет години е славена како светско чудо и секој се восхитувал, зашто тоа е споменик на високата човекова култура, каков што веќе никогаш не е изграден. На денешниот посетител му е тешко врз основа на надворешниот изглед на оваа црква да го сфати исчезнатиот сјај на златна Византија. Променливата судбина на Аја Софија од христијанска црква над црквите до исламска цамија, конечно до денешен музеј, на секаде остави траги: во формата, многуте дозидувања и президувања, дополнувања и изменни. Само величествената купола, чие кубе се наоѓа 56 метри над бродот на црквата, не загуби ништо од својата непроценлива вредност и убавина. Таа им послужи на многу источнички цамији како модел. Царот Константин Велики прв изградил црква на местото на денешна Аја Софија кога Визант, под ново име - Константинопол, го прогласил за главен град на Источното римско царство во 336 година, а оваа црква ја нарекол „Голема црква“. Двесте години подоцна оваа градба, а со неа и голем дел од Константинопол изгорел во пожарот за време на бун-

тот против царот Јустинијан. Но, Јустинијан, пак изградил црква, поголема и поубава отколку порано. Антемије од Трал и Изидор од Милет, најславни градители на Источното римско царство, ги направиле скиците. Но, царот непрекинато го следел развојот на овој проект. Еден ангел на сон му ги покажал плановите за градење, се шептолело кај народот. Градежните трудови чинеле 360 центери злато. Десетици илјади занаетчији шест години ги собирале сите скапоцености на Источното царство, најблескавиот мермер, најубавите столбови. Златни мозаици ги краселе сидовите.

Кога била завршена, Аја Софија станала главен храм на христијанството. Тоа остана сè додека во 1435 година Турците не го зазедоа Константинопол, кој оттогаш го носи името Истанбул. Црквата е преправена во џамија, а во 1935 година Кемал Ататурк ја прогласил Аја Софија за музеј. Оваа прекрасна градба ја разубав најпознатите антички светилишта - Ефес, Бабек, Рим, Атина.

Покрај, легендарната Аја Софија од големо значење се: Сината џамија, Ат Мејдани или Коњски плоштад (дел од византискиот хиподром) со три прекрасни споменици: Теодосиевиот обелиск, Змискиот столб и Константиновиот столб, Топкали сарај, Бејослу, Капали чаршија и друго.

Султан - Ахметовата или Сината џамија се наоѓа спроти Аја Софија. Градена е од 1609 до 1616 година, претставува ремек - дело на турското градежништво; ентериерот и е од син и зелен мермер; има 260 прозорци, претежно со кристални стакла; во неа постои царска ложа, до која султанот можел да дојде на коњ. Таа е најголема и најубава џамија на светот, а имала цел да ја символизира силата и големината на турските султани.

Сулејманџијата или Џамијата на султанот Сулејман, пак, е градена од 1550 до 1557 година според проектите на Мимар Синана, по чии нацрти се изградени мостовите на Дрина и Неретва. По површина е поголема од Аја Софија и Сина џамија, но нема толкав внатрешен декор, ниту високи минариња. Во неа истовремено можат да се сместат 27.000 верници, што е значајна карактеристика за неа.

Од другите културно-историски споменици го посетивме Топкали сарај или палатата Топкалија која била резиденција на султанот; градена е од 1465 до 1468. Во неа денес се чува најголемото богатство на Истанбул, а можеби и на цела Турција - ако станува збор за подвигни вредности: украсни предмети од злато и дијаманти, колекција на оружје, украсено со бисери и смарагди, збирка златни часовници со минијатурни ликови во мозаик. Два златни свеќиници се украсени со по 6 282 дијаманти, златна лулка, златен престол тежок 300 кг смарагди од кои еден е тежок 3,26 кг, Коран стар 1400 години - тоа се само некои од чудесните експонати што се чуваат во овој дворец - музеј.

Исто така, го посетивме и Бејеглу, модерен кварт на Истанбул, кој претежно има резиденцијален карактер и во кој се концентрирани дипломатски претставништва, модерни хотели и вили. Сепак, за туризмот е најважен делот од Бејоглу каде што се наоѓа Долмабахче сарај. Тој е султанов двор, опколен со прочуениот парк на цвеќарницата за рози. Зградата се наоѓа на брегот на Босфорот и по општиот изглед потсетува на Версај. „Во 27 репрезентативни салони и 365 соби со мебел од сите страни на светот натрупано е толкаво богатство што го восхитува секој посетител. Само за внатрешната декорација се потрошени 14,5 тони злато...“ Од 1923 година, кога Турција е прогласена за република, ова била резиденцијата на првиот претседател Кемал Ататурк; овде тој умрел на 10. 11. 1923 година. На сите часовници во дворецот стрелките се запрени на 9 часот и 5 минути, покажувајќи го времето кога згаснал животот на Кемал - паша, големиот реформатор и најголем син на турската држава, кој се родил во Битола, во Македонија.

Но, Истанбул е многу интересен и по надалеку познатата трговија и невидената бучава во врска со трговијата. Така Гранд базар, Капали чаршија или Затворениот пазар се магични места, каде на површина од 200 000 метри квадратни се слуша рекламирањето на стоката на околу 4 000 трговци. Секако, особено се ценит златото

и со него со добивка тргуваат во овие квартови. Присутна е стока од цел свет, а цените се многу променливи - дури и во текот на еден ден. Џагорот и вревата до заглушувачки размери ги зголемуваат повеќето стотини илјади автомобили, особено таксистите кои кога возат не се придржуваат кон сообраќайните прописи, вообичаени во светот. Секако, и тоа е првостепено туристичко доживување по кое странецот вечно ќе ја помни необичноста на овој европски град – еден и единствен во светот.

Донекаде туристички е активиран и источниот, азиски, брег на Мраморното Море. Особено се важни неколкуте остромчиња покрај источниот брег на морето, на кои одамна се изградени голем број вили.

Тоа е Истанбул на Босфорот кој ги дели Европа и Азия. Двата истанбулски моста преку него ги спојуваат двата континента, но во овој град не се спојуваат само континентите, туку се среќаваат Истокот и Западот, во него се ракуваат Европа и Ориентот...

Ние нашето патување го продолживме од Истанбул за Анкара за да се запознаеме со главниот град на модерна Турција, градот на дипломатијата, на културата, град споменик и политички центар; градот на таткото на народна Турција - Кемал Ататурк.

Веднаш по пристигнувањето во Анкара ни беше укажано топло добредојде. Претседателот на Парламентот господинот Ердем Каја, кој истакна дека поголемиот број Турци од Баланот, главно, живеат во Македонија, но и дека многу македонски Турци во Турција се наоѓаат на значајни места во нивната земја. Турците во Македонија ги уживаат сите права; зборуваат на својот јазик, имаат радио и телевизија на турски јазик, печатат книги, весници и тие претставуваат цврст мост на приятелството меѓу двете земји.

Господинот Ердем Каја не информира за бројот на парламентарците, начинот на нивниот избор, работата на парламентот и за многу други прашања и проблеми поврзани со функционирањето на овој законодавен дом, како и со новините во изборниот систем на старата држава.

Го напуштивме Парламентот со безброј поставени споредбени прашања за конституирањето и работата на Македонскиот парламент, ги продолживме разгледувањата од Парламентот до Гробницата на таткото на Турција - Кемал Ататурк.

По полагањето венец на мавзолејот на големиот турски реформатор Кемал Ататурк се упативме кон Анадолија во непрегледната територија во која се измешало новото со старото, Нашата нова дестинација беше Кападокија. Областа во која живеат околу сто илјади жители и која во последно време станува туристичка мека или туристичка атракција. Најатрактивно место, сепак, е музејот под отворено небо „Гореме“, настанат од вулканските ерупции околу дваесеттина векови пред нашата ера. На „Гореме“ како да се истурила вулканска лава, врз која не влијаат временските услови. Сè што е направено во таа пустелија е дело на човечките раце, на казмата и лопатата, како основни и најважни алатки. Во минатото, голем број жители од овие области своите живеалишта ги прилагодиле во пештерите, а последните семејства ја напуштиле во 1956 година за денес таа да биде само атракција на посетителите.

Кападокија е интересен дел на Анадолија во кој некогаш најважното занимање на луѓето било лозарството. Меѓутоа, туризмот си го направил своето. Веројатно богот Бахус се простил со винарите од Кападокија и се преселил кај оние во Тиквеш во Македонија.

Во Кападокија ја посетивме винарската визба со капацитет од 15.000 тони која наликува на онаа во Мелник во куката во која се криел пиринскиот цар Јане Сандански. Бевме почестени со белото вино „Невштал“ кое низ Турција се пласира како едно од најквалитетните.

Инаку „Гореме“ е чудесен природен музеј, кој го посетуваат туристи кои се сместуваат во хотелите во Невшигер. Ние бевме сместени во најубавиот хотел „Дедеман“. Тој се наоѓа среде анадолската рамница, во која доаѓа само механизација за обработка на земјиштето и туристи. Тој наликува на некогашниот африкански хотел

Го напуштивме Парламентот со безброј поставени споредбени прашања за конституирањето и работата на Македонскиот парламент, ги продолживме разгледувањата од Парламентот до Гробницата на таткото на Турција - Кемал Ататурк.

По полагањето венец на мавзолејот на големиот турски реформатор Кемал Ататурк се упативме кон Анадолија во непрегледната територија во која се измешало новото со старото, Нашата нова дестинација беше Кападокија. Областа во која живеат околу сто илјади жители и која во последно време станува туристичка мека или туристичка атракција. Најатрактивно место, сепак, е музејот под отворено небо „Гореме“, настанат од вулканските ерупции околу дваесеттина векови пред нашата ера. На „Гореме“ како да се истурила вулканска лава, врз која не влијаат временските услови. Сè што е направено во таа пустелија е дело на човечките раце, на казмата и лопатата, како основни и најважни алатки. Во минатото, голем број жители од овие области своите живеалишта ги прилагодиле во пештерите, а последните семејства ја напуштиле во 1956 година за денес таа да биде само атракција на посетителите.

Кападокија е интересен дел на Анадолија во кој некогаш најважното занимање на луѓето било лозарството. Меѓутоа, туризмот си го направил своето. Веројатно богот Бахус се простил со винарите од Кападокија и се преселил кај оние во Тиквеш во Македонија.

Во Кападокија ја посетивме винарската визба со капацитет од 15.000 тони која наликува на онаа во Мелник во куката во која се криел пиринскиот цар Јане Сандански. Бевме почестени со белото вино „Невштал“ кое низ Турција се пласира како едно од најквалитетните.

Инаку „Гореме“ е чудесен природен музеј, кој го посетуваат туристи кои се сместуваат во хотелите во Невшигер. Ние бевме сместени во најубавиот хотел „Дедеман“. Тој се наоѓа среде анадолската рамница, во која доаѓа само механизација за обработка на земјиштето и туристи. Тој наликува на некогашниот африкански хотел

„Шератон“, интересен по неговата величина и убавина и кој се наоѓа среде пустинскиот песок. Така и хотелот „Дедеман“ со четири звездички е убавица во полупустата рамница. Убавите соби, ресторани, бифиња, клубови, европската и светската кујна, продавниците, спортските терени, киносалата, специјалните сали за семинари и конференции го прават овој хотел туристички град. Меѓутоа, веднаш од зад оградата од хотелскиот имот човек ќе посака што посокро да замине засекогаш.

Петдневниот престој во Турција ни овозможи да се запознаеме и со еден редок проект што, засега, претставува „светско чудо“, или пример како и другите земји, со амбиција да станат поразвиени, да тргнат по него, Станајува збор за југоисточниот анадолиски проект ГАП кој во 2005 година на Турција треба да ѝ донесе две жетви и да направи вистински индустриски „бум“.

На чело на овој проект е ефенди Тајлан Деричолу, управник за развој на областа ГАП, која зазема една десетина од вкупната површина на Турција. Овој господин технички факултет завршил во Анкара, а магистратурата и докторатот во Германија, каде научил повеќе јазици. ГАП зазема површина колку три Бенелукса, или колку вкупната површина на Вардарска, Егејска и Пиринска Македонија. Според планот тука ќе се градат 25 брани кои ќе се користат за хидроцентрали и наводнување. Поточно, на 19 брани се градат хидроцентрали од кои 4 се готови, 6 во изградба, а останатите ќе бидат завршени во 2005-та година. Тогаш Турција ќе има 26 илјади мегавати електрична енергија, и ќе наводнува милион и пол хектари обработлива површина. За овој проект се инвестираат 30 милијарди долари, главно од домашни извори. Овој проект ќе ја промени хидрографијата и економскиот потенцијал на земјата. Во развојот на оваа област примарно место ќе заземе земјоделството на тој начин што на месното население ќе му се овозможи примена на најнови, најсовршени земјоделски машини. Климатата, водата и борботката ќе овозможат на овој дел од Турција да има две жетви и Анадолската пустина да прерасне во голем житен и индустриски комплекс.

III ДЕЛ

ОКЕАНСКИ МЕРИДИЈАНИ

- По стапките на Мајка Тереза
- Австралиски простори
- Во Мелбурн како дома
- Во градот на фјордовите
- Поглед на Рио
- Иселенички хоризонти
- Од Торонто до Чикаго
- Американски контрасти
- Њујоршка разгледница

ПО СТАПКИТЕ НА МАЈКА ТЕРЕЗА

Индија е земја која предизвикува возбуда и различни впечатоци, претстави и предизвици кај луѓето што ја посетуваат. За љубителите на уметноста таа е трезор сместен во древните храмови; за етнолозите земја во која се вклрутуваат повеќе религии и култури, во чуден спој, виден само во Индија; за историчарите втора најнаселена земја во светот, а за политичарите седиште на Движењето на неврзаните земји во светот.

Индија е држава која се распостира на север од високите планини на Хималайлите преку рамничарскиот дел на Индискиот Полуостров до Индискиот Океан, а на исток од Арабиското Море, за од другата страна да ја заплискуваат водите на Бенгаловиот залив, со најголемата делта на светот-реката Ганг. Индија е земја на монсунските дождови, на текстилот, на старата цивилизација, земја на богатство и, конечно, на најсиромашните во светот.

Првите староседелци биле Дравидите кои живееле од VI до IV век пред Исус Христос, потоа од север дошло племето Аријци, кое со Дравидите војувале преку илјада години кога Дравидите биле поразени. За оваа вековна нетреливост и омраза меѓу овие два народи се напишани многу легенди, особено во аријевските верски книги, а подоцна и во Махабхаратата и Рамајана, светски познатите дела на санскритски јазик.

Индија има бурна историја, почнувајќи од пред нашата ера до денешени дни. Така, богатството на Индија како што е зачинот, златото, слоновата коска и скапоцените камења, привлекувале голем број освојувачи уште од древни времиња. Еден од нив бил персискиот цар Дариј I, кој успеал да го покори и да го формира Пенџаб. Исто така, и големиот војсководец и освојувач Александар Македонски поробил голем дел од сегашна Индија и дошол до реката Ганг.

Во текот на нашиот престој бевме информирани дека продорот на освојувачите во Индија доведува до обединување на делови од северот на земјата во моќното царство Магатха, едно од најзначајните во стариот период на Индија, кое егзистирало повеќе векови. Меѓутоа, во текот на времето навлегува хинду религијата, будизмот, потоа ислямот и христијанството и во еден подолг период се градат големи храмови и други споменици кои зборуваат за историскиот развој на оваа земја. Подоцна Индија станува колонија на Велика Британија, кога Британците ја изградиле првата железничка пруга и поврзале многу значајни историски и економски простори на богатата Индија. Тие го наметнале англискиот јазик во земјата на Индуите кои зборувале десетици дијалекти и тешко можеле да се разберат меѓусебе, за потоа английскиот да остане службен јазик. Тоа продолжува сè до 1920 година кога Махатма Ганди го презема водството на Конгресот, а потоа Нехру ја подига националната свест, за во 1942 година да се ослободат од британската управа и во 1947 година да добијат целосна независност.

Индиските уметнички производи му се познати на целиот свет околу 5.000 години. Таа особеност на народната уметност секогаш била една од основите на индиската економија. Уметничките производи биле извезувани во многу земји - од Египет до Кина. Секоја народност во оваа многунационална земја се гордее со својот вид занает, што е специфичен при обработката на еден или друг материјал.

Така, индиската жена, по традиција, е должна да биде украсена од глава до петици. Главните украси од сребро,

злато и дијаманти вклучуваат во себе изработени клинци со розетки, приврзоци, џерданчиња и венчиња (што се ставаат во косата), обетки, бразлетни (со различни украси) и прстени. Половината ја опашуваат со широки појаси на кои се ставени по неколку редови синџирчиња и други приврзоци. Филигрански производи (прстени) се ставаат и на прстите на рацете и на нозете. Квалитетот на украсите што ги носат жените зависи од материјалната состојба на семејството, но количеството на украси што ги носат е обратно. Жените од побогатите слоеви ги ставаат традиционалните украси најчесто само на празнични денови, а жените на село своите украси - нараквици, прстени, обетки и друго ги носат постојано.

Традиционална и најзастапена женска облека е сарата - ткаенина со должина од 4 до 9 метри, која како завеса го обвитеа женското тело. Шарата на секоја сара е неповторливо уметничка композиција. Таа може да биде исткаена, печатена, везена или нанесена при процесот на боенето. Бенарес е центар каде што се изработуваат скапоценни сари, сребрени шалчиња и шамии со најбогата орнаментика, испреплетени со златни и сребрени конци.

Низ цела Индија се изработуваат најразновидни производи од метал. Од производствените постапки познати се лиењето, жешкото и ладното ковање и изработката на филиграни. Металниот прибор секогаш го придржува орнаментика. Во северниот дел на Индија орнаментот го карактеризираат мотиви на растенија или геометриски фигури. Во јужниот дел најзастапени се фигури на луѓе и животни, а во храмовите и на декоративните посатки - фигури на богови. Орнаментот се нанесува со гравирање, со чекан, ковање и зарежување. Често гравираната шара се прелива со бојосан емајл или со специјално бојосани лакови.

Исто така дознавме дека се најпознати месинговите и бронзените изработки со емајл во државата Раџастан, каде се изработуваат леѓени со зафатнина од неколку литри вода, и помали - јувелирни украси. На нив се нанесени тенко гравирани шари, обично покривајќи ја целата

површина на предметот. Со изработувањето вакви предмети познати се и мајсторите од Кашмир.

Уште еден занает, раширен низ цела Индија, е плетењето. Од слама, јута и палмини влакна, украсени и неукрасени, се плетат најразлични предмети - рогозини, кошнички, салвети, дамски чанти и торби за домаќинствата, капи итн.

Речисти сите водиви уметнички занаети беа во застој за време на долгите години на англиското колонијално владеење. По добивањето на независност, почна да му се посветува поголемо внимание на обновувањето на занаетите и на нивниот натамошен развој. Во сите делови на Индија се создадени производствени корпорации на занаетчи, а во сите поголеми градови се отворени специјализирани продавници за уметнички занаетчиски производи. Во современа Индија занаетите зазедоа едно од врвните места во националната култура на земјата.

За време на посетата на Калкута бевме информирани дека никој точно не знае колку жители има градот, зашто стотина илјади нејзини жители немаат друго живеалиште освен мало местенце на улиците, па не е можно да се опфатат во статистиката. Велат дека „голема Калкута“, со индустрискиот појас и предградијата, денес има над десет милиони жители.

Калкута е пристаниште низ кое поминуваат над 15 милиони тони стока годишно и која е оддалечена од морето стотина километри. Таа се простира на голема површина за што тешко е да се каже дали отсекогаш е голема или мала во лавиринтот на нејзините фабрички оцаци, старите бунгалови и новите повеќекатници, пространите авении и тесните сокачиња. Таа е огромен град изграден на најнеподготвена подлога од солени мочуришта. Оваа џиновска населба е многу млада; пред три века Калкута била анонимно рибарско селце на еден ракав на Ганг во споредба со некои други градови во Индија, кои под куполните кули, под стража начичкани, насмевнати богови, сонливо ги чуваат милениумите - таа многу повеќе е живот отколку историја.

„Вистинска Калкута“ се калкутските улици. Тесни, меѓу ниските, речиси импровизирани згради, покриени со

МОТНЕСА МОТЕРСА МОТЕР

The Telegraph

More
gutters
than
aint on
levision

CAN SHE
HOLD
TOGETHER?

WARE
EAGLES
DAKE

The Great
Bargain
Book
Fair

Rs 1.50
including
Sales Tax

Mother begins last journey
with world at her gates

Од погребот на Мајка Тереза во Калкута

Мелбурн - главниот град на Викторија

лим или ќерамиди. Тоа е простор со ќепенци на кој стои трговец меѓу полиците пренатрупани со тегли и канти од кои испаруваат топли јадења со силен мирис. Овде се туркаат луѓето, често голи до појас и со испотени лица. На тие и такви улици тропаат милиони велосипеди, се влечат рикши во традиционален кас, а меѓу нив, пак, се пробиваат автобуси. Редици канти и ќупови чекаат покрај железните пумпи за вода која тече многу бавно. Ете, таа улица е тешка од разновидни човечки судбини, а таа како да нема ниту почеток ниту крај. Таква е северна Калкута, таква е и Јужна Калкута, градот на најголем број сиромаси и бездомници.

Повод за нашата посета на Индија и престојот во Калкута беше смртта на најхуманата личност на векотскопјанката Мајка Тереза, или како што е нејзиното родено име Агнеса Гонџа Бојациу. Таа стана добитник на бројни признания и награди за исклучително хумано ангажирање во згрижување на најсиромашните од сиромашните, поради што ја доби и Нобеловата награда за мир. Мајка Тереза почина на 5 септември 1997 година, во Куќата на милосрдието што таа ја основа во Калкута. Прекинот на животниот пат на еден од најголемите алtruисти на стотието ги трогна сите, но секако најмногу оние кои ги почувствуваате бенефициите од нејзините активности - гладните, бездомниците и болните.

Животната историја на Мајка Тереза започнува во та-канаречениот „Латински кварт“ на скопскиот десен брег на реката Вардар, кога Македонија беше дел од Отоманска-та империја. Во Скопје ја прима католичката Христова вера и се приклучува кон нејзиното латинско семејство. На 26 август 1910 година пред 87 години, се раѓа Агнеса Гонџа, како најмлада од трите деца на Никола и Драна (Трана-фил) Бојациу. Куќата во која растела малата Гонџа се наоѓала на влезот на денешниот Градски трговски центар на поранешната „Поп Кочина“ улица. Под неразјаснети околности татко ѝ Никола починал и е погребан на католичките гробишта во Скопје, кога Агнеса Гонџа имала само седум

години. Тоа било и пресвртница во животните насоки на семејството Бојациу. Така, нејзината мајка со сестрата Агу заминуваат како мисионерки во Албанија, каде што ќе умрат без повторно да ја видат својата сакана Гонца и тоа, пред сè, поради непопустливоста на тогашните албански власти, кои не им потклекнале дури и на големите притисоци од светски личности и не ѝ дозволиле на Мајка Тереза влез во Албанија и посета на своите најблиски - мајката и сестрата. Нејзиниот брат Лазар заминува за Италија каде што се жени со девојка од грофовско семејство со која имаат ќерка која го носи името на својата славна тетка Гонца.

По смртта, како и во текот на животот на Мајка Тереза, во бројни текстови за нејзиното хумано дело се појавија огромни намерни или ненамерни пропусти или погрешни факти. Меѓутоа, истината е дека таа е родена во Скопје, дека беше латинка со католичка вероисповед, кај кои нема поделба на националност, туку само вероисповед. Мајчин јазик ѝ беше хрватско-српскиот и не зборуваше друг јазик сè додека не отиде преку Загреб во Ирска каде учеше англиски јазик и од каде замина за Калкута, тогашниот најголем град на Британската империја по Лондон. Мајка Тереза стигнала во Калкута на 6 јануари 1929 година и ќе остане до крајот на својот живот, а два пати го посетила своето родно место Скопје - Република Македонија.

На 24 мај 1931 година, Гонца Бојациу ја донесува својата судбоносна одлука - го менува своето име и го зема монашкото во чест на Света Тереза од Авила, шпанска калуѓерка од XVI век и станува Мајка Тереза. Таа се соочува со страдањата на луѓето низ улиците на Калкута, каде предано работи на нејзиното мисионерство подолг временски период. Затоа, во 1948 година, папата Пие XII-ти ѝ доделува дозвола да живее како независна калуѓерка, а истовремено таа станува жител на Индија. Во тој период го основа редот „Мисионерство на ми-

лосрдието", чии карактеристики се: едноставно бело сари со сини ленти и едноставен крст закачен на левото рамо. Така едноставно, од срце со неверојатна волја и енергија започнува нејзиното несебично и пожртвувано ангажирање да се помогне на сиромасите, болните, сираците, старците и инвалидите. Целиот свој живот им го подарува токму на нив. На таков начин Мајка Тереза станува позната и призната граѓанка не само во Индија, туку и во светот, а еден од нејзините редови „Сестри на милосрдието на Мајка Тереза“ постои во Република Македонија.

Легендарната мисионерка Мајка Тереза е добитник на Нобеловата награда за мир, на наградата УНЕСКО за придонес во образоването, на индиската награда „Џавахарлал Нехру“, на наградата „Универзална мајка“ и на многу награди и признания. Меѓутоа, за Мајка Тереза најголема награда и признание претставуваше моментот кога таа некому му даваше помош. Таа беше една од оние кои се борат да се надмине сиромаштијата и бедата во светот, што му се заканува на човештвото. Затоа, ја заслужи почитта за нејзината хумана истрајност, за да стане легендарна мисионерка.

Погребот на Мајка Тереза се изврши во Калкута, каде по богослужбата во црквата „Свети Томас“, всушност започна погребната церемонија. Имено, колата со ковчегот на Мајка Тереза влезе во преполнетиот затворен стадион Нетаци, кој, иако преполн со илјадници лица и високи државни функционери, кралски и дипломатски претставници, за момент се исполни со тишина, како израз на исклучителниот респект кон животот и делото на големиот хуманист кој целиот свој живот го посвети на сиромашните, на кои им подари доброта и љубов.

Свечената церемонија се одликуваше со одлична организација на индиските власти, кои на Мајка Тереза ѝ приредија државен погреб, со исклучителна љубов што се гледаше низ белите букети цвеќе, аранжирани ненаметливо, едноставно, а сепак доминантно, каков што беше и животот на легендарната мисионерка. Меѓу бројните свет-

ски делегации се наоѓаа премиерот и претседателот на Индија, првата дама на САД, Хилари Клинтон, кралицата Нор од Јордан, првата дама на Франција, леди Бернадет Ширак, жената на премиерот на Канада, Алин Кртјен, Соња Ганди, војводката од Кент, претседателот на Албанија, претседателот на Гана, повеќе министерски делегации, поранешната кралица на Белгија, а меѓу нив и македонската делегација, на чело со министерот во Владата - Владимир Наумовски, градоначалникот на Скопје Ристо Пенов, Јасмина Миронски новинар од „Нова Македонија“, заменик претседателот на Републичката комисија за односи со верските заедници, односно авторот на овие редови. Делегацијата од Република Македонија имаше особена чест заедно со највисоките гости од светот, да седи во првиот ред, а пред почетокот на церемонијата македонската делегација имаше можност за повеќе кратки разговори и средби со министри и познати личности.

Свечената церемонија заврши по 3,5 часа кога македонската делегација во името на целиот македонски народ и на државата - Република Македонија положи венец во знак на почит од македонските граѓани, а особено на скопјани, чија сограѓанка беше Мајка Тереза. Последен поздрав на благодарност од сите присутни и од сите оние кои ја сакаа и ѝ oddадоа признание, упати нејзината наследничка сестра Нирмала. Таа, меѓу другото, нагласи дека животот на Мајка Тереза претставувал „жртва, молитва и љубов за сите, особено за најсиромашните од сиромашните“.

На крајот свечената церемонија заврши со молитвени песни кои ги пееа хорот на мисионерките од нејзиниот ред, а потоа телото на Мајка Тереза беше однесено до нејзината Куќа на милосрдието во центарот на Калкута. Во овој единаесетмилионски град подолго време се чувствуваше присуството на Мајка Тереза, нејзините слики, нејзините молитви, нејзиното дело...

Во текот на престојот, делегацијата од Република Македонија имаше одвоени средби со министерот за правосудство и законодавство на Западен Бенгал, г. Нисти Атхикари и со градоначалникот на Калкута г. Прасанта Чатери. На двете средби разговаравме за можностите за развој на соработката помеѓу Република Македонија и Индија и на градовите Скопје и Калкута. Притоа, беше истакната потребата до обновување на некогашните врски, контакти и можности за вклучување на Република Македонија за посматрач на Движењето на неврзаните. Исто така, беше покрената иницијатива за зратимување на Скопје и Калкута и за поставување спомен-плоча на гробот на Мајка Тереза во Калкута, на која би било одбележано дека таа е скопјанка од Република Македонија, на која граѓаните од Скопје ѝ изразуваат почит кон нејзиното големо дело што таа го направи, а светот знаеше да го ценi и почитува.

Беше попладне, а монсунските дождови беа многу интензивни кога го напуштивме современиот хотел, во кој го поминавме поголемиот дел од престојот и се упативме кон аеродромот во Калкута. Улиците беа преполнi со пешаци и беше многу тешко нашите автомобили да се пробијат низ толпата луѓе. Секој му свиреше секому, секој возач се лутеше на друг, но како да имаа непишано правило да не се судрат или физички да се нападнат.

Се сместивме во удобниот Боинг на „Бритиш ервейз“. На нашите лица се читаше задоволство кога бевме послужени со европско јадење и пиење. Задоволството беше уште поголемо кога слетавме на аеродромот Хитроу во Лондон, а оттаму се упативме кон Македонија за да го заокружиме нашето патешествие по еден голем дел од светот. Слично патување имала и Мајка Тереза која засекогаш заминала во спротивна насока – од Скопје преку Ирска до Калкута.

АВСТРАЛИСКИ ПРОСТОРИ

Најмалиот континент – Австралија зафаќа површина од 7.704.159 квадратни километри, со околу 18 милиони жители, од кои над 200.000 се по потекло од сите делови на Македонија. Се наоѓа зад екваторот, на јужниот дел на Земјината полутопка, меѓу Индискиот и Тихиот Океан, југоисточно од Азија. Таа како континент го зафаќа копното на Австралија и островот Тасманија, а по пространство е колку Европа без скандинавскиот дел. Поголемиот дел е пустински, со пространи зелени појаси крај бреговите, со услови за живеење од тропска до умерена клима. Тој е чудниот континент којшто пленува со својата природна убавина, богатство и контрасти.

Во стариот и средниот век се претпоставувало дека во јужните мориња постои копно кое средновековните географи го нарекле на латински *Terra Australis Incognita*, што значи „Непозната јужна земја“, откаде и го добила името Австралија. Несомнено е дека Индонежаните во Австралија дошле пред Евројаните. До нејзините северни брегови најпрвин дошле Португалците и Шпанците (Де Торез околу 1588 година).

Педантните аналитичари забележале дека во Тихиот Океан се наоѓа половината од сите води на Земјата. Во него е речиси половината од Земјиниот екватор. Кога

на единиот негов брег е ден, на спротивниот е ноќ. Ветровите дуваат со месеци во иста насока без пречки на патот. Големите долги бранови се тркалаат без пречки, а од водите на океанот се издигаат илјадници острови, обраснати во густа тропска шума, заради што личат на расцветани градини што пловат.

Во тоа се уверивеме при нашето долго патување на источната страна на светот, каде се запознавме со важните историски настани и событија. Така, еден од најсмелите морепловци во Тихиот Океан бил холандскиот капетан Абел Тасман кој, пловејќи, ги заобиколил, Австралија и Тасманија. Во првата половина на XVIII век почнало истражувањето на океанот од Русите. Беринг го преполовил северниот дел на Тихиот Океан, којшто сега се вика Берингово Море и ја открил Алјаска. Меѓутоа, сите откритија на овие први тихоокеански морепловци биле непознати во споредба со големината на самиот океан. Во втората половина на XVIII век европските морепловци извршиле низа смели пловидби. Благодарејќи на нив, човештвото дознало за многу непознати земји. Сè појасни станувале контурите на големиот океан. Многу херои се удавиле, други загинале во битките, а само малкумина умреле дома, во татковината. Но, светот нема никогаш да го заборави бестрашниот морепловец Џејмс Кук кој мечтаел да открива нови земји во Тихиот Океан, во тој огромен непознат простор за Европјаните.

Со почнувањето на војната меѓу Англија и Франција во 1755 година, Кук како офицер на воената морнарица известно време бил во Канада каде што ја проучувал реката Свети Лоренц и бреговите на Њу Фаундленд. Затоа, Лондонското географско друштво го примило за свој член. Друштвото во 1769 година испратило научна експедиција на Тахити во Тихиот Океан, за на 3 јуни да се следи необичната астрономска појава кога Земјата, Венера и Сонцето се нашле на една права линија, а самата Венера се видела на Сончевиот диск. На чело на експедицијата бил Кук, на кого на располагање му бил

ставен малиот, но одлично граден воен брод „Истрајност“. По успешно извршената задача, експедицијата тргнала на југозапад и по долго патување стигнала до бреговите на Нов Зеланд.

За славниот морепловец Кук слушнавме и прочитавме многу работи. Така, во литературата се вели дека: Кук го продолжил својот пат кон запад за да го проучи источното крајбрежје на Австралија, бидејќи за јужниот и западниот брег нешто веќе се знаело, благодарение на Тасман и некои други холандски морепловци. На 19 април 1770 година за Кук на хоризонтот се појавило австралиското копно. Ниските планини што го затскривале видикот кон внатрешноста на континентот го потсетувале Кук на Јужен Велс, па затоа целиот тој простор го нарекол Нов Јужен Велс. Овде Кук бил преокупиран со составување точна карта, во која го внесувал секој прт, залив, остров... Пловејќи кон север, го минал повратникот и се пробивал меѓу многубројните острови на Големиот Корален Гребен, не насетувајќи каква опасност ги демне членовите на експедицијата.

На 25 мај се случил бродолом. Сите топови биле фрлени во морето, а водата за пиење истурена. По едно денонокие непрекината работа во црпење на водата што навлегувала, со следниот највисок прилив бродот се ослободил од подводните карпи и запловил кон брегот. Несигурни на австралискиот брег од непријателски расположени домородци, се упатиле на островот Јава, во градот Батавија - холандска колонија, поминувајќи низ протокот меѓу Нова Гвинеја и Австралија. Патем многу од патниците умреле од скорбут и маларија. Откако бродот бил оспособен за пловидба, останатите го продолжиле патот по веќе добро познатите мориња. Заобиколувајќи го пртот Добра Надеж на југот на Африка, тие влегле во водите на Атлантскиот Океан и на 12. 06. 1771 година, по речиси тригодишно отсуство, се вратиле во Англија.

Името на Кук се прочуло во цела Англија. За него пишувале сите весници. Книгите во кои се описувало

неговото патување веднаш се распродале, а се преведувале на многу јазици. Целиот учен свет бил возбуден: астрономите, ботаничарите, зоологите, геолозите и другите научници, но најмногу географите, кои одамна немале добиено толку драгоценi податоци. Точно определените брегови на Австралија и Нов Зеланд ја исполнija огромната белa површина на сите карти.

Во 1770 година,англискиот морепловец Џејмс Кук подробно ја испитал и ја прогласил Австралија за английски посед. Во тоа време Австралија имала неколку стотици илјади домородци изолирани од цивилизацијата со илјадници години и со крајно низок степен на развиток. Осум години потоа, во 1778 година бил испратен првиот конвој од транспортни и товарни бродови со 717 затвореници под командата на капетанот Филип, со што почнала колонизацијата на таа нова земја.

Прва европизирана област била Порт Џексон, формирана во 1778 година од английски затвореници, а на крајот на XVIII век и во почетокот на XIX век, се доселиле многу колонисти од Европа, особено од Англија и во тоа време се формираат самоуправни колонии како: Нов Јужен Велс (1788), Тасманија (1825), Западна Австралија (1829), Јужна Австралија (1835-37), Викторија (1851), Квинсленд (1859) и Северната територија во 1863-64 година. Почнувајќи од 1855 година, колониите стекнуваат толкава самостојност, што во секоја постепено се формира уставна влада со парламент. Во 1901 година сите колонии го формираат Австралискиот сојуз, освен Северната територија, која се приклучила 10 години подоцна, добивајќи статус на британски доминион.

Кога се формира слика за Австралија каде нашето патување беше врзано со активностите и постигнувањето на Македонците, не е на одмет да се додадат и некои други податоци за оваа земја. Така, главен град на Австралија е Канбера и се наоѓа на територијата на федералната влада. Сиднеј е главен град на Нов Јужен Велс, Мелбурн

на Викторија, Бризбен на Квинсленд, Аделаид на Јужна Австралија, Перт на Западна Австралија, Хобарт на Тасманија и Дарвин на Северната територија. Најголеми планини се Австралиските Алпи и Сините Планини на исток и југоисток. На овој континент има степи, полупустини и пустини, (Големата песочна и Големата викторијина пустина). Таму владее тропска клима на север, умерена и суптропска на југ и на југоисток, а тропско-пустинска и степска во најголемиот дел на континентот, со мало количество врнжи. Реки има малку, од кои најголема е реката Мери со десната притока Дарлинг, голга 3.490 км и која се влева во Индискиот Океан. Денес Австралија е една од најразвиените индустриски и економски сили и игра значајна улога во светот. Австралиската нација, која на картата на светот постои околу 200 години, а која е составена од многу етнички групи, претставува пример за многу народи и земји. Етничките групи со своето заедничко живеење го градат познатиот австралиски мултинационален мозаик на културите на народите што живеат на тие простори.

Меѓу етничките групи што живеат во Австралија е и македонската. Македонците, кои со векови беа, а и денес во некои балкански земји се жртви на насилна асимилација политичко угнетување, денационализација, принудно раселување и изложување на политичко и економско угнетување си најдоа посебно место во современото мултикултурално општество на Австралија.

Патник кој бил во Австралија, а не ги видел нејзините пасишта со стадата овци, кои обично бројат по неколку десетици или јади овци, тешко може да каже дека навистина ја запознал оваа земја. Над 180 милини овци, а од нив повеќе од 100 милиони од расата - мерино, се темел на сите стопански зафати на австралиската влада и австралискиот народ, а и бројни македонски семејства од Беломорска Македонија кои живеат во Западна Австралија се занимаваат со овчарство. Според некои податоци, ако

се смета дека секое семејство просечно има по четири членови, тогаш произлегува дека секое семејство во Австралија има стадо од 60 овци. Кога ќе се каже дека на секое семејство паѓаат по 7 говеда, се добива приближно јасна слика за баснословното богатство што Австралија го има на своите пасишта.

За молзење на овците во Австралија ниту стручњаците за овчарство никогаш не слушнале. Кога на еден од нив му кажувавме за нашите шарпланински и пелистерските бачила и одличното млеко и сирење, солзи му потекоа од смеење, бидејќи и самата помисла за молзење овци му беше смешна. Ни рече дека, веројатно, сите жители на Австралија би морале да се занимаваат со молзење, за да може над 180 милиони овци секој ден да се молзат два или три пати. Што би останало од продуктивноста на трудот и имотите кога неговите вработени би се занимавале и со таа работа? Затоа, пак, овчарските фарми сè повеќе ги освојуваат ненаселените простори на Австралија. Големото море со темна боја и со засушена трева од тропската горештина во Квинсленд полно е со мекорунести овци и друг добиток што ја прават Австралија земја на месото.

Во Мелбурн, во тој убав, привлечен и најзначаен административен, политички, културен, спортски центар и главен град на државата Викторија, според некои неофицијални податоци живеат 50-тина илјади Македонци од сите делови на Македонија, особено од Леринско, Костурско, Преспанско, Воденско, Битолско, Охридско и од други места. Добро организирани и така бројни во далечниот Мелбурн тие имаат важна улога во општественото и во културното живеење и се многу значаен дел на тој многунационален мозаик.

Ние го посетивме еден од значајните црковно-национални и културно-просветни центри, Македонската православна црковна општина „Св. Ѓорѓи“ во Мелбурн. Активноста за изградба на тој прв македонски Божји храм надвор од Македонија датира уште од 1956 година, кога

се одржа првиот јавен собир, на кој со голема љубов и ентузијазам почна кампањата за собирање средства меѓу македонските доселеници, нивните пријатели и симпатизери од австралиското општество. Во 1960 година е осветен храмот на Светиот маченик Ѓорѓи, настан што беше од извонредно значење за Македонците во Австралија и пошироко, бидејќи црквата „Св. Ѓорѓи“ стана не само црковен, туку и национален темелник што ги поттикна Македонците низ светот да се зближат, да постигнат добри резултати и да се афирмираат себеси и македонската вистина во новата средина.

Денес со некои осцилации оваа црковна општина претставува средиште на бројни активности. Во состав на црквата работи КУД „Светлост“, кое е формирано кон крајот на 1960 година, а чии членови покажуваат силна љубов и почит кон македонската народна песна и оро и многу пати покажале и докажале пред австралиската јавност дека се едни од најдобрите. Исто така, во состав на црквата работи женската и други секции, неделното училиште и културно-просветниот центар Епинг. Овој значаен и голем македонски нов центар се наоѓа во Престон во еден убав дел на градот каде денес е изградена новата црква посветена на Св. Ѓорѓи и на Св. Богородица. Уште на влезот на центарот се наоѓа споменик на Гоце Делчев, а под платото е распространета црквата и културно-просветниот центар Епинг кој, покрај другото, има неколку сали и други придружни простории, од кои големата сала е вистински културен храм и собиралиште на младите.

При нашата посета на центарот, а по повод редовното годишно собрание и отчет на црковната управа, беа собрани стотина активни членови на Св. Ѓорѓи, кои беа меѓу инициаторите за изградба на црквата, како и најмладите играорци на КУД „Светлост“. На вечерата беа презентирани активностите за изминатиот период од една година, исто така беше потврден изборот за претседател и секретар на црквата на истакнати иселеници.

Во Мелбурн, го посетивме и македонскиот центар „Саншајн“ кој работи во состав на МПЦО „Св. Илија“ од Фуцкрай. Тој е сместен на парче македонска земја од неколку хектари, каде до Центарот се планира да се изгради базен, игралиште за тенис и други спортски терени. Центарот е собиралиште и клуб на бројни Македонци што живеат на тој дел од Мелбурн и претставува место на одржување концерти, приредби и други манифестации.

Инаку и при посетата на црковната општина „Св. Илија“ во Фуцкрай, бевме запознати со бројните постигнувања; таа е втора црковна општина во Мелбурн, сместена на западната страна од градскиот центар, каде што е концентрирана македонска колонија од дваесетина илјади кои дошле претежно од потпелистерските села и од селата на Пелагонија, а ги има и од преспанско-охридскиот регион и други места на Републиката. Црквата „Св. Илија“ е формирана во 1971 година, а во 1974 година е купена постојната зграда која е оспособена за богослужби на православните Македонци. Покрај храмот има две сали и кујна и други простории. Во состав на црковната општина со успех работи КУД „Илинден“ во кое членуваат стотина ентузијасти, дополнително македонско училиште кое работи во сабота и недела и го посетуваат неколку стотини Македончина. Значајни резултати постигнува фудбалскиот клуб, шаховската и другите секции.

Црковната општина, пак, „Св. Никола“ е собиралиште на Македонците од Престон. Во овој македонски храм со успех работи КУД „11 Октомври“, македонско училиште, литературно друштво, културно-просветниот одбор и други форми на собирање. Сите тие македонски асоцијации ја афирмираат црквата „Св. Никола“ во тие простори.

Во Мелбурн го посетивме и македонскиот храм „Св. Димитрија“ во населбата Спрингвел, во која покрај храмот работат неделното училиште, играорната група и женската секција. Исто така, разговараавме и со Иницијативниот одбор од населбата Сајнт Албанс каде, покрај четирите цркви и двата манастири се очекува во иднина да се изгради и петтата македонска црква „Св. Богородица“.

ВО МЕЛБУРН КАКО ДОМА

Во Мелбурн човек може лесно да се снајде, зашто таму покрајанглиски се зборува и македонски јазик. Каде и да се појде: на улица, во дуќан, канцеларија, кафеана, библиотека, на натпревар или на некоја манифестација, на секаде ќе сртнете Македонци. Нив ги има од сите делови на Македонија. Во минатото бројот на македонските доселеници од егејскиот дел на Македонија бил поголем. Меѓутоа, сега преовладуваат дојденците од Пелагонија и потпелистерскиот регион. Значајна одлика за нив е таа што тие се вредни, трудољубиви, честити и појални граѓани. Денес, втората и третата генерација се разликува по свеста и образоването, по социјалниот статус, по општествената и материјалната положба. Меѓутоа, заедничка карактеристика за Македонците во Мелбурн е нивната срдечност, гостопримливост, искреност... Иако се најдалеку од татковината, тие се најприврзани со дедовската земја – Македонија.

Појавата на информативните гласила во Мелбурн е израз на долготрајната и макотрпната борба на македонските доселеници, од сите делови на Македонија за афирмација на својот национален идентитет, јазик, култура, историја... Македонците во овој велеград секаде и во секоја пригода ги истакнуваат своите македонски специфичности. Тоа го поткрепуваат со фактот што тие имаат

богата културна историја, а особено е значајна историјата на пишаниот збор. По Втората светска војна македонските доселеници, особено од Беломорска Македонија, покренуваат весници, билтени и отвораат радиочасови на мајчин јазик. Од првиот весник на македонски јазик „Македонска искра“, што се појави во 1946 година и излегуваше десетина години, до појавата на „Македонски глас“, „Македонски весник“ и други, Македонците постојано се стремат да ја продолжат оваа дејност.

Денес Мелбурн е центар на широка информативна дејност. Таму се печатат неколку неделни весници, се чини дека во овој период најголем број радиопрограми на македонски јазик се емитуваат на подрачјето на Мелбурн. Сите овие информативни гласила се од осебен интерес и играат огромна улога во зачувувањето на македонскиот јазик, а покомплетно го запознаваат читателот и слушателот со историјата, културата, фолклорот, обичаите, песната и орото на македонскиот народ. Ние се уверивме во ова при нашата посета на Мелбурн, каде посетивме неколку информативни центри и се запознавме со нивните широки активности.

На осми декември 1991 година, денот на основоположникот на Охридската архиепископија Свети Климент Охридски, големиот сесловенски просветител, учител, филозоф, теолог и чудотворец, во Мелбурн беше отворена првата македонска национална библиотека што го носи неговото име. Иницијативата за отворање на оваа значајна македонска културно-просветна институција започна во почетокот на таа година и се одвиваше во рамките на активностите на Организацијата за социјални и етнички прашања „Александар и Делчев“ од Мелбурн. Библиотеката „Свети Климент Охридски“ има библиотечен фонд од над 22.000 книги и е прва од ваков вид во Австралија и во иселеништвото воопшто.

Во акцијата за формирање на библиотеката „Свети Климент Охридски“ беа вклучени бројни институции меѓу кои Националната библиотека „Свети Климент Охридски“

од Скопје, поголем број издавачки куќи од Македонија, бројни училишни библиотеки, установи, претпријатија, приватни и други правни лица. Собирањето и испраќањето на книгите беше спроведено со помош на многу претпријатија и организации во Македонија, а со посредство на Владата на Република Македонија, односно на нејзиното Министерство за информации.

Почетните резултати за оваа хумана акција на љубителите на книгата започна на 2-ри август 1991 година во Мелбурн, каде пристигна првиот контингент од околу 6.000 книги, со што во просториите на Галеријата на државната банка, на свечен начин и во присуство на бројни општествени и културни работници беше промовирана библиотеката „Свети Климент Охридски“, од страна на ректорот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ проф. д-р Драги Данев. Подоцна, беа изнајмени простории во предградието Престон, во Трговскиот центар на Пленти роуд, кои се адаптирани за потребите на библиотеката, каде и денес таа е лоцирана.

Во почетокот на декември, пак, пристигнаа уште околу 16.000 книги со различна тематика, со што се комплетира целиот библиотечен фонд. Свеченот чин на отворањето на оваа значајна македонска институција беше извршено на 8-ми декември пред бројни граѓани, гости и други вљубеници на книгата во македонската заедница на тие простори. Во име на Владата на Република Македонија присутните ги поздрави и библиотеката ја прогласи за отворена заменик претседателот на Републичката комисија за односи со верските заедници на Република Македонија, во лицето на авторот на овие редови. Меѓу другото, на английски и македонски јазик беше изразена благодарноста кон австралиската влада што овозможи да се реализира оваа значајна акција, која ќе значи чекор напред во проширувањето на соработката меѓу двете земји и двата народи, австралискиот и македонскиот, но пред сè тоа ќе претставува неодминливо катче за македонските доселеници на петтиот континент.

На отворањето говореше и ја благослови библиотеката тогашниот надлежен архиерей на Австралиско-македонската епархија г. Тимотеј, а зборуваше и претставник на Мекедонската студентска организација од Мелбурн.

Библиотеката „Свети Климент Охридски“ во Мелбурн е прва национална библиотека надвор од границите на Република Македонија и претставува значајна, културна институција од ваков вид.

Исто така, празнувањата во чест на св. Климент Охридски ги искористивме да се запознаеме и со други знаменити работи на Македонците во Австралија. Така, наша цел беше да го посетиме манастирот Св. Климент Охридски и заедно со нашите пријатели од селото Буф, Леринско, се упативме кон тоа свето македонско катче, кое се наоѓа во непосредна близина на Националниот парк на државата Викторија, на околу осумдесет километри од Мелбурн, во месноста „Кинг Лејк“ (Кралско Езеро). Манастирот е лоциран во еден прекрасен дел од пространата Австралија кој што е место за рекреација и одмор. Таму на влезот сртнавме порта од каде се отвора парче македонска земја на која е распослано големо зелено пространство од падинки и шуми, на површина од десетина хектари. Од левата страна на патот недалеку од влезот се наоѓа зградата на манастирот „Св. Климент Охридски“.

Овој прв македонски манастир во Австралија и во светот е осветен на 29 јануари 1978 година од поглаварот на Македонската православна црква архиепископот охридски и македонски г.г. Доситеј, во сослужение на тогашниот надлежен архиерей митрополитот Кирил и повеќе македонски свештеници во Австралија. Тоа е простор за одржување пикници, панаѓури, селски слави и други активности во природа. Се чини, покрај традиционалниот пикник што по повод свети Климент Охридски се одржува во декември, најголема манифестија била „Деновите на македонската култура“, што била организирана во де-

кември 1985 година. На оваа многу значајна манифес-
тација што се одржала под покровителство на владите
на државата Викторија и Република Македонија, се со-
брале повеќе од дваесет илјади посетители. Тоа прет-
ставувало голем придонес за македонската култура и
за мултикултурата на Австралија, пред сè за зачувува-
ње на културните и другите постигнувања од областа на
фолклорот, песната, религијата, литературата и обичаите
на македонските доселеници.

Нашата посета на ова свето македонско катче на
петтиот континент беше токму на патрониот ден на свети
Климент Охридски, на 8 декември 1991 година, кога и
присуствувајме на големиот семакедонски пикник. Таму
вриеше како во кошница. Се чувствувајме како да сме во
Охрид, на другата страна на Охридското Езеро, во Свети
Наум, кога го посетиме тој македонски храм. Во мана-
стирот влегле веројатно десетина илјади посетители и за-
палиле свеќи од што беше невозможно долго да се
издржи во храмот. Видовме многу подароци, дарувања и
донации од страна на верниците, а македонскиот народ
на тие простори е вистински верник и поклоник на Маке-
донската православна црква, која далеку од својата родна
земја го забрала под крилата, духовно го збогатила и му
го одржала националниот идентитет, на Македонецот без
разлика од кој дел на Македонија тој дошол. А манастирот
Св. Климент Охридски е дело претежно на Македонци
од егејскиот дел на Македонија, кои, за жал, се оне-
правдани во своето родно место и на дедовската земја.
Меѓутоа, за среќа, во Австралија ги уживаат сите нацио-
нални и социјални слободи. Тоа ги поттикна да изградат
македонски манастир за да ги потсеќа на Македонија и
да им биде место за да не ги заборават корените, туку
тие да се прошират и со нивниот сок да го хранат семето
македонско на тие австралиски простори. Зашто иако
Австралија е нивни завет, Македонија е нивна нелечива
рана и непроболна болка.

ВО ГРАДОТ НА ФЈОРДОВИТЕ

Сиднеј е една од првите англиски населби на петтиот континент и е формирана во 1788 година. Денес е најголемото морско пристаниште, град на фјордовите и главен град на државата Нов Јужен Велс. Таму во близина на Ботани Беј во минатото се истоварил капетанот Џејмс Кук, поставувајќи ги темелите на денешна модерна и мултикултурна Австралија. По Мелбурн, Сиднеј е втор македонски центар и место каде се зборува англиски и македонски јазик. На аеродромот во Сиднеј нè пречекаа голем број нашинци како што и во минатото пречекале голем број гости од Македонија. Средбата беше пријателска и многу срдечна. Беше вторник, обичен ден за австралискиот народ, но многу значаен за македонските доселеници, бидејќи на тој ден се одржуваше годишното собрание на Австралиско-македонската епархија, кое, ете, по период од четири години повторно беше свикано. Тоа утро сите патишта за Македонците водеа кон МПЦО „Св. Петка“ во Рокдеил, каде во големата сала на културниот центар „Илинден“ беа собрани делегати од сите црковни општини во Австралија. Собранието траеше долго, но значајно е тоа што се решија голем број од напластените прашања со цел да се придонесе за иднината на Епархијата, за црковните општини и за македонското иселеништво воопшто.

Навистина е задоволство да се посети МПЦО „Св. Петка“, која гордо се вишне во Рокдеил и претставува значајно македонско духовно и културно-просветно средиште. По епархиското собрание имавме прилика да присуствуваат на годишното собрание на Црквата, а и на средбата што ја организираше Македонската женска секција „Добро утро“ што работи во состав на црквата. Таму присуствуваше и еден пратеник во Парламентот и добар пријател на Македонците.

Во текот на нашиот престој, во неделата, ја посетивме повторно црквата. Таму се одржуваше богослужба, што ја следеа голем број верници. Црквата „Св. Петка“ е една од првите македонски црковни општини во Австралија, која со својата архитектура однадвор и внатре и богатството од икони претставува вистински светилник, духовен и црковен центар. Таму се сртнавме со поголем број Македонци од Гавато, Цепари, Љубојно... Со нив разговаравме за животот и нивните постигнувања во Австралија. Но, за нив беше најважно да се зборува за Македонија, за нивните родни места, за приликите и не-приликите во новите општествени услови, за политичкото миле и за сè што е интересно околу и за Република Македонија.

Во тие неколку дена во Сиднеј времето беше врнежливо. Земјата беше жедна за вода и се чинеше дека е зима, а не почеток на летото. Нашите домаќини се потрудија да видиме поголем број знаменитости и карактеристики на Сиднеј, но и да се запознаеме со животот и активностите на Македонија. Така, разговаравме со претставници на Македонскиот просветно-училишен одбор, кој има за цел да ги координира сите македонски училишта, таму каде што живеат Македонци; да изработува годишни наставни планови и програми од I до XII одделение и да одржува семинари по македонски јазик. Бевме информирани дека првата настава по македонски јазик се извела во мај 1976 година во населбата Ќутаун. Во подолг период Одборот успеал да го зголеми бројот на македонските етнички училишта со дополнителна на-

става на мајчин јазик, потоа да го воведе македонскиот јазик во саботните училишта и да воспостави добри врски со учениците од македонско потекло во австралиското општество, бидејќи и тие се значаен дел во мозаикот на многунационална, демократска и мултикултурална Австралија.

Македонскиот просветно-училишен одбор за Нов Јужен Велс со успех работи од 1978 година и дава голем придонес во образоването и воспитувањето, како и всадува љубов кај децата од македонско потекло кон дедовската земја и е чувар на македонскиот јазик, литература, културата, обичаите, традициите... Одборот е единствена македонска институција од таков вид надвор од Македонија која опфаќа околу 30 наставници во етничките училишта со околу 1.400 ученици, како и триесетина наставници, еден координатор и над 600 ученици во саботните средни австралиски училишта во Сиднеј, Њукасл, Вулонгong и Квинбијан.

Иницијативата за формирање на Македонскиот просветно-училишен одбор ја дале наставниците, кои ја изведувале наставата по македонски јазик во Етничкото училиште во сиднејската населба Њутаун, која почна со работа во мај 1976 година. Истата година во јуни во населбата Јагуна, а подоцна и во други училишта во населбите Кенливејл, Анклиф и во Сент Џорџ, се формираа нови училишта. Идејата за формирање на Одбор била поддржана од црковната управа на МПЦО „Света Петка“ од Рогдеил и другите македонски асоцијации во Сиднеј.

Исто така, бевме информирани дека во последните 6 - 7 години Македонскиот просветно-училишен одбор успеал да го зголеми бројот на македонските етнички училишта за дополнителна настава по македонски јазик, потоа да го воведе македонскиот јазик во саботните училишта и да воспостави добри врски со австралиското и македонското општество. Така, секоја сабота македонскиот јазик, литература, култура, историја и географија

се учат во 12 етнички училишта во Нов Јужен Велс. Овие училишта ги посетуваат околу 800 ученици, а наставата ја изведуваат 24 наставници. Од I до IV одделение во 6 редовни училишта на Министерството за образование на Нов Јужен Велс македонскиот јазик како втор јазик го учат околу 700 ученици, а наставата ја изведуваат шест наставници. Исто така, во 7 гимназии од VI до XII одделение, 28 наставници им предаваат на околу 600 ученици македонски јазик, за што полагаат и матурски испити и им стои оценка за предметот македонски јазик.

Улогата на Македонскиот просветно-училишен одбор е непроценлива и од големо значење за афирмација на македонскиот јазик и културата во Австралија, каде македонскиот јазик рамноправно се употребува во ова мултикултурно општество, како и другите етнички јазици. Се чини дека наставниците што престојувале од Републиката биле од големо значење за работата на Одборот. Така, во 1983 година е изработен наставен план и програма од прво до шесто и од седмо до дванаесетто одделение. Досега наставниците и членовите на Одборот издаде на македонски јазик околу петнаесет учебници и други наставни помагала, кои претставуваат убав прилог кон македонската книжнина и придонес во наставните процеси во училиштата во Австралија и пошироко каде се учи македонскиот јазик. Овие изданија целосно се финансирали од австралиската влада.

Македонскиот просветно-училишен одбор на Нов Јужен Велс остварува тесна соработка со другите одбори во Австралија, со Министерството за образование на Македонија, со Матицата на иселениците од Македонија, Министерството за информации, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и други установи во Република Македонија. Како резултат на таа соработка со Републиката, Одборот има добиено книги и друг вид училишни помагала со цел да се збогати неговата дејност.

При нашата посета на Сиднеј ни се укажа прилика да присуствуваме на концерт на македонски ора и песни што го приреди Македонското културно-уметничко друш-

тво „Илинден“ од Рокдеил. Тоа е едно до најактивните македонски друштва на петтиот континент и работи во состав на МПЦО „Св. Петка“. Во него членувале над 1.500 млади играорци, музичари, пејачи и други ентузијасти. Во период од 25 години членството на КУД „Илинден“ учествувало на бројни етнички фестивали, црковни и други манифестации и било достоен амбасадор на македонската игра и песна. Три пати гостувало во Република Македонија, каде има учествувано на бројни манифестации и има постигнато видни резултати. Во тој период Македонското културно уметничко друштво во иселеништвото го славеше своето две и пол децениско постоење, исполнето со стотици успешни концерти, за што учесниците имаат добиено награди и признанија од општеството. Публиката постојано ги наградувала учесниците со долготрајни аплаузи за успешната изведба на богатиот македонски фолклор.

Ова значајно македонско друштво, за кое со право се вели дека е ороводник меѓу бројните културно-уметнички друштва во државата Нов Јужен Велс е формирано на 26 ноември 1966 година од група Македонци, ентузијасти, кои одделени од Македонија, преку орото, песната и музиката ја изразуваат силната љубов кон родната земја. Почетокот не бил лесен во тешките услови меѓу желбата за организираност и афирмација на македонскиот фолклор којашто била голема. Започнале со организирање на игранки, прослави и други свечености на кои се афирмирале младите фолклористи. Подоцна во состав на друштвото се основала драмска и фудбалска секција, кои имале за цел да ги приберат младите Македончиња да се приклучат во севкупното живеење на доселениците од Македонија.

Со започнувањето на изградбата на Македонската православна црква „Св. Петка“ во ноември 1976 година, друштвото „Илинден“ навлегол во една нова фаза на постигнување завидни резултати. Имено, во друштвото се формирал Одбор од голем број активисти кои во исто време имале задолженија во црковната општина и кои

решиле тоа да биде во состав на црквата. Денес КУД „Илинден“ што работи при црковната оштина „Св. Петка“ е носител на најголемиот број активности во Рокдеил и пошироко. Членовите на друштвото на најдостоен начин го презентираат македонскиот фолклор пред македонските доселеници и другите етнички групации кои живеат во Австралија.

Во разговорот што го водевме во друштвото бевме информирани за активностите дека друштвото настапувало на бројни фолклорни фестивали, меѓу кои заслужува да се споменат настаните на Етничкиот фолклорен фестивал „Квантас“, што се одржал во познатата светска кука „Опера хаус“, под покровителство на Владата на Нов Јужен Велс, каде достојно се презентирал македонскиот фолклор во компетиција со другите етнички групи што живеат во Австралија. За ваквиот успех на фестивалот, КУД „Илинден“ бил ставен во таканаречената „златна група“ и добил парична награда. Исто така Друштвото учествувало на фестивалот „Св. Кирил и Методиј“ во Розбери, што се одржал во чест на националниот празник Илинден, како и на фестивалот „Илинден“ во Рокдеил, потоа настапило на првиот фолк-фестивал „Македонија 91“ во Камбера, а гостувало и во Њукасел.

Прославата на 25-годишното постоење на Македонското културно-уметничко друштво „Илинден“ што се одржа на 28 декември беше уште еден доказ на постигнувањата на македонските иселеници во Сиднеј, каде далеку од дедовската земја тие ги презентираат и афирмираат вредностите на националното и културното поле.

Најголемиот број од играорците се родени во Австралија, а во друштвото за прв пат се среќаваат со изворниот македонски јазик, со македонските песни и игри, со македонската култура... Тие тука растат и се оформуваат како Македонци. Учејќи ги игрите, учат за Македонија, за Битола и Преспа, за Повардарието, за Галичник, за Мариово, за Билјана и Билјанини извори, за прекрасното Охридско Езеро. Учат за историското минато, за македонското битие. Кај сите членови играорци е присутна

желбата да се посети родната земја Македонија, да се оствари жив контакт со лубето; да се доживеат убавините на дедовската земја, да се запознае светот на стариот крај и да се допре до коренот на сопственото постоење.

Исто така, една од значајните асоцијации во Сиднеј е секако Македонското литературно друштво „Григор Прличев“. Тоа е прво од таков вид во дијаспората. Друштвото е формирано на 31 март 1978 година од група ентузијати и вљубеници во македонскиот мајчин јазик, литературата и културата. Тоа има за цел да ги зближува македонските доселеници, коишто се активни на полето на литературата. Меѓу другото, друштвото „Григор Прличев“ со неколку илјади книги, списанија и други материјали, организира наградни конкурси за најдобри литературни творби, а организира и богата издавачка дејност на дела од македонските доселеници, кои во слободното време се занимаваат со пишување. Во друштвото членуваат голем број творци на поетски остварувања. Тие се чувари на сè она што е македонско и се продолжувачи на културните вредности на македонскиот народ.

Издавачката дејност на Македонското литературно друштво „Григор Прличев“ е многустраница. Меѓу другото, таа има големо значење за афирмирање на литературните остварувања на Македонците во Австралија, како и за достоинствено презентирање на македонските доселеници и нивните културни вредности кои се дел од мултикултурата на Австралија.

Во тие рамки, во друштвото се печати едно од позначајните македонски гласила што излегува во Австралија. Тоа е списанието „Повод“, кое е поетски гласник, прво македонско списание во Австралија и единствено од таков вид во иселеништвото. Се печати како орган на Македонското литературно друштво „Григор Прличев“ од Сиднеј, чии членови се ентузијасти, вљубеници во македонскиот јазик и литературата, а кои во слободното време се занимаваат со пишување лични творби и со новинарство.

Целта и задачите на списанието „Повод“ е да ги обедини Македонците кои се занимаваат со пишување

лични творби и да ги собере околу друштвото „Григор Прличев“. Списанието излегувало на три месеци во првите три години, а од јануари 1981 година излегува како двомесечник. Се печати на македонски литературен јазик со кирилица со одделни статии на английски јазик, особено оние коишто се однесуваат на македонскиот јазик, историјата и културата.

ПРЕЛИСТУВАЈКИ ГО СПИСАНИЕТО „ПОВОД“ ВООЧИВМЕ ДЕКА НЕГОВАТА СОДРЖИНА Е РАЗНОВИДНА. Така, секој број е посветен на по еден македонски литературен деец; се дава осврт на неговите најдобри литературни остварувања. Потоа се застапени рубриките: Дела на наши членови, Од македонското народно наследство, За македонскиот јазик и литература, Страница од историјата, Јазично катче, како и голем број реклами-пропагандни материјали од претставништва во Австралија и од македонски иселеници сопственици на разни бизниси во Сиднеј и околината.

Секоја година во списанието „Повод“ се објавува конкурс, преку кој се избираат најдобрите литературни творби во годината, со учество на автори кои анонимно и шифрирано ги доставуваат своите лични творби, од областа на поезијата, прозата и детската литература. Вообичаено на конкурсите пристигнуваат голем број литературни творби, од кои посебна комисија составена од членови на друштвото и видни општественици од македонско потекло избира три или четири поетски, прозни и детски литературни остварувања. Наградените литературни творби се објавуваат во списанието и добиваат скромна сума пари.

Поетските и прозните творби објавени во списанието „Повод“ се од голема важност и имаат значаен придонес за македонската литература на македонските доселеници во странство. Македонците далеку од својата родна земја, пеат за убавото и за сè она што останало во нивното сеќавање. На тој начин нивната порака е преку литературни творби да ги изразуваат чувствата и поврзаноста кон Македонија.

ПОГЛЕД НАД РИО

Америго Веспучи е првиот морепловец - Италијанец кој стигнал во Рио. Тоа се случило во 1502 година кога славниот морнар бил приклучен во португалската експедиција, која во тој период открила многу земји, меѓу кои и новиот јужноамерикански континент. Кога Португалците дошле на новооткриеното парче земја и кога нивниот брод за првпат го заминал Шугер Лоф и навлегол длабоко во заливот Гуанабара, навигаторот забележал силно струење на водата и помислил дека навлегол во утока на некоја голема река. Тоа се случило во почетокот на јануари и затоа новото место го нарекол Рио де Жанеиро, што значи „јануарска река“.

Португалците му посветувале малку внимание на Рио де Жанеиро, бидејќи со откривањето на новите територии, требало нивна главна грижа да биде одбраната од Индијанците и од француските освојувачи. Но, работите од корен се измениле кога се откриени златото и дијамантите во државата Минас Гераис. Ова богаство било наменето за кралскиот португалски двор, чиј директен пат до него водел преку Рио де Жанеиро, а оттаму преку океанот за Европа, односно за Лисабон и Португалија. Затоа пристаништето во Рио само се проширувало и место градот Бахија во 1763 година, Рио станал главен град на новата колонија.

Кога Наполеон Бонапарта навлегол во Португалија во 1808 година, кралскиот двор брзо пребегал во Рио де Жанеиро, уживајќи со сета своја раскош и убавина на новите простори. Животот си течел, парите и дијамантите се моножеле, а Кралскиот двор се проширувал и станувал сè посилна институција. Така, по смртта на португалската кралица Марија во 1816 година, принцот Дон Жоао бил крунисан за крал, а Рио станал главен град на Португалија. Провинцијскиот град со тропска клима, за разлика од европскиот Лисабон со медитеранска клима, станал вистински цивилизиран град со банки, пошти, весници, музеи, патишта, цркви, културни и други објекти и установи, а француските модни креатори ја подготвувале облеката за членовите на кралскиот двор.

Но еден ден во 1821 година кралот се вратил во Португалија. Веднаш по неговото заминување дошло до израз незадоволството во државата со која продолжил да управува неговиот син. Всушност, тоа било почеток на борбата за слобода на Бразилците, кои баарале заминување на странците. Притисокот бил голем така што наместо да се врати во Португалија, и да биде португалски владател, на 7 септември 1820 година тој прогласил независност на Бразил, крунисувајќи се за император, со титула Дон Педро I. Непослушниот император започнал да води расипнички приватен живот и да троши огромни суми пари. Во скандалозниот начин на живеење, станал татко на четири деца со слугинките. Развратот и некадарноста да владее и да ја води државата го натерале Дон Педро I да абдицира по само девет години владеење во корист на својот син кој имал само пет години.

Вториот император Дон Педро II бил надарен со способности, мудрост и со широко срце ја зел власта во свои раце на возраст од 15 години и владеел цели 49 години, сè до укинувањето на робовладетелството. Тоа бил период на економски растеж на земјата, на развој на производството за кафе, памук и шеќер. Животот во кралскиот двор

се одвивал по рецептот на европските земји, а Дон Педро II бил чест гостин на Европа. Така, при една негова посета на Европа, како последица од неговото лошо здравје, принцезата Изабела ги ослободила робовите без да им плати на сопствениците на плантажите. Меѓутоа, како што рекол некој од очевидците, кој бил и потписник на тој документ, „Нејзиното Величество спаси една раса, но ќе го загуби престолот“. Така и се случило, на 15 ноември 1889 година монархијата била исфрлена и Бразил се прогласил за република.

Имавме прилика да се запознаеме со овие податоци при посетата на градот Петрополис, што се наоѓа на 80-тина километри северозападно од Рио, каде се наоѓа и Музејот на империјата. Всушност, сегашниот музеј бил Кралската палата на Дон Педро II во период од десетина години, односно тоа била летна резиденција на императорот од каде тој ја водел државата.

Зградата е во неокласичен стил, со пространи паркови наоколу, исполнети со разновидни дрвја и цвеќиња и други растенија. Во таа оаза на слободата на духот, како што рече преведувачката Глауција, симпатична мулатка, императорот поминувал шест месеци во годината во таа летна резиденција во Петрополис.

Денес музејот има вредна колекција на документи од кои може да се проучува историјата на Бразил во 19 в. Посебен простор заземаат предметите и вредностите кои говорат за минатото, но и за сегашноста на земјата, што е составена од 22 сојузни републики, 4 федерални територии и еден федерален округ – Рио де Жанеиро.

Со самото пристигнување на дивите простори на Бразил, Португалците биле вчудоневидени од убавината што го опкружувала тогашниот град Рио. Всушност, по слегувањето од бродовите се скршавале со бескрајни падини со бел песок, простори на зеленило и појас на шуми што се вградиле меѓу граничните врвови што се издигаат над кристално чистата вода. Меѓутоа, новодојденците биле непо-

желни и требало да бидат подалеку од брегот на океанот. Тамоусите, староседелски индијански племиња кои живееле и го користеле тој рај, не ги сакале новодојденците, ниту пак оние кои доаѓале во наредните години. Тие, веројатно, биле свесни дека белиот човек нема никогаш да престане да доаѓа на нивната земја. Во тоа биле и во право. Тамоусите знаеле дека тие простори на кои се протегал Рио де Жанеиро и заливот што го поврзува не биле река, туку само залив (гуанабара), што на нивниот јазик значи „заштитник, знаме на морето“. И кога првите Португалци се доселиле кај заливот, староседелците и од лъбов и од омраза ги нарекла „Кариоки“ што на нивниот јазик значи „кука на белиот човек“.

Денес, по скоро 500 години во Рио доаѓаат непрекинато посетители од целиот свет. И сè уште се вчудоневидени од неговата убавина. Кога ќе се пристигне на интернационалниот аеродром во Рио, првиот поглед на градот е од кај заливот – Порта, гуанабара, кој останал со истите раскошни планини, шуми, песок и вода како пред 500 години, од времето на Америго Веспучи.

Денес меѓу бројните посетители на Рио има и од Македонија и се смета дека првите Македонци пристигнале во оваа далечна земја по Првата светска земја. Тоа биле претежно политички емигранти или авантуристи, а некои останале на патот за Аржентина, каде тој број до пред десетина години се движеше и до стотина.

За составот на населението постојат поголем број податоци за потомците на Бразил, чии предци се припадници на разни раси, постојат повеќе имиња, а најчесто е името мелези. Децата на еден бел и еден црн родител се викаат мулати, децата од овој брак на белец и американски Индијанец-местаци, а потомците од мешани бракови меѓу американски Индијанци и црнци-замбоси. Во земјите на Латинска Америка често било мешањето меѓу различните групи народи и се формирал мозаик на луѓе потомци на разни раси. Најголемата група ја сочинуваат мелезите (ме-

стациите, потоа млатите и замбосите), а од нив најбројни се местациите. Основна причина за появата на местациите е што португалските освојувачи кои станале господари, освојувајќи големи територии од новиот свет, со себе не ги повеле своите жени, а тоа се однесува и за подоцните португалски доселеници. Тие се женеле со Индијанки во времето на колонијалното владеење од XVI до XVIII век. Португалците не им дозволувале на другите Европјани да се доселуваат во Бразил. Затоа местациите се од чисто португалско-индијанско потекло. Склучувањето бракови меѓу Португалец и Индијанка имало за последица и некоја општествена толерантност, каква што немало меѓу англо-саксонците кои го населиле најголемиот дел од северноамериканскиот континент. Таму тие со Индијанците постапувале како со нижи суштства и немало мешани бракови. Меѓутоа, толерантноста на Португалците во однос на склучувањето бракови со Индијанки, истовремено, се совпаѓало со најсвирепото поробување на индијанските племиња. Така, меѓу другите племиња целосно е уништено индијанското племе Аравак, чии припадници биле принудени претерано да работат на тропските плантажи со шекерна трска на острвите во Карипското Море. Многу Индијанци ја нашле смртта работејќи и во рудниците за злато и сребро или како робови на огромните латифундии.

Во раниот колонијален период бројот на белците бил незначителен. Точни податоци не постојат, но се смета дека во 1800 година пред самиот почеток на војната за независност во Бразил имало 400.000 белци 1.500.000 црнци и 600.000 Индијанци. Денес бројот на белците е значително поголем. По извојувањето на независноста од колонизаторите се населиле голем број Европејци.

Припадниците на црнечкото население, што денес живее во Латинска Америка, се потомци на робовите што шпанските освојувачи ги донеле по истребувањето на некои индијански племиња. Во почетокот Португалците го држеле монополот во поглед на носењето робови, пред сè

на островите во Карипското Море: Куба, Јамајка, Порто-рико. Подоцна Англичаните станале најголеми трговци со црно робје.

Кариоките во Рио бројат повеќе од 6 милиони, мажи, жени и деца кои се благословени од боговите, или тие така веруваат, бидејќи, како што мислат тие се нешто специфично. Кариоките се сметаат за луѓе со среќа, убави, оптимисти, со ширина, со дух, елегантни, дружелюбиви и симпатични. Сето тоа е вистина, за што и се уверивме во текот на нашиот престој. Почуствувајќи дека Кариоки не се само оние кои се родени во Рио, туку секој кој ги споделува нивните чувства, начинот на живеењето, како и љубовта родена во нив кон овој убав велеград. Во последно време Кариоките со завист гледаат на двата града: на новиот град Бразилија, бидејќи им ја одзеде титулата главен град, и на најголемиот по жители град Сао Паоло, кој стана стопански центар на Бразил. Па, сепак, Кариоките се тешат дека Рио е над сите. Тој е просветен, културен, туристички и научен центар на земјата.

Кариоките не одат на плажа, тие живеат на плажата. А, Рио е опкружен со плажи. Копакабана и Панема се најпознатите и најпривлечните и се поврзани во низа од 32 км од Пуркаја до Тижукаја. Тоа е, веројатно, најдолгата плажа во светот што им е на располагање на капачите кои доаѓаат во Рио каде постои вечно лето коштот го прави Рио погодно место за живеење, разонода и туризам.

Копакабана, веројатно, е најпознатата плажа не само во Јужна Америка, туку и во светот. Таа е една од највоздбудливиот дел на Рио. Триста илјади Кариоки живеат во стотина улици зад Авенида Атлантика (авенијата „Атлантика“), најблиската авенија до океанот, чиј широк тротоар е послан со фамозниот црно-бел мозаик, којшто е направен од мермерот што се носел со бродовите од Португалија и Шпанија за да не потонат во океанот, а на враќање назад да понесат голема количина богатство од новиот континент. Оваа авенија е долга 4 км, и на неа од јужната страна е лоциран еден од најубавите хотели „Рио Гранде“.

Нашата посета ја искористивме да го пронајдеме живеалиштето на еден наш роднина од Преспа, кој во Бразил

Споменикот на Исус Христос на Корковадо. Симболот на Рио де Жанейро

Торонто. Градското собрание

дошол веднаш по Втората светска војна. По долго трагање со помош на неколку пријатели од Рио, пронајдовме дека нашиот роднина живеал во градот Јагуажа, што е сместен на другиот крај на оваа голема земја, во непосредна близина на Уругвај. Овој податок го потврдивме со помош на поранешниот конзул на Југославија, кој и денес е почесен конзул на СР Југославија. И покрај нашите големи желби да се сртнеме со уште еден нашинец кој живее во градот Петрополис, заради кусото време на нашиот престој, останавме само со мислата дека при некоја друга посета, таа средба ќе се оствари.

Периодот во кој го посетивме Рио беше крајот на јуни и почетокот на јули. Македонија ја напуштивме и ја оставивме да стенка под жешкото летно сонце, а во Бразил како годишно време беше зимата, со просечна температура од 25-35° Ц. Тогаш сонцето откај океанот се издигаше во вид на црвено-златна топка дури во 7.30 часот најпрво, наместо вообичаеното 5,30 кога и почнува денот на Копакабана и кога за неколку минути сонцето ќе се издигне над водената шир. Бевме во Рио во времето кога рибарите се враќаа од ноќното рибарење во океанот токму на почетокот на Копакабана каде сè уште постои пазар за риби. Во тие утрински часови плажата станува гимнастички центар; повеќе групи играат одбојка или фудбал на песокот, а илјадници џогери и рекреативци се движат долж 4-километарскиот тротоар. Веројатно никде на светот нема толку мажи и жени и во толкова бројка и толку долго да ги движат нозете по мозаикот за да го доживеат задоволството по должностата на океанот. И ние бевме еден дел од таа војска шетачи во која секој се задоволува и забавува на свој начин.

Авенијата „Атлантика“ е една од најфреквентните авении во Рио. Преку цел ден и цела ноќ се движи бесконечна колона автомобили кои, веројатно, се најчисти во светот. бидејќи не видовме валкано возило како што е случај на Балканот. Автомобилите употребуваат безоловен бензин,

а ветерот откај океанот е вистинскиот филтер на воздухот што го вдишуваат жителите и посетителите на Копакабана. Одвреме-навреме, особено во ноќните часови, брановите од океанот знаат да го вознемират посетителот и, се разбира, да ги уништат многуте замоци и други фигури што многумина ги креираат од песок во текот на денот.

Кога сонцето ќе се подигне над океанот, а сенката од дрвјата долж авенијата ќе се намали, тогаш џегерите се враќаат во своите домови, а на „сцена“ на плажата настапуваат беби-ситерките и мајките кои со најмладите и со најмалите доаѓаат на плажа. Кристалниот и ситет песок е вистинско игралиште за најмладите. Подоцна, на плажата доаѓаат повозрасните за кои фудбалот и одбојката на песокот се омилени спортови и едни од спортските игри во Бразил коишто се многу популарни од сите други забави на плажата. Многумина познати светски фудбалери како Зико, Јуниор и Ромарио, ја започнале својата кариера токму на плажите на Рио. Затоа не е чудно што Бразилците се светски и олимписки шампиони во одбојка на песок.

Над Рио се вишнее највпечатливата височинка од која можат да се видат спомениците на оваа метропола на контрасти. Корковадо е имиџ на Исус Христос со раширени раце кој е заштитник на Караките и симбол на Рио.

Споменикот на Исус Христос – Спасителот се наоѓа на самиот врв на планината Корковадо. Тоа е дело на архитектот Хелтор да Силва Коста, а скулптор е Французиот Паул Ландовски. Овој значаен, впечатлив и по многу нешта уникатен споменик од светската култура и религија е поставен на надморска височина од 710 метри, а е изграден во 1931 год. На самиот врв на планината Корковадо, на највисокото плато се издига споменикот на Спасителот Исус Христос висок 38 метри. Само статуата е висока 30 метри, пречникот на раширениите раце е 28 метри, а вкупната тежина на споменикот е 1.145 тони. Низ него минува тунел од околу 30-тина метри (во просторот на раширениите

раце на Исус Христос) во кој е сместена мала црквичка со капацитет за околу 150 посетители.

До споменикот на Исус Христос се доаѓа со автомобил и со воз. Ние појдовме со возот, кој од подножјето кон врвот на Корковадо (се движи како стариот воз од Кичево до Охрид) стигнува за 20-на минути. Од подножјето каде застанува до споменикот се качувавме по 225 степеници и дојдовме до статуата и панорамската платформа од која се гледа голем дел од градот. Најпрвин паѓа во очи мостот Нитерој, еден од најдлгите, ако не и најдлг мост во светот, кој го поврзува растојанието од над 4 км од Рио до поранешната престолнина Нитерој, град со околу милион жители, потоа се забележува Шугер Лоф, Ботаничката градина, Клубот за јахти, а во далечините се бранува Атлантскиот Океан.

Покрај Корковадо, Рио е познат и по гранитниот масив Шугер Лоф, кој се издига на околу 400 м надморска височина од самиот брег од северната страна на Копакабана. На ова чудесно место може да се дојде само со жичарницата, бидејќи ридот стрмо се спушта кон океанот и копното. Бевме информирани дека некоја Англичанка уште во 1817 год. на чудесен начин се искачила на овој масив и го поставила англиското знаме. Потоа тоа знаме било симнато и заменето со знамиња од други планинари. Меѓутоа, се чини 1912 година е почетокот на живеењето на овој значаен споменик, кога Германците ја конструирале жичарницата, најпрвин до првото возвишение Ирка, а потоа до Шугер Лоф. Денешните кабини можат да соберат по 72 патници. Од кабините, кои понекогаш на патникот му приредуваат изненадување и страв кога се движат, се гледа голем дел од градот, како и плажите Леблон и Копакабана и двета аеродроми на северната страна.

Стадионот Маракана, пак, е имиџот на спортското живеење во Рио и во светот. Тој е најголемиот фудбалски стадион во светот со капацитет од 180 илјади гледачи, изграден за Светското првенство во 1950 год. Го посетивме

стадионот во обичен ден кога нема фудбалски натпревари, меѓутоа, без оглед на тоа тој беше исполнет со народ, зашто Рио живее за фудбалот, а фудбалот за Рио.

Вниманието ни го привлече и манастирот „Св. Бенедикт“, еден од најдобрите примероци на барок стилот во религозниот Бразил, изграден во 1691 год. Кога Португалците пронашле големо богатство во оваа земја не го штедела златото за изработка на овој храм во кој се позлатени скоро сите делови од олтарот до натриксот. Затоа, овој огромен и значаен манастир претставува богат католички храм во Рио. Исто така, и црквата Канделарија од 1775 год., која е лоцирана во строгиот центар на Рио, претставува значаен еклезијаистички центар.

Рио има древна историја. Тој е исполнет со бројни монументи од минатото и сегашноста, безброј паркови, плаџи и други интересни места кои се мета на посетителите. Во оваа пригода ќе ги споменеме неколкуте културно-историски и други споменици кои ги посетивме за време на нашиот престој: Кариока аквадуктот, Националниот музеј, Фламенго паркот, Тујука националниот парк, црквите Глорија и катедралната црква „Св. Себастијан“, преку кои се запознавме со еден сегмент од богатата историја и култура на еден од најубавите градови во светот - Рио де Жанеиро.

Таму го запознавме градот на самбата и на февруарскиот карневал што се одржува на температура од 40°Ц кога целата метропола и околните места живеат за тие неколку денови и кога во градот и на плажите не може да се најде слободно место, не само во хотелите, туку и на песокот. Таму го запознавме градот во кој живеат голем број богати луѓе од целиот свет, а во кој во исто време живеат најсиромашните во светот. Рио е гнездо на сиромаштијата што се шири во фавелите во кои тешко може да се одреди што е улица, а што е куќа. Имавме прилика да направиме споредба меѓу богатството и сиромаштијата, кога ја посетивме една фавела на западната страна од Рио на еден километар на смиот брег од океанот хотелот „Интерконтинентал“, каде луѓето живеат во друг свет, та и ние го вкусивме благодетот на богатството.

Во Рио ги почувствуваат тропските ноќи кога се палат илјадници светилки околу најубавиот залив на светот. Посетителот на Рио ужива во неговата панорама, но се чини најмногу во самракот. Тогаш може да се видат три слики на Рио: Рио преку ден, кога контраста меѓу синилото на заливот и белите облакодери е најубава; во вечерниот самрак, кој во тропските предели трае премногу кратко време, но сепак, доволно панорамата на Рио да биде со нови тонови од бои. Веќе по неколку минути самрак над Рио се спушта вистинска ноќ. Тогаш се палат стотици илјади електрични контрасти, убавини, предизвици и специфични карактеристики што го прават Рио де Жанейро еден од најинтересните, најубавите и најпривлечните градови на светот.

Последниот ден го искористивме во прошетка во околните места на Рио. А околината на оваа метропола е богата со многу природни реткости. Домаќините не однесоа во Тујука националниот парк кој е непрегледен и, веројатно, најпростран во светот. Се шетавме со автомобилот низ сите делови каде се одгледуваат, односно заради погодните климатски услови, сами успеваат, сите видови цвеќиња, растенија, плодови. Се насладувавме на зимските банани, кои се двојно помалечки од обичните, како и со некои други тропски плодови. Ги посетивме просториите кои се покриени со густа тропска шума и мочуриштето во кое живеат крокодили.

Посетата на Тујука националниот парк ја завршивме во попладневните часови, за навечерта да се упатиме кон интернационалниот аеродром на Рио, од каде со авионот на „Свис еир“ по тринаесет часа летање стасавме во Цирих, од таму во Скопје, во Македонија.

ИСЕЛЕНИЧКИ ХОРИЗОНТИ

Патувањето од Охрид кон Амстердам беше навистина пријатно. За неполни три часа пријатно летање ставме во овој град со еден од најголемите аеродроми во светот, прелетувајќи ја цела Европа.

Времето беше кусо и набрзина ги извршивме сите царински процедури и за миг се најдовме во бесцаринската зона, преполн со патници од цел свет. Се сместивме во вториот дел на авионот, или втората киносала, како што често ги нарекуваат овие патнички оддели и по неколку минути го напуштивме Амстердам. Тука седеше една симпатична Италијанка загледана во списанието „La Rivista di Popolo“, до неа Германка која постојано спиеше, а од лева страна седеше една Македонка, млада, разговорлива, убава, љубопитна и ведра по дух. Ни раскажуваше за нејзиното патување во стариот крај, за промените што настанале во периодот во којшто таа отсуштувала, за напредокот, за некои непријатни сцени во продавниците и по улиците и за убавите сончеви денови поминати во Охрид, како и за сите згоди и незгоди од престојот во Македонија. Да се има таков сопатник значи времето да помине како вода во воздухот, бидејќи можностите за разонода беа мали, а филмот што се прикажуваше во авионот беше здодевен и неинтересен. Нашата

сопатничка беше занимлива во разговорот и ја слушавме со внимание и со голем интерес.

По седум часа летање се приближивме кон аеродромот на Монреал во провинцијата Квебек, каде што ја државме канадската земја и каде што железната птица слета како пеликан кога слетува на пространата водена шир на Преспанското Езеро, за што капетанот и целата посада беа наградени со силен аплауз од патниците.

Во Монреал, најевропскиот град на северноамериканскиот континент, како што многумина го нарекуваат градот на индустријата и контрастите, се разделивме од Италијанката и од другите патници и полетавме за Торонто, каде што по еден час патување слетавме на аеродоромот „Пирсон“ сместен на западната страна на главниот град на провинцијата Онтарио. Токму тука нè пречекаа бројни роднини, пријатели и познати, кои во огромната врвулица од патници од целиот свет и оние што ги пречекуваа, го збогатија и го олеснија нашиот носталгичен лет на канадските хоризонти.

Педантните аналитичари запишале дека Канада е држава во која живеат околу 27 милиони жители, главно од англиско и француско потекло, а има и над сто други националности, меѓу кои и околу 120.000 Македонци од трите делови на Македонија. Таа е составена од 10 покраини (провинции): Алберта, Британска Колумбија, Квебек, Манитоба, Нова Шкотска. Њу Бранзvik, Њуфаундленд, Онтарио, Островорот Принц Едвард и Саскачеван, потоа од 2 самостојни територии Јукан и Северозападната област со Арктичкиот (Францускиот) архипелаг. Службени јазици сеанглискиот и францускиот. Припадниците на сите народи го зборуваат мајчиниот јазик, имаат свои училишта, цркви, друштва... Главен град е Отава, со околу 800.000 жители и се наоѓа во Онтарио, а важни и поголеми метрополи се: Монреал, Торонто, Ванкувер, Едмонтон, Хамилтон, Винипек, Квебек, Калгари, Халифакс, Виндзор и др. Во Канада владее континентална клима, на југ субарктичка

и поларна на север. Најпознати реки се Сен Лоренс, Макензи и Нелсон, а од езерата Горно, Хјурон, Ири, Онтарио, Винипек, Големо Ропско и други, додека најпознати планини се Карпестите Планини што се протегаат на западниот дел на Канада.

Пред доаѓањето на Европјаните, Канада била на-селена, главно, со Индијанците Ирокези и со Ескими. Се претпоставува дека во XI век за првпат дошле Норманите. Меѓутоа, се смета дека во 1497 година прво се откриени источните брегови и полуостровот Лабрадор од Џовани Кобато, италијански мореполовец во служба на Англија. Први доселеници од Европа биле Французите, кои во 1608 година под водство на Самиел Шаплен го основале Квебек. Во 1620 година Канада е под името „Нова Франција“. Во 1627 година Ришелье формирал засебна компанија со задача да ја колинизира новата земја и да ги искористува нејзините богатства.

Во текот на XVII век се доселуваат и англиски колонисти, кои, исто така, воделе борби против Ирокезите и постапно освојувале простори и се проширувале кон запад. Во почетокот на XVIII век, Француско-англиската војна во Европа предизвикала судири и во Канада. Бидејќи освојувачката политика во Европа, водена од Луј XIV, ја за-поставува грижата за Канада, превласта почнала да преоѓа од Французите на Англичаните. Во текот на војните за шпанското наследство, Англичаните успеале да освојат еден нејзин дел и со Утрактскиот мир во 1713 година им е признато правото над Акадија и областите околу Хадсоновиот залив. Во текот на седумгодишната војна, Англичаните ја освоиле цела Канада и таа им припаднала со Парискиот мировен договор во 1763 година. Во текот на XIX век, се вршело големо насељување и ширење на колонистите кон запад, што во 1867 година довело до формирање на Канадската конфедерација со статус на доминион.

Денес Канада се смета за светски пример на мултикултурно општество. Од Втората светска војна во оваа

демократска и многунационална земја се одвиваат значајни социјални, културни и економски преобразби, а со тоа и голема трансформација во нејзиниот етнички состав. Таа е прва земја во светот која официјално го признава мултикультурното шаренило и ја продолжува континуираната и доследна недискриминаторска политика, а со тоа мултикултурата се прогласи за политика на владата на Канада, каде што секој има право на слобода на свеста, верата, мислата, изразувањето, мирното собирање и дружество, негување на сопствената култура, пропагирање и применување на сопствената религија и употреба на мајчиниот јазик.

Затоа, често се вели дека Канада е ветената земја за Македонците, особено од егејскиот дел на Македонија, кои во Канада ги уживаат сите човекови права, додека во својата родена земја се тубинци: немаат свои училишта, ни цркви; им се оспорува националниот идентитет; врз нив се врши асимилација и денационализација и систематско истребување од родната грутка. Затоа, со право и со гордост Македонците во Канада ја пејат химната „О, Канада...“.

Кога човек пристигнува во Торонто, главниот, најголемиот и најубавиот град на провинцијата Онтарио се чувствува како да е во светот во кој се измешала американската и европската култура, старото и новото. Торонто е општосветски град во кој живеат околу три милиони граѓани на светот. Тој е сместен на северно-западниот брег на езерото Онтарио, едно од трите најголеми езера во Северна Америка и во светот, кое заедно со езерото Хјурон и Ири преку речниот тек на Лоренцовата Река поврзува голем број американски и канадски метрополи кон Атланскиот Океан. Меѓу езерата Ири и Онтарио се наоѓаат Нијагарините Водопади, најголемите и најпознати во светот, а кои се само стотина километри оддалечени од Торонто.

Торонто е важна светска метропола со огромни перспективи. Се простира од Оквил до Отава на растојание

од околу сто километри. Тоа е бисерот на Онтарио, во кој се сместени, меѓу другото, голем број образовни центри, највисоката кула во светот, позната како Си Ен Тауер, Забавниот парк „Онтарио Плејс“, „Харбоур фронт“, каде што се одржуваат голем број музички, театарски и други претстави, Спортскиот и културен центар „Скај Дом“, Научниот центар „Онтарио“ и голем број знаменитости познати широм светот.

Во оваа канадска метропола и главен град на Онтарио живеат повеќе од сто нации, меѓу кои и Македонци. Често се вели дека Торонто е третиот македонски град по големина, во кој свиле гнездо над 100.000 Македонци. Нив ги има од сите делови на Македонија, од сите градови и села, меѓутоа се чини дека најголем е бројот на Македонците од егејскиот дел на Македонија. Се претпоставува дека баничани, желевци, буфчанци, ошчимци, преспанци и битолчани се најбројни во Торонто и околните места. Тешко се определува нивниот број, бидејќи тие доаѓаат со разни патни исправи и во зависност од тоа нивните презимиња се приспособуваат според земјата од каде доаѓаат. Се разбира дека некои од Македонците припаѓаат на различни политички, национални и други организации. Многу од нив го згрешиле патот и избегале од македонското трло. Пропагандата од соседните земји ги вознемирila, ги преобразила и ги натерала да си го заборават својот род.

Меѓутоа, со обновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква, по „Св. Ѓорѓи“ во Мелбурн, во Торонто во 1964 година се изгради првиот македонски храм во Канада, црквата „Св. Климент Охридски“, која претставува пресврт во македонското движење во Торонто. Таа е еден од најпознатите црковно-просветни центри на Македонците во Северна Америка, најголема и најимпозантна што ја имаат македонските иселеници во светот.

„Св. Климент Охридски“ во Торонто е прва македонска православна црква во Канада и една од најзначајните

и најимпозантни цркви и културно-просветни институции на Македонците во Северна Америка и пошироко. Иницијативата да се формира и изгради црковна општина се роди на четвртиот илинденски пикник што националната организација „Обединети Македонци“ го одржа во 1962 година, како израз на лъбовта кон Македонија. Таа година на организирано живеење значеше желба, единство и лъбов кон родната земја на македонските доселеници во Торонто и околината, а искрата за црковно организирање се запали со обновувањето на Охридската архиепископија.

На големиот собир, што се одржа на 7 август 1962 година, се донесе одлука за изградба на црквата „Св. Климент Охридски“. На свеченоста, покрај неколкуте стотици македонски иселеници, присуствуваа и тогашниот злетовско-струмички епископ, митрополитот Наум, кој на 12 август истата година изврши за првпат богослужба на македонски јазик и прво крштевање. Тоа беше настан што остана во сеќавање и е запишан со големи букви во историјата на оваа црковна општина.

На 5 април 1964 година, во присуство на над 500 македонски доселеници, претставници на средствата за јавно информирање на Канада, пријатели на Македонците и претставници на општината, беше поставен камен-темелникот на црквата „Св. Климент Охридски“.

Оваа значајна црковна општина денес е сопственик на храм во кој се сместени бројни македонски икони и фрески. Има три сали и кујна за над 2.000 посетители, чија зграда претставува убав прилог во канадската архитектура, библиотека, помошни простории и паркинг. Покрај духовното живеење, МПЦ „Св. Климент Охридски“ е средиште на културно-просветното, националното и спортското живеење на поголемиот број Македонци. Во составот на општината работи познатата фолклорна група „Македонка“. Исто така, во општината работи и Литературното друштво „Браќа Миладиновци“, прво и единствено од ваков вид. Во сèкупното живеење на црквата „Св. Климент Охридски“,

женската секција има посебна улога и дава значаен прилог. Таа е организатор и учесник на голем број манифестации, меѓу кои и на Интернационалниот караван на нациите во Торонто, на црковно-националните манифестации, како и на бројни активности во македонската колонија. Во составот на црквата работи и драмска секција, библиотека, шаховска и спортска секција, потоа - црковниот хор, неделното училиште на македонски мајчин јазик и други секции.

За секој посетител од Македонија во Канада е посебно доживување присуството на илинденските празнувања во Торонто, односно на одржувањето на најголемиот пикник во прекуокеанските земји. Така, по повод Илинденското востание, Македонците од сите делови на Македонија кои живеат и работат во Канада, особено во Онтарио, на свечен начин ги одбележаа илинденските празници. Пред големиот празник во Торонто, бисерот на Онтарио и најголемата македонска колонија во прекуокеанските земји, во организација на македонските православни цркви „Св. Климент Охридски“, „Св. Димитрија Солунски“ и „Св. Пророк Илија“, се одржуваат црковни служби во чест на Илинден, најголемиот и најславниот празник на македонскиот народ.

Активностите продолжија во саботата, пред Споменикот на паднатите борци за Македонија, што се наоѓа на западната страна во дворот на МПЦ „Св. Климент Охридски“. На тој ден претставници на Друштвото на борците од Народно – ослободителната борба на Македонија во Канада, претставници на Македонската национална организација „Обединети Македонци“, на Легијата на борците од Канада, претставници на бројни селски друштва, здруженија и други асоцијации од Торонто и околината и претставници од Република Македонија, полагаат венци и се одржуваат пригодни говори пред споменикот.

Одбележувањето на илинденските празници претставува уште еден доказ повеќе дека Македонците од сите делови на Македонија, кои свиле гнездо во оваа

далечна и демократска земја, стануваат сè попознати и признати од канадското општество. Со своите активности, пак, од национален карактер, со својот фолклор, песната, орото, културата и другите национални обележја, претставуваат сè позначаен дел од мозаикот на мултикултурна Канада и мост на зближување и соработка меѓу Канада и Македонија.

При нашата посета на Торонто се сретувавме и разговаравме со претставници на организацијата „Обединети Македонци“. Притоа бевме запознати дека таа е прва македонска национална организација во Канада и собира најголем број иселеници од сите делови на Македонија. Организацијата „Обединети Македонци“ е формирана на 28 април 1959 година во Торонто. На тој ден е свикано сеопшто македонско национално собрание, чија основна задача била да се формира комитет во чиј состав влегле четириесетина истакнати доселеници од македонско потекло, од кои поголемиот број од егејскиот дел на Македонија, а кои пред тоа членувале во разни македонски и други друштва, црковни општини, културно-просветни и селски друштва.

Формирањето на организацијата „Обединети Македонци“ е настан што одигра вонредно значење во обединувањето на македонските доселеници во Канада и пошироко. Настан што започна да ја афирмира македонската нација на северноамериканскиот континент. Со статутот, кој можне релјефно го отсликува духот на времето и карактерот, се определени задачите и улогата на организацијата „Обединети Македонци“. Така, уште на почетокот јасно е зацртано дека организацијата треба да работи за единството меѓу Македонците на северноамериканскиот континент и во целиот свет, вклучувајќи ги и малцинствата кои се родени или се по потекло од Македонија, а кои го признаваат и го почитуваат статутот на организацијата. Исто така, во оваа македонска организација можат да членуваат лица без разлика на нивната религија, политичките

убедувања или поврзаност со други организации или асоцијации.

Меѓутоа, најзначајно е да се истакне дека организацијата е неполитичка и дека таа не поддржува ниедна политичка партија или систем на владеење. Ваквата платформа овозможува развој на културно-просветно поле и подобро презентирање на богатото национално наследство на македонскиот народ пред канадската јавност. Затоа, една од нејзините основни цели е да организира културно-воспитни програми меѓу младите генерации од македонско потекло, со цел нив да ги запознае со македонската национална историја, јазикот, културата, традициите, како и да го презентира културно-просветниот развој на Македонија. Исто така, организацијата го брани и го чува името на Македонија и правата загарантирана со определбата на Обединетите нации и Декларацијата за човекови права, како и ги почитува достигнуваната и успехот на националните слободи, независноста и суверенитетот во Република Македонија.

Организацијата „Обединети Македонци“ во изминатите децении посебно внимание посвети на организирањето на илинденскиот пикник, што е најброен и најзначаен што го организираат Македонците во прекуокеанските земји. И покрај некои осцилации, пикникот се организира многу успешно и на него се собираат до 10 до 25 илјади посетители од сите краишта на Канада и на САД, а учествуваат и црковни и државни делегации, како и културни и јавни работници и друштва од Канада и од Република Македонија.

Исто така, секоја година организацијата ги слави 11 Октомври – Денот на оруженото востание на македонскиот народ, Нова година, раѓањето на големиот син на Македонија – Гоце Делчев и Денот на светите Кирил и Методиј. Во чест на овие значајни датуми на македонскиот народ се организираат пригодни вечери со присуство на голем број посетители, а по тој повод се печати по еден број од весникот „Обединети Македонци“. Потоа се

организираат „Деновите на македонската култура“, трибини и предавања за културниот и за општествениот развој на македонскиот народ.

Една од дејностите на „Обединетите Македонци“ е образоването и воспитувањето на младите Македончиња. Во состав на организацијата работи македонско училиште во кое се учи национална историја, јазик и географија, а кое е посетено од голем број Македончиња, родени во Канада, потоа играорната група „Гоце Делчев“, што претставува собиралиште на младите играорци вљубени во македонското оро и песна, а со успех работат фудбалскиот и хокеарскиот клуб, литературната и други секции.

Затоа, организацијата „Обединети Македонци“, заедно со македонските црковни општини, културно-уметничките друштва и со другите видови асоцијации, како најголемо и едно од најзначајните собиралишта на Македонците, е важен фактор во презентирањето, афирмирањето и чувањето на македонското име, на културното наследство и на националните достоинства на македонскиот народ.

Меѓутоа, се чини најзначајно е тоа што членовите на организацијата „Обединети Македонци“ се едни од инициаторите за изградбата на Македонската православна црква „Св. Климент Охридски“ во Торонто и на „Св. Наум Охридски“ во Хамилтон, што претставува силен поттик за формирање на други македонски православни црковни општини во Канада и во САД.

Торонто е град во кој културното живеење има долги традиции и е многу блиску до она во Европа. Градот има голем број современи театрарски куки и други домови на културата, во кои чести гости се врвни уметници од сите области на културата и од сите делови на светот. Притоа, привилегија е да се присуствува на некоја од културните манифестации во оваа метропола, особено на оние на кои за билет се чека подолг период и се потребни поголеми суми пари. Овојпат ќе зборуваме за театриската

претстава што се одржа на отворена сцена во Хајд паркот во Торонто, на која присуствуваа повеќе од илјада вљубеници на делото на Шекспир, најголемиот драматург на сите времиња.

А дејствието се случи во еден топол и спарен летен ден. Голем број граѓани од западниот дел на Торонто побараа засолниште во прекрасниот амбиент на паркот и под дебелите сенки на познатиот канадски јавор, чиј лист во исто време е симбол на нацијата. Тука се измешале и верверичките, кои со закон се заштитени во Канада, и бели и црни и жолти од сите делови на светот. Секој се забавуваше на свој начин на прекрасните падинки во паркот каде што се чувствува свежина и чист воздух. Нашата посета на ова излетничко место беше со цел да присуствуваме на театарската претстава „Многу врева за ништо“ од Вилијам Шекспир.

Театарската претстава се одигра на отворена сцена, што е типично за вакви пригоди, а која наликуваше на амфитеатар од античкото време. Театарот е сместен на една блага падинка во паркот во чие подножје е лоцирана сцената и придружните простории за артистите и за другиот персонал. На трибината имаше повеќе од илјада лица. Наседнати во полукруг уживавме во извонредната изведба на значајното Шекспирово дело, за коишто често актерите беа наградувана со бурни и долготрајни аплаузи и овации.

Во Торонто се сретнавме и со голем број видни граѓани и деловни луѓе од македонско потекло, кои играат важна улога во економскиот, културниот и политичкиот живот на Канада. Многу од нив се активни во животот на македонската колонија и активностите што се одвиваат преку македонските православни цркви, организации, фолклорни групи, македонски училишта, гласилата на македонски јазик и други здруженија и асоцијации.

ОД ТОРОНТО ДО ЧИКАГО

Кога човек ќе пристигне во Торонто, во една од првите населби во Канада што е формирана во 1793 година под името Јорк, а која во 1834 година го доби сегашното име, се чувствува како да се наоѓа во еден посебен свет. Имено, на тие простори на Канада се измешала американската со европската, со азијската и со културите од други држави во светот. Таму се вкрстиле старото и новото, сето тоа се слеало во едно место за сите луѓе, без разлика на нивната раса, полот, бојата на кожата, вероисповета или политичкото убедување, да се чувствуваат како дома. А Торонто, главниот, најпространиот, најбројниот и најубавиот град на Онтарио, е место во кое живеат околу три милиони граѓани од сите меридијани. Тие Канаѓани од различно потекло имаат свој дел во културниот, политичкиот, економскиот, спортскиот и другиот живот. Меѓу стотината етнички групи од целиот свет, тука се и Македонците од сите делови на Македонија, а особено до Беломорска Македонија, (од Леринско и Костурско) кои се доселиле на тие простори при крајот на минатиот и во почетокот на овој век. Канаѓаните од македонско потекло се една од позначајните етнички групи во Торонто која игра многу важна улога во целокупниот живот на оваа земја.

Денес Канада е „ветена земја“ за голем број нашинци од сите делови на Македонија. Благодарение на големиот економски подем во последните децении таа широко ги отвори вратите за слободно доселување од сите краишта на светот и претставува пример на мултикултурно општество. Од Втората светска војна до денес во оваа демократска и многунационална земја се одвиваат значајни социјални, економски и културни преобразби, а со тоа и голема трансформација во нејзиниот состав.

Торонто во летниот период е со зголемена влажност на воздухот што доаѓа претжно од езерото Онтарио и кога бизнисот и животот имаат послаба динамика од онаа во другите временски периоди во текот на годината. Случајниот или намерниот посетител на Торонто не е Македонец ако е ја посети МПЦ „Св. Климент Охридски“, која се наоѓа во богатиот и убав кварт Торнклифт, каде што се сместени бројни станбени згради, културни и деловни центри.

Беше убава вечер кога ја посетив МПЦ „Св. Климент Охридски“ и имав пријатна средба со бројни членови на управата на црквата, потоа на Националната организација „Обединети Македонци“ и на црковна општина „Св. Димитрија Солунски“ од Маркам. Средбата се одржа во централната сала на „Св. Климент Охридски“, во која можат да се соберат и до осумстотини посетители. Тоа е простор во кој се одржуваат бројни црковни и културни средби, како и национални, фамилијарни и други манифестиации. А црквата, покрај храмот, има три сали, библиотека, бар, кујна и други простории. Затоа со право се вели дека кога човек е во црквата „Св. Климент Охридски“ во Торонто се чувствува како да е дома во Македонија.

Исто така, во текот на престојот дојдовме во Мисисага, град кој има околу 500.000 жители, меѓу кои некоку илјади се од македонско потекло. Градот е сместен на западната страна, во непосредна близина на интернационалниот аеродром на Торонто, кој игра значајна улога во еко-

номскиот живот. Мисисага, покрај другото, е центар на лесната индустрија и место на бројни општествени и други современи објекти изградени во најнов стил.

Меѓутоа најважно од сè за нас Македонците е тоа што таму се наоѓа Македонскиот парк (14 хектари македонска земја на тие богати простори) кој претставува место за собирање и рекреација на голем број македонски иселеници од сите возрасти, особено за младите генерации. Тоа е пријатно катче со бујна вегетација, во чиј централен дел се наоѓа големата бина. Паркот е дел од македонска православна црква „Св. Илија“, која е формирана во далечната 1979 година.

Во Торонто го посетивме и старскиот дом. Оваа прва канадско-македонска институција се наоѓа во централниот дел на градот, на улицата „Оконор драјв“, во близината на МПЦ „Св. Климент Охридски“. Овој центар е значајна хуманитарна институција под чиј покрив се задомиле стотина старци претежно од Беломорска Македонија, кои ете, поради грчкиот однос кон своите граѓани од македонско потекло, кои не се од грчки род, не можат да се вратат во родните места, па дури ни да бидат погребани до своите прадедовци.

Иницијативата за градење на Центарот датира од поодамна, а во 1979 година на спектакуларен начин се вселија седумдесетина станари на домот. Инаку, Центарот е доброворна корпорација на провинцијата Онтарио, чии акционери се претежно Канафани од македонско потекло и други лица. Меѓу значајните донатори на овој хуманитарен центар има голем број од македонско потекло, особено од Беломорска Македонија.

Ова канадско-македонска институција е од посебен карактер и е прва од ваков вид во Канада, а е едно од најзначајните катчиња во кое, покрај другото, е сместен Клубот на Македонците пензионери. Тоа е место за дружарување и разонода не само на тие што живеат во домот. Туку и за оние од другите делови на Торонто. Симбол на

Центарот е здравецот, цвеќе што расте на Балканот. Под ова име повремено се печати билтенот на Центарот. Тој излегува на английски јазик и претставува информатор за активностите и животот на станарите на Центарот.

Беше саботен ден кога се собравме пред црквата „Св. Климент Охридски“ во Торонто од каде појдовме кон интернационалниот аеродром. Се возевме во удобниот автомобил по еден од најубавите автопати што е изграден во Канада (автопатот 401, кој води од Виндзор за Монреал. Брзо го поминавме растојанието до североисточната страна на Торонто, кон запад и се вклучивме во делницата што води кон интернационалниот аеродром.

Аеродромот во Торонто е огромен, едноставен, практичен, со голем паркинг на катови, со безброј патокази и упатства за патникот лесно да може да се снајде кон својата дестинација. Ние се упативме кон излезот за Чикаго, каде што набрзина ја завршивме царинската и граничната процедура и се најдовме пред влезот за „Пан Американ“ авионот кој леташе од Торонто за Чикаго. И покрај тоа што линијата беше од интересен карактер, авионот DC-9 беше еден од најсовремените. Покрај удобноста, забележавме дека секое второ седиште има и телефон, кој се употребува со помош на специјална карта.

Беше пријатно од авион да се види дел од метрополата која се распространила долж езерото Онтарио. Го прелетавме Торонто и се упативме на северозапад кон Чикаго, до каде што патувавме час и половина. Стасавме на тлото на Соединетите Американски Држави кои се сојузна држава во Северна Америка, сместена меѓу Атлантскиот и Тихиот Океан, меѓу Канада и Мексико, составена од 50 сојузни држави и еден сојузен округ. Заедно со Аљаска и Хаваите, таа е една од најголемите во светот, во која живеат над 240 милиони жители. Најголемиот број Американци се доселени од Европа, првенствено од Велика Британија и од Ирска, од Германија, Италија, Русија (до Октомвриската револуција), Полска, Чехословачка, Норвешка, Шведска,

Данска, Грција и Македонија. Има бројно црнечко население, Индијанци, Јапонци, Кинези, Еvreи и други народи. главен град е Вашингтон, кој се наоѓа во сојузниот округ Колумбија и заедно со предградијата има околу три милиони жители. Други важни метрополи се Њујорк, Чикаго, Лос Анџелес, Филаделфија, Детроит, Бостон, Балтимор, Кливленд, Сан Франциско и др. Релјефот на САД е многу разновиден; континенталниот дел се дели на неколку големи географски области, различни по простор и природни богатства. Таму владее од континентална, суптропска, приморска, континентално-планинска и арктичка до умерено топла океанска клима. САД располагаат со големи природни богатства (планини, езера и реки). Најзначајни езера се: Горното, Хјурон, Мичиген, Ири и Онтарио, а од реките Мисисипи со Мисури, Рио Гранде, Колорадо и други.

САД имаат бурна и богата историја од своето формирање до денес. Така, покрај борбите со Индијанците, во 1775 година почнале првите судири меѓу американски-те доброволни одреди и англиската војска, со што, всушност, почнала борбата на северноамериканскиот континент за независност. Во 1783 година, со мирот во Версај, Англија им ја признава независноста на САД, со што настануваат крупни промени не само во САД, туку и во целиот свет. САД ги потресе Граѓанската војна во 1861 до 1865, потоа економската криза 1929-35, Втората светска војна, особено војната со Јапонија и употребата на атомското оружје над Хирошима и Нагасаки, до денешната криза во Арапскиот залив.

Според економската структура, САД се индустриско-земјоделска држава, која достигнува многу висок степен на развој на производните сили во сите стопански гранки. Со тоа, тие имаат економска доминација во светот, што придонесува за зголемување и експанзија на капиталот во целиот свет. Тие се една од водечките светски економски сили.

Ова е само дел од историјата на САД, која е предизвик од времето на Викинзите до денешни дни, а веро-

јатно „новиот“ континент ќе ги интересира и идните македонски поколенија да ја освојуваат или таа нив да ги освојува, да ја преобразуваат и издигнуваат.

Во Чикаго, еден од најголемите и најконтроверзни градови во светот, слетавме на неговиот најголем аеродром, „Охеира“. Пристигнавме заедно со полошко-кумановскиот архиереј митрополитот Кирил. На влезот на аеродромската зграда нè пречека голема група Македонци, членови на МПЦ „Св. Климент и Методиј“ од Чикаго. Пречек величествен, топол, трогателен каков што доликува на еден македонски владика, кон кого Македонците од таа колонија имаат силна љубов и респект.

Градот Чикаго е втор о големина во САД, а е најголем во државата Илиноис. Тој е распространет долж Мичигенското Езеро и достигнува десетина милиони со предградијата. Поради вонредно добрата геостратешка положба Чикаго е важна сообраќајна раскрсница и пристаниште. Тој е најголем пазар на жито, стока и дрва, како и најголема берза за производи. Тој е град со пет универзитети, високи технички школи, бројни научни институции и институти, меѓу кои најпознат е Институтот за користење на атомската енергија, како и Уметничкиот институт, а е познат и по музеите, операта, саемот...

Според историскиот развој, Чикаго е формиран во 1803 година, со што спаѓа меѓу постарите метрополи. За жал, во 1827 година е уништен во голем пожар, а потоа обновен и се развива во еден од најголемите и најпознатите центри, не само во САД, туку и во светот.

Ја напуштиме аеродромската зграда и со белата лимузина, земена под наем за оваа пријога, се упативме кон новата црква „Св. Кирил и Методиј“ во месноста Бервин. Пред црквата имаше неколку стотици Македонци кои со нетрпение ги чекаа гостите. Стари и млади облечени во народни носии, со цвеќе во рацете го очекуваа тој значаен момент за нив и за црковната општина.

Свеченоста по повод осветувањето на МПЦ „Св. Кирил и Методиј“ започна со отслужување доксологија (мо-

литва за добро пристигнување), на која присуствуваа бројни иселеници, а тоа претставуваше прва архијерејска молитва. Пред црквата се веја бројни македонски знамиња. Сè беше уредено за свечениот момент – осветувањето на црквата, што требаше да се изврши другиот ден. На тоа македонско место од неколку хектари е изграден еден од најубавите духовни и културни центри на американскиот континент. МПЦ „Св. Кирил и Методиј“ е пространа црква, од тврд материјал, на која сè уште мирисаше свежиот малтер. Во храмот има голема и убава сала за околу 500 души, две помали салички и други простории и голем паркинг. Во таа прекрасна оаза од зеленило што излегува на две улици е изграден дом за свештеникот и убав простор за одржување пикники и други манифестации, во што се вградени трудот, средствата и љубовта на целата управа и на сите членови на црквата.

Свеченостите за евангелисвањето на црквата започнаа во претпладневните часови во неделата на 30 август 1992 година, кога река од луѓе и автомобили се сле-ваше кон новиот македонски храм. Во присуство на над илјада души свечениот чин го изврши полошко-кумановскиот митрополит г. Кирил, во сослужение на македонски свештеници. Се отслужи прва архијерејска литургија, се направи опход околу црквата, потоа на англиски и македонски се читаше апостолот, а се извршија и други церемонии од архијерејската литургија.

Во попладневните часови прпват во новата сала се одржа банкет на кој присуствуваа над 500 верници, за кои црквата приреди бесплатна гозба. Во атмосфера на големо расположение од значајното постигнување, осветувањето на црковниот, културно-просветниот и спорти-скиот дом, дарежливите Македонци на дело ја покажаа љубовта кон црквата и дедовската земја – Македонија: беа собрани околу 50.000 долари, што ќе го збогатат фондот на црквата за во иднина да биде центар и место за собирање на македонските доселеници од тие простори.

За оваа акција големи заслуги има митрополитот Кирил, кој на извонреден и импресивен начин ги поттикна присутните да подарат средства за тој духовен храм. Меѓутоа, најголемата радост на банкетот, секако, беа четириесетината најмлади Американчиња од македонско потекло, кои пред присутните, по химната „Денес над Македонија се раѓа“, ги презентираа своите фолклорни и пејачки способности, за што беа наградени со долготрајни аплаузи.

Другиот ден го искористивме да се прошетаме низ Чикаго и да посетиме повеќе значајни места. Така, нашите домаќини нè однесоа во строгиот центар на градот, каде и се наоѓа највисоката зграда во светот. А центарот, или „даун таун“, како нашите го презеле зборот од англискиот јазик, навистина е можеби најкарактеристичен за Америка. Таму може да се видат бројни згради со многу интересна архитектура; секоја зграда е целина за себе, а сите тие облакодери прават една целина. Градот како да е надарен од Бога. Тој диши, пулсира многу потопло, попријатно и народски од било каде во светот.

Се шетавме по сите квартови во кои посебно живеат Кинези, Италијани, Грци, Полјаци... По составот на населението се нарекуваат и тие квартови. Меѓутоа, центарот се чини е најпривлечен и со многу топлина. Затоа често се вели дека и Ал Капоне, не случајно го одбрал центарот на Чикаго. Домаќините ни ги покажаа и улиците од времето на Ал Капоне и од филмовите за него. Беше интересно кога слушнавме дека и Македонци биле дел од гангстерскиот тогашен живот.

Го напуштивме централниот дел на оваа голема метропола и се упативме по улицата вдолж езерото која води кон МПЦ „Св. Кирил и Методиј“ каде имавме повторно средба со Македонците од овој дел на САД, повторно видување и разделба со нашинците кои нè испратија со љубов и со желба за повторно видување.

АМЕРИКАНСКИ КОНТРАСТИ

Од хотелот „Холидеј ин“ заминавме на аеродромот за домашен сообраќај, Мидвеј во Чикаго. Таму се разделивме со домаќините и со митрополитот Кирил и протаѓаконот Александар Цандовски, кои заминаа за Колумбос, Охајо, а ние за Детроит. Летот од Чикаго за Детроит со авионот „Даглас 737“ траеше околу еден час. Беше пладне кога авионот се вивна во висините и леташе од североисточната страна долж брегот на езерото Мичиген, во кое како во море се гледаа бродови и бројни други пловни објекти. Во далечината се забележуваше градот Милвоки во државата Висконсин, кога авионот сврте кон исток, а потоа преку езерото и копнениот дел на државата Мичиген се најдовме над центарот на автомобилската индустрија – Детроит.

Детроит е велеград на езерото Ири – еден од петте метрополи во САД и седиште на автомобилските компании „Форд“ и „Ценерал моторс“. Тоа е град на авионската и електронската индустрија, кој уште во 1796 година го формирале Французите. Исто така, Детроит е еден од големите центри на црнечкото население, но и значаен културен, административен и спортски центар на тие американски простори. Меѓутоа, за нас најзначајно е тоа што Детроит е средиштето на најбројната македонска колонија

во САД, во која првите печалбари од Јужна Македонија се доселиле во минатиот век. Денес во него живеат четириесетина илјади Македонци и тоа претежно од Преспанско, Тетовско и Битолско. Затоа со право се вели дека Вратница-Тетовско и Љубојно-Преспанско се преселиле во Детроит, а нив, за жал, ги има повеќе таму, отколку во Македонија (околу 300 семејства од Вратница, а околу 120 од Љубојно).

Во Детроит ја посетивме МПЦ „Св. Богородица“. Таму се сретнавме со педесетина нашинци кои најдоа слободно време да дојдат и да слушнат за поголем број прашања и проблеми од „стариот крај“, како што често велат за Македонија. Се отвори широка дискусија, при што пристните посено се интересираа за состојбите во МПЦ, за општествено-политичката состојба во Република Македонија и за животот и настаните, особено во Тетовско и Прилепско.

Инаку, бевме информирани дека иницијатва за формирање и изградба на таа македонска православна црква меѓу Македонците од Детроит постоела уште од поодамна. Меѓутоа, таа желба се исполнила дури во 1975 година кога МПЦ „Св. Богородица“, била примена во крилото на Светиклиментовата црква и потпадна под нејзина јурисдикција и кога митрополитот Кирил отслужил архиерејска литургија, а подоцна и ја осветил. Бевме запознати со активностите во овој многу значаен духовно-културен македонски центар, во чиј состав работи КУД „Танец“, во кој членуваат педесетина млади момчиња и девојчиња, претежно родени во САД, а кои се вљубеници во македонскиот фолклор. Овие млади Американци од македонско потекло се редовни на голем број манифестации што се одржуваат во САД и во Канада, особено на црковно-народните собири што се организираат на тие простори. Женската секција е десна рака на управата на црквата, а фудбалскиот клуб „Вардар“ е една од значајните македонски асоцијации во која се собрани поголем број спортски активисти, кои се натпреваруваат во првата лига на Ми-

чиген, во која го имаат освоено првото место и купот на таа држава.

Во разговорите што ги водевме со членовите на управата на МПЦ „Св. Богородица“ дознавме дека и покрај проблемите што управата ги има од објективни причини, таа заедно со членовите на црквата купила ново место од 3,5 хектари, каде што се планира да се изгради нов црковен и културен центар. Покрај црквата се планира да се изгради и мал трговски центар, помошни простории, кука за свештеникот и други спортски објекти. Се проценува новиот објект да чини неколку милиони долари, а се очекува голем број од средствата да се соберат од доселениците. Таквиот однос на Македонците се потврди на дело во повеќе прилики, меѓу кои во собирањето лекови за Републиката, како и доброволни прилози, особено за манастирот „Св. Наум Охридски“, на Попова Шапка, што претставува убав гест и поттик за другите исленици.

Од посебно значење за македонската заедница во Детроит, секако, е Катедрата по македонски јазик што со успех работи на Универзитетот Ен Арбор. Македонскиот јазик како признат, познат и рамноправен со другите светски јазици започна да се изучува во Детроит од септември 1991 година. На првиот курс биле запишани десет студенти, од кои пет Американци од немакедонско потекло, а се очекува тој број да се зголеми. Средства за одржување на Катедрата, покрај образовните установи, обезбедува и МПЦ „Св. Богородица“.

На пат од Детроит за Кливленд тргнавме со „Мерцедес 300“ по автопатот бр. 75 и се возевме сè до граничната меѓу државите Мичиген и Охајо. Го поминавме граничното Монро, каде што во непосредна близина на езерото Ири е поцирана атомската централа Ферми и брзо стигнавме во Толидо. Таму, кај Порт Ауторити, сообраќајот беше сопрен, бидејќи мостот, под кој поминуваат прекуокеански бродови беше кренат за да се отвори широката заливска порта, каде што е сместена железарницата и други индустриски капацитети, во кои, како што дознавме, доаѓаат сировини и од Македонија

Колона автомобили се движеше по автопатот бр. 80 кој води на североисток кон Кливленд. Таму во непосредна близина на бројните богати фарми со мали акумулации, кои личат на непрегледни оази во котлината Охајо, застанавме на еден простор каде што стоеше патоказ дека Кливленд е оддалечен 100 км, а Њујорк 600 км. Направивме шега со некои слични патокази во Македонија, на кои, на пример, стои Атина 462 км (бројка што тешко се запаметува) а нема никаде патоказ за Солун. Патот си врвеше и сè повеќе се намалува километрите кон Кливленд. Во автомобилот јечеше македонска музика и во паузата одвреме-навреме разговаравме за состојбите во Македонија и САД.

Осумнаесеттиот црковно-народен собир се одржа од 4 до 6 септември 1992 година во Кливленд во организација на Американско-канадско-македонската епархија чиј домаќин беше Македонската православна општина „Св. Климент Охридски“ од градот Еивн (Авон), предградие на Лореин, во државата Охајо. Свеченостите започнаа на 4 септември кога реката од Македонци се слеваше во центарот на Кливленд, во најголемите и најmodерните хотели „Мариот“, „Шератон“ и неколку други што се наоѓаат во центарот на градот. Таму вриеше како во кошница. Сè беше македонско. Се веја американското, канадското и бројни македонски знамиња. Потоа забележителни беа пораките на англиски и на македонски јазик на кои беа напишани имињата на македонските православни цркви и нивните фолклорни и спортски асоцијации што зедоа учество на оваа македонска манифестација, на која главната порака беше за национално и духовно единство кај македонските доселеници од североамериканскиот континент.

Заедничката семакедонска свеченост се одржа во строгиот центар на метрополата Кливленд, која за разлика од порано, денес навистина добила сосем поинаков имиџ, што е карактеристика за современите американски градови, во кои центрите се уредени, чисти, со фонтани, булевари и скапи места за бизнис и разонода. Тоа се слу-

чува и во Кливленд, каде што центарот изгледа како најубав европски плоштад со кој секој градоначалник може да биде, не само горд, туку и секому да му се пофали со чистотата, уреденоста и архитектонските решенија.

На Собранието на Епархијата, што се одржа во прекрасната сала на хотелот „Шератон“ беа присутни делегати, претставници и свештеници од сите македонски црковни општини од САД и Канада, а на кое се расправаше за актуелните прашања и проблеми на Епархијата. Тоа беа дел од македонските патриоти кои вложиле многу време и труд за афирмација на Македонската православна црква и македонското име во целина.

Таму беа присутни сите свештеници и претставници од црковните општини во Канада и САД и митрополитот г. Кирил, а во работата учествуваа делегираните претставници, кои се договорија за работата на Собирот, како и за некои прашања и проблеми во Епархијата. Собранието заврши во духот на православието, со желба за постигнување подобри резултати во иднина.

Во саботата кога почнуваше официјалното отворање на Собирот дознавме дека околу 2.500 соби се резервирали од нашинци од тие американски простори. Тоа зборуваше дека тој собир беше еден од најпосетените, ако не и најброян. Така и беше на првиот официјален ден од Собирот. Насекаде во центарот на Кливленд ечеше македонскиот збор, музиката и песната. Можеа да се видат десетици момчиња и девојки во македонски носии што беа атракција за Американците.

Според програмата на Собирот, во поладневните часови се одржаа мирни демонстрации пред споменикот што е лоциран пред општинската зграда што се наоѓа во непосредна близина на центарот и на хотелот „Мариот“, во кој беа сместени голем број учесници на оваа значајна семакедонска манифестација. Околу илјада луѓе беа собрани пред овој хотел од каде што тргнаа кон споменикот. Се веја десетици знамиња на САД, Канада и Ма-

кедонија, а демонстрантите носеа и плакати на кои на англиски го изразуваа незадоволството од односот на нивната втора татковина САД и Канада кон Македонија. Поворката на чие чело беше митрополитот г. Кирил, свештениците и многу други истакнати и доблесни патриоти се движеше полека кон споменикот. Церемонијата беше проследена од американската телевизија.

На присутните најпрвин им се обрати митрополитот г. Кирил, кој преку мегафонот, покрај другото, рече: „Брака и сестри, верни синови на мајката Светилклиментова црква и лојални граѓани на демократските Соединети Американски Држави и Канада, се обраќам до вас да ви кажам дека народот кој не умее со благодарност да се однесува кон своите добродетели не заслужува да има такви добродетели. Меѓутоа, македонскиот народ отсекогаш ги носел тие чувства и со љубов им оддава благодарност на сите што му помогнале. А народот знае за благодарност и тоа го прави. Македонија и македонскиот народ се од Бога создадени и вдхновени од вечној свети Климент Охридски. Тој е создаден да живее, ќе живее и ќе опстојува секаде на сите простори. Овој е свечен миг кога Кливленд живее за вистината на македонскиот народ. Затоа го креваме гласот кон правдольубивиот народ на САД и Канада да ја откопа правдината закопана од нечесната европска политика. Македонија секогаш раѓала горди синови и раѓа чеда кои се борат пред правдольубивиот свет да ја докажат вистината за Македонија. Грчката нечесна пропаганда, за жал, бара да ни се одземе нам Македонците најсветото на светот гордо име, кое е длабоко врежано во душата на македонскиот народ“, рече митрополитот Кирил.

На присутните им се обратија и познати Македонци родени во САД и Канада. Еден, меѓу другото, рече дека неговиот род води потекло од Беломорска Македонија, во сегашните граници на Грција, земјата од каде што излезе зборот „демократија“, а самите Грци не знаат што е демократија. Потоа тој додаде: „Нашето свето име македонско

не е на распродажба и за ништо на светот нема да го продадеме, зашто и во дамнина нашите прајдевци беа Македонци, а сега, во овој цивилизиран свет, и ние ќе се викаме онака како што е нашата волја и како што ние сакаме - Македонци!"

Во продолжение на англиски и на македонски јазик беше прочитана Декларацијата на Американско-канадско-македонската епархија, со која од американската и канадската власт се бара неодложно признавање на независноста, самостојноста и суверенитетот на Република Македонија.

Инаку, во гратчето Ејвн, преградие на Лореин, со успех работи МПЦ „Св. Климент Охридски“. Овој значаен црковен храм и културно-просветен центар е собиралиште на македонските доселеници, кои живеат и работат во градовите Ејвн, Лореин, Илирија, Кливленд и други места. Меѓу педесет и петте националности од целиот свет што живеат во Лореин, градот што е основан во 1807 година, видно место зазема македонската етничка група. Таа е една од постарите на тие простори, која започнала да се организира на црковно-национално поле. Денес членовите на црквата, кои претежно дошле од преспанскиот крај, организираат бројни активности во овој центар.

Конвеншн центарот се наоѓа во непосредна близина до хотелот „Шератон“. Тој е сместен во центарот на градот под многу објекти и е непрегледно голем. Таа вечер таму Македонците од сите делови на САД и Канада се слеваа во големата сала каде што настапија 15 играорни групи, коишто работат во состав на македонските православни црковни општини. Во средината на центарот беше сместена огромна бина на која најпрвин се појавија домаќините кои ги поздравија присутните и им посакаа срдечно до-бредојде. Потоа му се даде збор на митрополитот Кирил, кој одржа испиративен говор, за што неколкупати ги крене на нозе присутните кои долго скандираа за Македонија. Веднаш потоа настапија петнаесетте играорни групи, кои

се претставија со низа македонски ора и песни со што оставија силен впечаток кај присутните. Програмата траеше до доцна во ноќта, а веселбата младите играорки и играорци ја продолжија по улиците на Кливленд.

Фудбалските екипи, пак, кои работат во составот на црковните општини ги одмерија силите во попладневните часови, на фудбалсите терени на „Комјунити колиц“. Нив ги имаше 16 на број, кои се натпреваруваа во куп систем и ги покажаа своите спортски вештини. Победник на турнирот беше екипата на МПЦ „Св. Климент Охридски“ од Торонто, второто место му припадна на клубот „Македонија“ од Њу Џерси, а третото го освои екипата на МПЦ „Св. Богородица“ од Лос Анџелес.

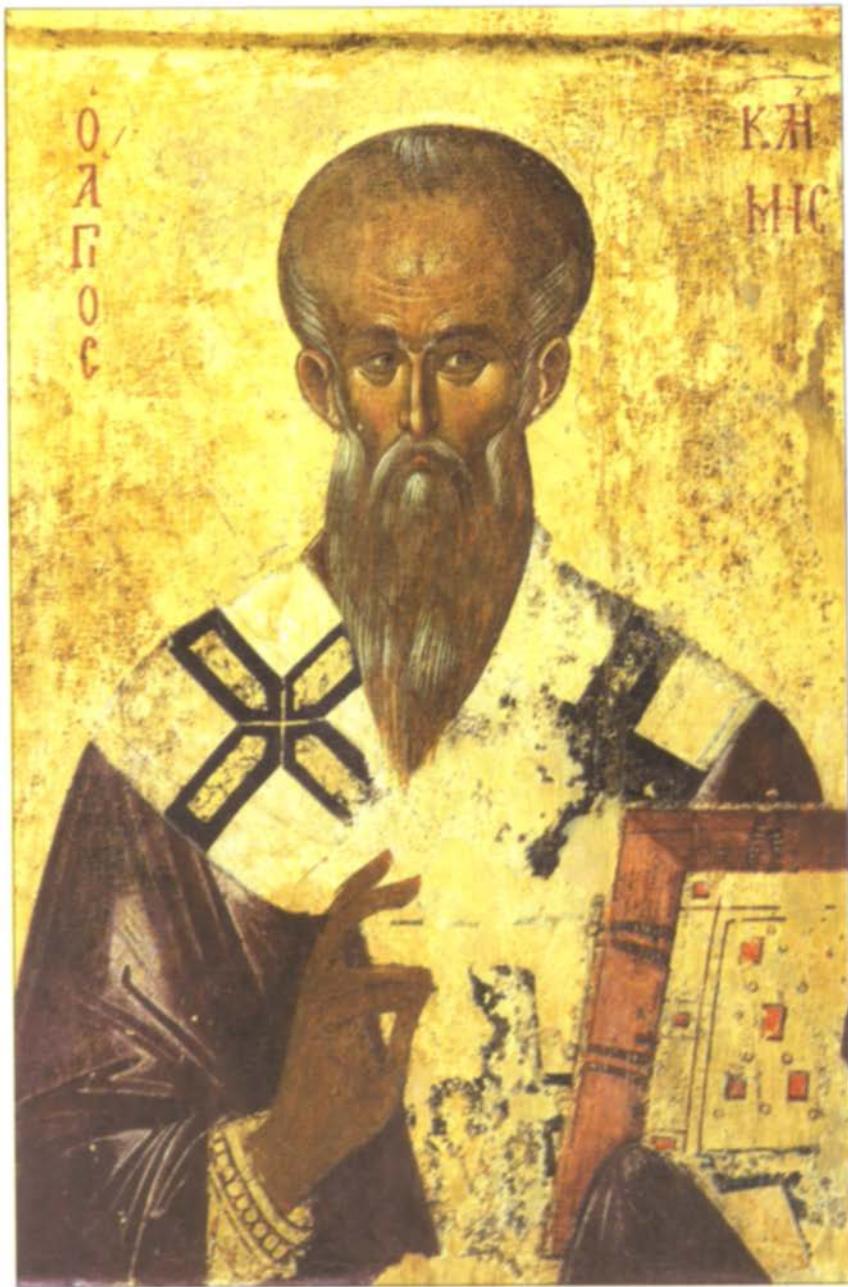
Собирот беше завршен со големиот банкет што се одржа во ексклузивниот хотел „Мариот“, на кој присуствува околу 800 гости, меѓу кои и градоначалникот на Ејвн, претставникот на губернерот на Кливленд, на Одделот за здравство на Охајо, потоа претседателот на Канадско-македонската федерација, претседателот на Националната организација „Обединети Македонци“ и други претставници на македонските иселенички асоцијации и бројни истакнати доселенци кои го поздравија Собирот.

Скоро кај сите говорници преовлада мислата за се-македонско, национално и духовно единство меѓу доселениците, за мир и благосостојба во САД, Канада и Македонија, за проширување на заедничките мостови на пријателство меѓу овие земји, како и за скоро признавање од страна на тие правдольубиви земји на независна, самостојна и демократска Македонија.

Го напуштивме Кливленд по автопатот што се наоѓа во непосредна близина на езерото Ири и се упативме кон аеродромот. Долго ги гледавме прекрасните пејзажи долж езерската шир, која непрегледно се протегаше кон американските хоризонти.

Нюјорк - центарот на светот

Свети Климент Охридски, икона од
црквата "Св. Богородица Перивлепта", XV век

ЊУЈОРШКА РАЗГЛЕДНИЦА

На интернационалниот аеродром во Кливленд се подготвуваше авионот DC-9 на компанијата „Континентал“ за лет кон Њујорк. Се поздравивме со нашите домаќини, а потоа се упативме кон излезот 15, од каде што, по редот на летањето, точно во 10.30 часот железната птица се вивна во небото. Најпрвин леташе долж брегот на езерото Ири, а потоа кон исток, за час и половина да се најде од западната страна на Њујорк. Во далечината од нашата страна се гледаше поголем дел од светската метропола, како и бројни објекти во државата Њу Џерси која е на десниот брег од реката Хадсон, што ја дели од Њујорк, а се поврзани со неколку тунели и мостови, меѓу кои и мостот Џорџ Вашингтон, кој е на два ката и еден од најголемите и најубавите во светот. Авионот стаса на аеродромот Њуварк точно напладне. Времето беше сончево и топло и при слетување лесно можеа да се видат многу карактеристики на овој дел на Њу Џерси, меѓу кои пространите населби и индустриските капацитети.

Поминавме низ градот Патерсон кој во минатите години бил најголем центар на свила, за што сведочеа и бројните објекти од минатиот век. А во продолжение на Њуварк, покрај Патерсон поминавме низ Клифтон, Гарфилд, Пасаик, Тотова и други градови кои се нанижани еден до друг и кои ги дели некоја улица или канал, што

за посетителот од Европа не е многу јасно, бидејќи сите тие градови претставуваат една целина што се протега долж автопатот бр. 80, кој преку автопатот бр. 95 е главната артерија меѓу Њу Џерси и Бронкс во Њујорк.

Пристигнавме во Пасаик и го посетивме местото во кое во минатото постоеше МПЦ „Св. Кирил и Методиј“, кој од непознати причини во почетокот на 1992 година изгоре до темел. Таа македонска црква беше една од првите во САД. Беше регистрирана кај американските власти во 1973 година и истата година митрополитот Кирил ја отслужи првата богослужба на македонски јазик, а наредната година тој ја и освети. Денес црковната управа купи ново место каде што се гради нов духовен и национален храм за Македонците на тие простори.

Во разговорот што го водевме во првиот македонски манастир во САД „Св. Гоѓѓи“ во Рандолф, што сега се користи како црковен објект, бевме информирани дека се прават големи напори да се изнајде решение за изградба на новата црква во Њу Џерси.

Во овој град постои и црковната општина „Св. Никола“, што се наоѓа во Тотова, каде вредните раце на Македонците од овој дел го преобразиле во убав македонски храм и дом за изразување на националните чувства. Во Њујорк, пак, е формирана црквата „Св. Климент Охридски“ која е регистрирана кај американските власти во 1987 година.

Исто така, го посетивме фудбалскиот клуб „Македонија“, еден од најстарите и најпопуларните македонски клубови во САД. Тој е формиран во 1972 година од група ентузијасти кои вложија многу труд и време и како резултат на тоа витрините на оваа значајна асоцијација ги красат бројни пехари, признания, награди и пофалници.

Од Њу Џерси преку реката Хадсон се дооѓа, главно, преку подводните тунели Холанд и Линколн, како и преку мостовите Џорџ Вашингтон и Верзано-Нероуз. Ние се движевме по автопатот бр. 4 и затоа се приклучивме во долгата колона автомобили што ја преминуваше реката Хадсон преку мостот Џорџ Вашингтон. Се движевме по линиите

на кат, како што велат Њујорчани и за десетина минути се најдовме во Менхетен, од каде што продолживме долж реката кон југ.

Вистинскиот гигант меѓу градовите со пошироката градска околина има околу 16 милиони жители и претставува најголемо пристаниште и најголем стопански центар во светот. Овој велеград се развил на утоката на реката Хадсон и на бреговите на заливот кој го затвора островорот Лонг Ајленд. На почетокот на најважниот дел од Њујорк, кој се вика Менхетен, од источната страна на Хадсон, Холанѓаните во 1625 година подигнале тврдина, а неколку години подоцна за ситници, вредни 24 долари, од Индијанците го откупиле Менхетен. Тој денес е најскапиот дел од овој голем град, каде секоја педа земја се плаќа со баснословни суми пари и злато. Холанѓаните го нарекле Нов Амстердам. Меѓутоа, во 1664 година тој простор го освоиле Англичаните и го нарекле Њујорк, а во 1789 година станува главен град на САД, кога Џорџ Вашингтон е прогласен за прв претседател на САД.

Њујорк почнал да се развива на најповолниот дел од американскиот брег, од каде преку реката Хадсон и нејзината притока се отвора природен пат кон големите езера и внатрешноста. Продлабочено е коритото и прокопани се канали до езерото Ири, па така патот до езерото бил отворен. Оттогаш Њујорк е претворен во „врата на Америка“, во пристаниште преку кое влегле 75% од американските доселеници, меѓу кои и од Македонија.

Со тек на времето Њујорк се разви во еден од најголемите градови на светот, со најдолгиот сидан брег и со 1630 кејови, во чие пристаниште истовремено можат да се закотват 400 бродови. На одредени места се закотвуваат патничките, а на други, одделно, товарните бродови, класирани според товарот што го превезуваат и дестинацијата.

Денес Њујорк е најголем центар на американската и меѓународната трговија. Во него има големи складови за стока, развиени се и сите видови индустрија. Така, 20% од сите американски индустриски претпријатија се

концентрирани во Њујорк; во неговите банки се наоѓа најголемиот светски финансиски капитал. Затоа се вели дека Њујорк е најголем банкарски центар, а Вол стрит е најголемата светска берза.

Се шетавме со автомобилот на нашите пријатели кои постојано ни кажуваа некои нови податоци за овој град. Така тие нè информираа дека според официјалните податоци, најголемиот број од американските доселеници дошле преку Њујорк што значи дека секој ден се доселувале по околу 3.000 луѓе, од сите раси и народи. Меѓу нив најмногу има Ирци, Италијани, Евреи, Германци, Руси, Полјаци и припадници на други народи. Денес во Њујорк живеат околу 200 народности, а и весниците се печатат на 200 јазици. Бројот на припадниците на некои народи е многу голем. Така, во Њујорк живеат повеќе Ирци отколку во главниот град на Ирска-Даблин. Италијани има повеќе отколку во Рим, а со околу 500.000 Црнци Њујорк е голем црнечки град.

Њујорк е граден во европски стил, со збиени улици и квартови. Така, должината на улиците во Њујорк изнесува 9.000 км, тоа е повеќе отколку што изнесува одалеченоста од Охрид до Рио де Женевиро. Улиците, главно, се прави, немаат имиња, туку се означени со броеви. По улиците и во одделни делови на Њујорк се движат над 5,5 милиони патнички возила, 1,5 милион автобуси и над милион такси возила. Освен тоа, во Њујорк од разни правци и градови дневно влегуваат околу 600.000 автомобили. Сите тие автомобили превезуваат патници. За да се сфати колку е жив сообраќајот, треба да се додаде и тоа дека и подземните железници дневно превезуваат 10 милиони патници. Бројки што навистина пленуваат и збунуваат.

Во Њујорк годишно се градат околу 27.000 згради. Во стариот, централен дел на градот нема слободен простор за нови згради. Единствено е слободно градење во височина. Се градат облакодери на кои основа им е челична конструкција, а останатото се исполнува со бетон и лесни метали, најчесто алуминиум. До неодамна највисок меѓу облакодерите беше Емпаер стејт билдинг, висок 381

метар, а има 102 ката, но неколку нови згради веќе ја преминале таа височина. Во Њујорк се издвојуваат пристанишниот, трговскиот, финансискиот, индустрискиот и другите делови на градот, а посебно Менхетен со Вол стрит и Харлем. Така, Менхетен е најпознатиот и најстариот дел на Њујорк. Таму се наоѓаат најголемите облакодери на светот – вистински вавилонски кули на современиот свет. Во делот на Вол стрит се наоѓаат банки со натрупан огромен капитал, затоа тој е финансискиот центар на Њујорк, САД и целиот свет. Северниот дел на Менхетен е Харлем, сиромашен црнечки кварт. Менхетен е стеснет на мала површина, а има најразвиен сообраќај од било каде во светот.

Животот во Њујорк е на улиците, но и под земја, каде се наоѓаат милиони дуќани, локали и др. Под површината на њујоршките улици и згради се наоѓа густа мрежа на подземни патишта и пруги на подземни железници, водоводни цевки, канали, електрични и телефонски инсталации и други уреди. Затоа често се вели дека по улиците на Њујорк никаде не може ни кол да се забие в земја, а камоли на некоја длабочина а да не се оштети нешто што човекот веќе го направил.

Според податоците што ги добиваме при нашата посета, педантните аналитичари пресметале дека на ќујоршките аеродроми „Кенеди“, „Ла Гвардија“ и на другите помали, слетуваат околу 40.000 патници; секоја минута влегува еден воз, а на секои 27 минути еден брод. Поради сето тоа, Њујорк е вистински мравјалник од луѓе кои постојано се движат, а животот врие како никогаш да не замира.

Ете, тоа се особеностите на овој голем град, кој има жители колку Белгија и Австрија заедно. Тоа е градот на Кипот на слободата, на 11 универзитети, театри, музеи, галерии, значајни издавачки куки, економски, трговски, научни и други институции; тој е седиштето на Обединетите нации, градот на филмот, музиката, љубовта... Поради сето тоа Њујорк стана многу привлечен туристички центар. Најпосетена е зградата на ООН, низ која дневно поминуваат над 3 000 луѓе, потоа Емпаер стејт билдинг, Статуата на

слободата и други. Низ Њујорк годишно поминуваат 15 милиони туристи. Њујорк е пристанишен град, полн со движење и работа, со богатства и раскош, но и со најголеми контрасти.

Често се вели дека патиштата на северноамериканскиот континент, главно, водат, се вкрстуваат или заминуваат од светската метропола – Њујорк. Овој мегалополис по многу нешта е карактеристичен, контроверзен, убав и значаен, ако не и најзначајниот град на светот, чија архитектура, култура, минато и сегашност се еден импозантен и многу впечатлив мозаик, кои му даваат посебен и уникатен белег. Затоа, не случајно се рекло дека да се види Њујорк значи да се почувствува големината, постигнуваната и развојот на човештвото, односно човек да се соочи „*in situ*“ со вистините кои се видени на филмското платно или преку малиот экран. Меѓутоа, се чини дека од сè највпечатлива е сликата на Њујорк од авион, кога сите карактеристични згради, споменици на архитектурата, авениите и улиците со своите нишани од птичја перспектива се имаат како на дланка, кога сите тие белези на ова современо столетие се нанижале во еден бескраен низ, а гледката е неповторлива и останува вековита кај белосветскиот патник.

Ваквите чувства ги доживеавме во еден убав, како кристал чист септемвриски ден, во текот на „индијанското лето“, како што често го викаат тој период на северноамериканскиот континент. Тогаш, го напуштаме Њујорк, со авионот од аеродромот „Ла Гвардија“, што е лоциран на североисточната страна и се упативме кон Торонто. Авионот најпрво започна да се вишнее кон исток, а веднаш потоа направи полуокруг кон југ, како птица преселница да го прелета мегалополисот, а тоа беше прилика од височина да се почувствуваат убавините на градската големина. Од тие Господови простори, каде што техниката ја определува човековата судбина, се гледа како метрополата Њујорк е поделена од Ист Ривер кон Хадсон Ривер и од Статуата на слободата кон Централниот парк и мостот „Џорџ Вашингтон“. Неповторлива и впечатлива гледка што

ретко се доживува на тие небески сводови кои често се исполнети со влага и облаци, затоа ретки се приликите да се има лет над Њујорк со чисто небо.

Го оставивме Њујорк во далечините, а авионот на „Ер Канада“ вјасаше преку Њу Џерси, Пенсилванија, повторно преку државата Њујорк, што посекоро да стаса во Торонто, во таа канадска метропола, каде што се вкрстуваат бројни патишта на безброј патници. Полека се приближуваше кон велеградот Бафало од каде во далечините се гледаа водените површини на езерата Ири и Онтарио, а потоа и градот Рочестер. И како по нечија желба, или патоказ, авионот надвисна од американската страна на Нијагарините Водопади. Како на дланка се гледаше големиот водопад кон канадската страна, кој е поголем, поживописен и повпечатлив, како и помалиот водопад што е на американската страна. Од височините изгледаа како скромни речни јазови што ги создала природата да бидат единствени на Земјината топка. Тоа беше глетка што не може да се заборави и остава трајни впечатоци кај патникот во авионот. А бидејќи временските услови беа навистина погодни, лесно можеше во далечините да се видат градовите Сент Катеринс и Хамилтон, како и Веландскиот канал, низ кој водниот сообраќај претставува главна артерија меѓу езерата Ири и Онтарио, а оттаму преку Сеинт Лоренц водената маса навлегува во Атлантскиот Океан.

Петте големи езера во граничната област меѓу САД и Канада според површината што ја зафаќаат наликуваат на море. Не случајно и се нарекуваат Средоземно Море на Северна Америка. Нивните води во Атлантскиот Океан ги носи реката Сеинт Лоренц. Планот да се изгради континентален пловен пат во должина од над 3.700 км од утоката на Сеинт Лоренц до Дјулут на Горно Езеро е многу стар. Во 1932 година САД и Канада склучиле договор за заедничка изградба на водениот пат Сеинт Лоренц. Меѓутоа, заради висинските разлики меѓу езерата и брзината на истекување на водата во реката Сеинт Лоренц, било неопходно да се изградат голем број брани и канали. Така, најголемиот континентален воден пат на све-

тот бил готов во 1959 година. Шеснаесет брани го подигнале овој воден пат до 184 метри над морската површина.

Од езерото Ири истекува реката Нијагара која, по изминати 54 километри, се влева во езерото Онтарио. Во почетокот реката Нијагара е широка 1200 метри, а по изминатите десетина километри се разделува на две ракавици меѓу кои е Големиот Остров. Низводно повторно се соединуваат нејзините води, кои течат преку брзаци и слапови, за по изминати 7 километри даги формираат прочуените Нијагарини Водопади. Ова чудо на природата е едно од најпосетените туристички атракции на северноамериканскиот континент и за сите меридијани.

Инаку, Нијагарините Водопади со Козиот Остров и островчето Лунен се разделени на два одделни водопади - лев и десен. Левиот - канадски, наречен „Потковица“, бидејќи има облик на голема коњска потковица, ги спушта водите од 48 метри височина во широчина од 914 метри. Низ „Потковицата“ која е најубавиот дел на водопадот, протекува поголемиот дел од нијагарината вода. Десниот дел на водопадот, пак, се наоѓа во САД. Тој е помал, висок 51 метар и широк 323 метри. Силната бучава на водопадите се слуша во пречник од неколку километри, бидејќи водената маса се струполува од двете страни на Козиот Остров, а одоздола нагоре во воздухот се издигаат пена и воден прав. Сончевите зраци се прекршуваат од нив растурајќи се во спектар од бои, во виножитото кое се гледа на оддалеченост од десетина километри. Спектарот од бои е ист како и делот од македонското вино-жито.

За убавината на водопадот придонесува височината, од каде 7.000 km^3 вода во секунда на огромната водена маса паѓа во бездната. Во зависност од годишното време се менува и ликот на водопадите. Есента е пријатна со изразити есенски тонови. Зиме водениот прав замрзнува уште во воздухот и од врвот на водопадите до студената бездна се формираат прекрасни кристални завеси. А кога настапува пролетта и бујните води на Нијагара ќе ги понесат огромните ледени блокови трескот што се создава при струполувањето и од триенјето на ледот од си-

довите на водопадот, е уште посилен. И тогаш виножитото го разубавува денот и го прави пријатен за посетителите. Меѓутоа, ноќните екскурзии до Нијагара се уште поинтересни. Осветлени од илјадници светлечки тела – електрични светилки (рефлектори) водопадите добиваат фантастичен изглед, кој го опијанува посетителот и му дава верба за посрекно утре.

Нијагарините Водопади постепено „ползат“ кон езерото Ири, каде и започнува стрмниот дел. Пресметано е дека секоја година малиот водопад се повлекува за 5-6 см, а големиот за 60-70 см. Од создавањето до денес „Потковицата“ се приближила до езерото Ири за 11 километри. Тоа се објаснува со разурнувањето што го предизвикува водата и од неа носениот материјал врз скалестиот праг. За сегашниот изглед биле потребни 6.000 години, а за да стигне до бреговите на езерото Ири и да исчезнат водопадите или да бидат уште поголеми му се потребни уште не помалку од 18000 години.

Реката Нијагара и нејзините водопади се извор на приходи за нивните сопственици - САД и Канада од милионите посетители од целиот свет. Од друга страна, пак, огромната водена сила се користи за добивање на електроенергија. Направени се поголем број гигантски хидроцентрали, а ние ја посетивме првата што е сместена под градот Нијагара, а за која проектот го направи Никола Тесла чија биста е на видно место во знак на благодарност за неговото дело.

Ги надлетавме Нијагарините Водопади и се упативме кон Торонто од каде во попладневните часови се сретувавме со група членови на „Обединети Македонци.“

Во текот на престојот во Торонто, кога ја посетивме МПЦ „Св. Климент Охридски“, присуствувајме на еден час во дополнителното училиште на македонски јазик кое работи во состав на црквата и преставува пазител, чувар и продолжувач на традициите за зачувување и нечување на мајчиниот македонски јазик. Грижата за најмладите генерации, за малите деца е дел од работата на управите на црковната општина, затоа на учениците покрај

македонскиот мајчин јазик, учат историја, преку која секогаш се близку до дедовската земја – Македонија, потоа географија, запознавајќи се со македонските реки, езера, планини, села, градови, како и верска поука, преку која ги преточуваат филозовските толкувања на религијата во стварноста.

Исто така, во црквата „Св Климент Охридски“ разговаравме по голем број членови на Литературното друштво „Браќа Миладиновци“ кое, како составен дел на црквата, започна со своите активности на 6 март 1987 година. Тоа е прво од ваков вид не само во Торонто, туку и на северноамериканскиот континент. Во своите активности оваа значајна литературна асоцијација постигнува забележителни резултати, при што вклучува четириесетина членови, меѓу кои работници, интелектуалци, ученици, студенти, пензионери и други, кои со моќта на македонскиот збор војуваат и опстојуваат на литературните води. Нивното творештво, и во минатото, како и денес, преставува и потребна и суштинска активност на сопственото истрајување во светот. А нивното главно оружје е мајчиниот збор, македонскиот литературен јазик, кој денес има изборено свое место во ризницата на светските јазици и култури, јазик што се изучува, со кој иселениците војуваат против сите негирања и присвојувања.

Од мај 1990 година, друштвото „Браќа Миладиновци“ е организатор и домаќин на манифестијата „Денови на Македонската литература“, која е традиционална форма и содржина во неговата работа и дејствување. Неретко нивни гости и соработници се писатели, поети, културни и научни работници од Република Македонија, кои станале и почесни членови на Друштвото. Исто така, литературното друштво има отпечатено десетина стихозбирки на свои членови. Но, се чини дека стихозбирката „Глас од далечината“, што е избор стихови на 24 автори на оваа литературна асоцијација преставува вистинска контрибуција кон поезијата на македонскиот јазик во целина, како и прилог кон македонските иселенички хоризонти.

S U M M A R Y

THE EMIGRANT HORIZONS

The book "The Emigrant Horizons" is a result of my long-standing travel stories in Europe, Asia, Australia, the United States, Canada, South America and other places throughout the world. It is prepared to present my impressions, perceptions, observations, acquaintance with the new places, people and countries, as well as my professional visits to many institutions, cities and states of the world.

Through these stories I have always in mind to find the truth about the Macedonian emigrants who are spreaded throughout the neighboring countries where, unfortunately, they are still oppressed, not assimilated and are not able to achieve their basic social and human rights. The Macedonians in Europe, who are still very tied to the Republic of Macedonia due to the short distance from their new countries. The Macedonians in Australia who eventhough the great distance, they remain closely acquainted with the all activities in the state of Macedonia. The Macedonians in the USA and Canada, who are very concerned with the activities of the Macedonian Orthodox Church. In other words, this book consists of both my reporting of stories about interesting places in the world and the activities, integration and the destiny of the Macedonian people outside of the Republic.

The introduction of the book by Borce Naumovski, the former Minister of Culture for the Republic of Macedonia and a well-known intellectual; contains information on the subject of the book and of my achievements in this area. It is actually, a short summary of the main goals of the book which according to

him, the book has objectively contributed not only to this discovery concerning the Macedonian emigrants.

The emigrant movement is typical of the Macedonian people and it is difficult to find other similar ethnic groups in the world. The great organizational level enables the Macedonians to integrate into the new world, to incorporate into the new environment in which they are respected citizens of their new countries.

The book "The Emigrant Horizons" consists of three parts, out of which the first one named "The Balkan Truth" gives the travel stories in the neighboring countries; Greece, Bulgaria, Yugoslavia, Albania, including the emigrating stories to Croatia and Slovenia. The first story takes place in Greece and is about my stay in Athens and Kostur (Castoria) and other places in Aegean Macedonia. Concerning the stories which take place in Bulgaria, they refer to the visit of Blagoevgrad, Bansko, Petrich and other towns in the Pirin Macedonia. There are two stories which refer to the life of the Macedonians in Albania, especially about the people in the villages on the shores of Lake Prespa. One story is concerning the visits to Zagreb and Rieka in the Republic of Croatia, and one about a stay in Ljubljana and Kranj, in the Republic of Slovenia, which are dedicated to formation of the Macedonian Orthodox Churches of "St. Zlata Meglenska" in Zagreb, and "St. Clement of Ohrid" in Ljubljana.

The second part called "The European Horizons" consists of eight stories, one to Rome, which St. Cyril is concerning and includes the reception of Pope John the Second, than about the ceremonies in Elvangen including the manifestation of St. Methodius, than the visits of Paris, Budapest, Hamburg, Bucarest, Kiev, Ankara.

The third part of the book "The Emigrant Horizons", called "Ocean Meridians" consists of my travels to Turkey Calcutta, India, for the funeral of mother Teresa, to Melbourne, Sydney and other places in Australia, than to Rio de Janeiro, Brasil, and special attention is paid to the emigrant horizons and my travels to Canada and the United States.

The author

СОДРЖИНА

МАКЕДОНЦите ВО СВЕТОТ	5
I ДЕЛ	
БАЛКАНСКА ВИСТИНА	7
Во Метеора преку Атина	9
Во Костур на гости	16
Во пазувите на Пирин	25
Од Струма до Струмица	32
Македонска судбина	39
Македонците во Мала Преспа	45
Во градот на белината	52
Од Загреб до Риека	59
Меѓу Македонците во Словенија	67
II ДЕЛ	
ЕВРОПСКИ ХORIZОНТИ	73
Во чест на свети Кирил Солунски	75
Во чест на свети Методиј Солунски	84
Во метрополата на светлината	94
Во дунавската убавица	101
Пред портата на светот	108
Градот на булеварите	116
Во древниот Киев	124
Од Македонија до Анадолија	130
III ДЕЛ	
ОКЕАНСКИ МЕРИДИЈАНИ	139
По стапките на Мајка Тереза	141
Австралиски простори	150
Во Мелбурн како дома	158
Во градот на фјордовите	163
Поглед на Рио	171
Иселенички хоризонти	182
Од Торонто до Чикаго	193
Американски контрасти	201
Њујоршка разгледница	209
Summary	218

CIP – Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски”,
Скопје

НИКОЛОВСКИ – Катин, Славе

Иселенички хоризонти / Славе Николовски – Катин. – Скопје:
Македонска искра, 1999. – 224 стр. ; 24 см

Summary

ISBN 9989-831-30-0

1. Катин, Славе Николовски види Николовски – Катин, Славе

Издавач:

Книгоиздателство „Македонска Искра“ – Скопје

Славе Николовски – Катин

ИСЕЛЕНИЧКИ ХОРИЗОНТИ

За издавачот

Сунчица Змејкоска

Уредник

Дафинка Николовска

Лектура и коректура

Сузана Стојковска

Идејно и графичко уредување

Стојан Блажевски

Компјутерска обработка

Снежана Богдановска

Печат

„ОФСЕТ“ – Скопје

Тираж: 1000 примероци

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ - КАТИН на македонската и меѓународната културна и научна јавност и е познат со бројни публицистички и научни трудови посветени, главно, на животот на Македонците во светот, но и на низа други аспекти поврзани со дијаспората, како и со литературата, културата, религијата, науката...

Во неговиот творечки опус посебно внимание заслужуваат книгите „Македонски холокауст”, „Македонски вознес”, „Печалбарски колнеж”, „Во Австралија како дома”, „Македонски иселенички печат”, „Во чест на свети Кирил”, „Поетски иселенички меридијани”. Потоа лексикографските изданија „Англиско - македонски лимнолошки лексикон”, „Англиско-македонски биотехнички речник”, „Библиски речник”, „Речник во слики” на шест јазици и околу илјада други библиографски единици, како и преводите на романот „Александар Македонски” (од англиски на македонски), „Страниците за Македонија и Македонците”, Монографија за с. Неволјани - Леринско (од македонски на англиски) и друго.

Катин е добитник на бројни признания, меѓу кои и на наградата „Крсте П. Мисирков“ на Здружението на новинарите на Македонија од областа на журналистиката.

ISBN 9989-831-30-0